

De Triple Helix in perspectief

Nantke Hooning

30-7-2014

De Triple Helix in perspectief

Vergelijkend onderzoek naar de governance structuur in de drie economische kerngebieden.

Door: Nantke Hooning

Erasmus Universiteit Rotterdam

Bestuurskunde

Master: Governance & Management van Complexe Systemen

Begeleidend docent: dr. ing. G.R. Teisman

Tweede beoordelaar: drs. J. van Popering-Verkerk

Stageplaats: Ministerie van Infrastructuur & Milieu

Begeleider: drs. S.M.H. Meijs

Voorwoord

Governance en Triple Helix zijn twee termen die in eerste instantie misschien weinig tot de verbeelding spreken. Toch kunnen ze een leven gaan leiden. Dat is wat ik de afgelopen vijf maanden heb ervaren. Governance, een onderwerp dat zo abstract is, zoveel wordt gebruikt en waar ook zoveel onduidelijkheid over kan ontstaan, heeft betekenis gekregen. Een Triple Helix, op papier is het zo makkelijk, maar in de praktijk zo veelzijdig.

Ik heb met heel veel plezier aan dit onderzoek gewerkt. Ik heb ook heel veel geleerd van dit onderzoek. Hoe werkt besturen in de praktijk en vooral, hoe groot zijn de verschillen tussen gebieden. Ik ben blij dat ik een klein kijkje in die keuken heb mogen nemen.

Ik dank meneer Meijs voor de begeleiding vanuit het ministerie van Infrastructuur & Milieu, meneer Teisman voor zijn begeleiding bij het schrijven van het rapport en de tweede beoordelaar voor het nakijken van dit onderzoek. Tot slot wil ik alle informanten bedanken voor de tijd en moeite die zij hebben gestoken in de interviews die ik met hen heb gehouden.

Veel plezier met het lezen van dit rapport.

Nantke Hooning

Den Haag, 3 juli 2014

Samenvatting

In dit rapport is onderzoek gedaan naar de verschillen en overeenkomsten in de governance structuur van de drie economische kerngebieden van Nederland: de Brainport regio Eindhoven, de Mainport regio Rotterdam en de Mainport regio Amsterdam. De nadruk van het onderzoek ligt op de uitingsvorm van de Triple Helix, een samenwerking tussen overheden, bedrijven en kennisinstellingen.

Het onderzoek kijkt eerst naar de governance structuur die in zijn algemeenheid in Nederland geldt. Vervolgens wordt ingezoomd op de verhouding tussen de Rijksoverheid en de drie te onderzoeken gebieden. Na deze algemene view is verdiepend onderzoek gedaan naar de governance structuur in de Brainport regio Eindhoven en de twee Mainports.

De Brainport regio Eindhoven heeft een governance structuur die zeer duidelijk door de Triple Helix wordt gedomineerd. Hierin staan gelijkwaardigheid en vertrouwen voorop. De bedrijven zijn in deze regio in de lead, de kennisinstellingen en overheden zijn hierop volgend. Om de Triple Helix is organisatie geformeerd, bestaande uit een Stichting die de strategie bepaalt en een uitvoeringsorganisatie. Bovendien heeft de regio een gedeelde agenda, waaraan alle betrokken partijen zich gecommitteerd hebben.

De Mainport regio Rotterdam ligt in een diffuser gebied. Er is voornamelijk een grote rol weggelegd voor de overheid. Voor de Mainport regio Rotterdam is wel een gemeenschappelijke agenda opgesteld, de havenvisie, waaraan zowel de overheidspartijen als het Havenbedrijf zich gecommitteerd hebben.

De Mainport regio Amsterdam is net als Rotterdam diffuser dan de Brainport regio Eindhoven. Een grote verscheidenheid aan samenwerkingsverbanden maakt de dienst uit. De meeste van deze verbanden zijn samenwerkingen tussen overheden. Daarnaast is wel een Triple Helix samenwerkingsverband, maar minder dominant en eenduidig aanwezig dan in de Brainport regio Eindhoven.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Samenvatting.....	4
Inleiding.....	7
Aanleiding.....	7
Probleemanalyse.....	8
Afbakening.....	9
Relevantie.....	10
Leeswijzer.....	11
Deel 1: Theoretisch kader.....	12
1. Governance.....	13
1.1. Governance in de literatuur.....	13
1.2. Governance in dit onderzoek.....	14
1.3. Governance structuren.....	15
2. Governance capacity.....	17
2.1. Governance capacity van het systeem.....	17
2.2. Governance capacity op de afzonderlijke actoren.....	18
2.3. Governance structuur.....	18
3. Triple Helix.....	21
3.1. Het ontstaan van een Triple Helix.....	23
4. Conceptueel model.....	25
5. Operationalisering.....	26
6. Methodologische verantwoording.....	29
6.1. Onderzoektype.....	29
6.2. Onderzoeksmethoden.....	30
6.3. Validatie en betrouwbaarheid.....	31
Deel 2: Empirie.....	33
7. Governance structuur in Nederland.....	34
7.1. Geschiedenis Huis van Thorbecke.....	34
7.2. Bestuurlijke organisatie.....	34
7.3. Verhouding Rijksoverheid en de drie economische kerngebieden.....	36
7.4. Verhouding publiek – privaat.....	38
8. Governance structuur in de Brainport regio Eindhoven.....	40
8.1. Ontstaan van de Triple Helix in de Brainport regio Eindhoven.....	40

8.2.	Organisatie Triple Helix	40
8.3.	Rol van de verschillende partijen	42
8.4.	Kracht en zwakte van de Triple Helix in de Brainport regio Eindhoven.....	47
8.5.	Governance structuur Brainport regio Eindhoven.....	49
8.6.	Analyse	50
8.7.	Discussie	52
9.	Governance structuur in de Mainport regio Rotterdam.....	54
9.1.	Samenwerkingsverbanden in de Mainport regio Rotterdam.....	54
9.2.	Rol van de verschillende partijen	55
9.3.	Governance structuur Mainport regio Rotterdam.....	59
9.4.	Analyse	60
9.5.	Discussie	62
10.	Governance structuur in de Mainport regio Amsterdam.....	63
10.1.	Samenwerkingsverbanden in de Mainport regio Amsterdam.....	63
10.2.	Rol van de verschillende partijen	64
10.3.	Governance structuur Mainport regio Amsterdam.....	66
10.4.	Analyse	67
10.5.	Discussie	69
Deel 3: Advies.....		70
11.	Discussie.....	71
12.	Conclusie.....	73
12.1.	Verschillen en overeenkomsten in governance structuur	73
13.	Aanbevelingen.....	76
Literatuurlijst.....		77
Bijlagen		80
Bijlage A – Verkennend interview		81
Bijlage B – Interview		82
Bijlage C – Samenstelling Stichting Brainport.....		84
Bijlage D – Strategie van de Brainport.....		85
Bijlage E – Samenstelling Amsterdam Economic Board.....		88
Bijlage F – Aandelen Schiphol		89

Inleiding

“Financial Times voorspelt Eindhoven gouden toekomst” (Brainport Region Eindhoven, 2014), “Eindhoven en Brabant scoren op ranglijst Financial Times” (Vossers, 2014) en “Eindhoven na Londen en Helsinki beste Europese investeringsstad” (Wittenberg, 2014).

Een greep uit de koppen naar aanleiding van een publicatie op 17 februari 2014 van de Financial Times over het investeringsklimaat in Europese steden.

Eindhoven valt op. De stad heeft wereldwijd het grootste aantal patenten per hoofd van de bevolking, er wordt geïnnoveerd en in het living lab Eindhoven worden nieuwe technieken in de praktijk getest. Marcel Boekhoorn noemt de regio een deeltjesversneller voor innovatie (Brainport Region Eindhoven, 2014).

In de Brainport regio Eindhoven zit kennis – zoals de TU Eindhoven en Fontys Hogeschool – en er zitten wereldbedrijven – onder andere Philips en ASML. In de Brainport regio Eindhoven komen de kennisinstellingen en bedrijven samen met de centrale overheid en decentrale overheden. Het samenwerkingsverband tussen de drie verschillende partijen - kennisinstellingen, bedrijven en overheid - dat zichtbaar is in de Brainport regio Eindhoven heet de Triple Helix.

Er is een aantal modellen die de governance van Nederland beschrijven. Het Huis van Thorbecke beschrijft de bestuurlijke organisatie van Nederland, welke getypeerd kan worden als een gedecentraliseerde eenheidsstaat. Dit model beschrijft de bestuurlijke organisatie van Nederland in vijf lagen: gemeente, waterschappen, provincie, Rijk en Europa. Deze bestuurlijke inrichting komt voort uit de vernieuwde grondwet zoals opgesteld in 1848 (ministerie van BZK, 2013: p. 5). Het Rijnlands model kent naast de overheid ook aan stakeholders, zoals werkgevers en werknemers, een belangrijke rol toe. Zij worden meegenomen bij het maken van beslissingen.

In dit onderzoek komen governance en Triple Helix samen. Er wordt naar de Nederlandse inrichting van het openbaar bestuur gekeken. Vervolgens wordt ingezoomd op de Brainport regio Eindhoven. Er wordt onderzocht hoe de publieke partijen zich verhouden tot de bedrijven en kennisinstellingen in het gebied. Tot slot wordt de governance structuur met daarin de Triple Helix zoals deze zichtbaar is in de Brainport regio Eindhoven vergeleken met de Mainport regio Rotterdam en de Mainport regio Amsterdam.

Aanleiding

Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu en de gemeente Eindhoven doen momenteel gezamenlijk onderzoek naar mogelijke ontwikkelperspectieven voor de Brainport Avenue voor de periode 2020 – 2040 om zo als Brainport regio Eindhoven door te kunnen groeien naar de top van de internationale vestigingsmilieus (Projectgroep MIRT-onderzoek, 2013: p. 4). Beide partijen zijn bij dit onderzoek opdrachtgever. Het project heet het MIRT-onderzoek Brainport Avenue Eindhoven.

Het MIRT, het Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport, is het Rijksinvesteringsprogramma met daarin de ruimtelijke en infrastructuur projecten en programma's voor de regio's van Nederland. Hierin wordt de voortgang en de stand van zaken van de verschillende projecten en programma's weergegeven. De ruimtelijke plannen staan gebundeld in het MIRT-projectenboek. Dit boek wordt elk jaar met Prinsjesdag aangeboden aan de Tweede Kamer (Rijksoverheid b).

Een van de vragen die in het plan van aanpak voor het MIRT-onderzoek Brainport Avenue Eindhoven wordt gesteld is welke governance het meest geschikt is om een schielsprong in Brainport Avenue te

bereiken? Hiertoe wordt de vraag gesteld wat in de huidige marktverhouding voor Rijk en regio de nieuwe balans is tussen participeren, ontwikkelen of stimuleren, richting geven en loslaten (Projectgroep MIRT-onderzoek, 2013: p. 4).

Probleemanalyse

De Brainport en de twee Mainports zijn de drie economische kerngebieden van Nederland. Voor het MIRT-onderzoek Brainport Avenue is het relevant meer kennis te hebben van de governance structuur in de Brainport regio Eindhoven. Vanwege de status van economisch kerngebied, is het interessant te kijken hoe de governance structuur in de andere economische kerngebieden georganiseerd is. Vanwege de schaalgrootte is gekozen voor de afbakening Brainport regio Eindhoven, Mainport regio Rotterdam en Mainport regio Amsterdam. In alle drie de regio's zijn op papier samenwerkingsverbanden die de elementen van de Triple Helix bevatten. De vraag is of en hoe deze Triple Helix in de drie economische kerngebieden georganiseerd is.

De hoofdvraag van dit onderzoek is dan ook:

“Wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen de governance structuren in de Brainport regio Eindhoven en die in de Mainport regio Rotterdam en Mainport regio Amsterdam?”

Om deze vraag te beantwoorden, wordt eerst de governance structuur in Nederland in kaart gebracht. Dit dient als referentiekader, van waaruit ingezoomd wordt op de drie economische kerngebieden. Vervolgens wordt de governance structuur in de Brainport regio Eindhoven bekeken, waarbij de nadruk ligt op de Triple Helix structuur. Deze wordt vergeleken met de twee andere regio's. Tot slot wordt Eindhoven vergeleken met de Mainport regio Rotterdam en de Mainport regio Amsterdam.

De deelvragen luiden:

1. Wat is de governance structuur in Nederland?
Deze vraag vormt de basis voor het onderzoek. Deze deelvraag zal aan de hand van documenten beantwoord worden.
2. Wat is de verhouding tussen de Rijksoverheid en de Brainport regio Eindhoven, Mainport regio Rotterdam en de Mainport regio Amsterdam?
Deze vraag slaat een brug tussen het nationale en regionale governance niveau. Om inzicht te krijgen in de governance structuur, wil ik zicht krijgen op de verhouding tussen de bestuurslagen en mogelijke verschillen tussen de drie regio's. Deze deelvraag zal door middel van interviews beantwoord worden.
3. Wat is de governance structuur in de Brainport regio Eindhoven?
In deze deelvraag zoom ik via interviews en documenten in op de Brainport regio Eindhoven en schets ik de verhoudingen tussen de publieke en private partijen aldaar.
4. Wat is de governance structuur in de Mainport regio Rotterdam?
Ook deze deelvraag wordt op basis van gehouden interviews en een documentenanalyse beantwoordt. Het biedt vergelijkingsmateriaal voor de gevonden governance structuur in de Brainport regio Eindhoven.
5. Wat is de governance structuur in de Mainport regio Amsterdam?

Deelvraag vijf wordt ook op basis van gehouden interviews en een documentenanalyse beantwoordt. De Mainport regio Amsterdam biedt net als de Mainport regio Rotterdam vergelijkingsmateriaal voor de Brainport regio Eindhoven.

Dit onderzoek wil inzicht geven in de governance structuur van de drie economische kerngebieden in Nederland. Hierbij wordt ingezoomd op de Triple Helix samenwerking. Hiertoe worden interviews gehouden en documenten geanalyseerd.

Afbakening

In de afbakening worden de gebieden die onderzocht worden nader toegelicht.

Brainport, Brainport regio Eindhoven en Brainport Avenue

In het MIRT-onderzoek Brainport Avenue wordt voortdurend geschakeld tussen verschillende schaalniveaus: de Brainport, Brainport regio Eindhoven en Brainport Avenue.

Met de Brainport wordt het gebied in Zuidoost Brabant bedoeld. In dit gebied geldt de regio Eindhoven als kern. In dit gebied wonen 740.000 inwoners en zijn 400.000 arbeidsplaatsen. Nog een schaalniveau lager komt de Brainport Avenue (Brainport Region Eindhoven). Dit is het gebied aan de westkant van Eindhoven rondom de A2.

Hieronder in Figuur 1 staan de gebieden weergegeven.

Figuur 1 - Brainport (links), Brainport regio Eindhoven en Brainport Avenue (rechts) (Buck Consultants International, 2013: p. 4)

Mainport regio Rotterdam

Voor dit onderzoek is de Triple Helix structuur, zoals deze te vinden is in de regio Rotterdam, van belang (Port of Rotterdam). De Mainport Rotterdam is een zeer uitgestrekt gebied en door zijn omvang niet te vergelijken met de Brainport regio Eindhoven. Daarom wordt in dit onderzoek gefocust op de Mainport regio Rotterdam. In Figuur 2 staat het gebied afgebeeld.

Figuur 2 - Mainport regio Rotterdam (Boskalis)

Mainport regio Amsterdam

In de Mainport regio Amsterdam wordt gekeken naar de governance in het gebied Schiphol/gemeente Amsterdam. Daarbij moet worden bedacht dat Schiphol fysiek deel uitmaakt van de gemeente Haarlemmermeer. Hieronder in Figuur 3 wordt het gebied afgebeeld.

Figuur 3 - Mainport regio Amsterdam

Relevantie

Met het MIRT-onderzoek Brainport Avenue gaat aandacht naar de Brainport regio Eindhoven. Dit onderzoek levert een bijdrage door te kijken naar de governance in die regio. Daarmee draagt dit onderzoek bij aan de maatschappelijke relevantie.

Daarnaast worden in dit onderzoek verschillende theorieën aan elkaar gekoppeld en gemeten in de praktijk. Op de theorieën wordt gereflecteerd aan de hand van de bevindingen. Bovendien wordt op basis van de analyse in de discussie in hoofdstuk 12 een element toegevoegd aan de bestaande theorie over governance capacity. Daarmee is dit onderzoek ook wetenschappelijk relevant.

Leeswijzer

Het onderzoek is opgedeeld in drie delen. Het eerste deel beschrijft de theorieën die de achtergrond vormen voor het onderzoek. Hier wordt in hoofdstuk 1 t/m 3 op basis van literatuur ingegaan op de betekenis van governance, governance capacity en Triple Helix. In hoofdstuk 4 wordt het conceptueel model op basis van de beschreven theorie opgesteld. Vervolgens wordt in hoofdstuk 5 nog ingegaan op de operationalisering en tot slot in hoofdstuk 6 wordt de methodologische verantwoording gegeven.

Het tweede deel van het onderzoek beschrijft de analyse. Hierin komen in hoofdstuk 7 t/m 10 een voor een de deelvragen aan bod.

Het derde en tevens laatste deel van het onderzoek bevat de discussie, conclusie en aanbevelingen.

Deel 1: Theoretisch kader

In het theoretisch kader wordt de theorie beschreven die nodig is voor het beantwoorden van de hoofdvraag. In dit theoretisch kader staan drie onderwerpen centraal: governance, governance capacity en de Triple Helix. In de hoofdvraag wordt gevraagd naar de governance structuur, dit is het centrale thema van dit onderzoek. Om de governance structuur te kunnen benoemen, moet duidelijk zijn wat met governance wordt bedoeld. In hoofdstuk 1 wordt vanuit de literatuur op verschillende manieren inzicht gegeven in governance. Hierin wordt ook een manier beschreven hoe governance structuren gerangschikt kunnen worden. In hoofdstuk 2 staat governance capacity centraal. Governance capacity beschrijft de kracht van de governance structuur op twee manieren. Enerzijds beschrijft governance capacity de kracht van de governance structuur zoals deze geformeerd is. Anderzijds beschrijft governance capacity de kracht van de partijen uit het gebied en benoemd het daarmee de governance structuur van het gebied. De laatste theorie die wordt beschreven is de theorie van de Triple Helix. Dit is een vorm van een governance structuur, waarin op basis van gelijkwaardigheid wordt samengewerkt tussen overheden, bedrijven en kennisinstellingen. Alle begrippen worden hieronder nader toegelicht. Het theoretisch kader eindigt met een conceptueel model. Daarin worden de veronderstelde relaties gevisualiseerd. Vervolgens wordt dit conceptueel model geoperationaliseerd. Er worden interviewvragen opgesteld zodat de verschillende variabelen meetbaar gemaakt kunnen worden. Deel 1 eindigt met de methodologische verantwoording, waarin wordt aangegeven wat voor type onderzoek dit is en welke methoden gebruikt worden voor de analyse.

1. Governance

In de hoofdvraag wordt gevraagd naar de governance structuur. Om de governance structuur te kunnen benoemen, moet eerst duidelijk zijn wat met governance wordt bedoeld. Governance is een veel gebruikt begrip. In de literatuur wordt de term op verschillende manieren toegepast. Hieronder zal de term eerst vanuit de literatuur bekeken worden, er wordt gekeken welke definities gehanteerd worden om vervolgens tot een definitie te komen, zoals deze in dit onderzoek gebruikt zal worden. Tot slot worden aan de hand van de definitie verschillende structuren van governance benoemd worden.

1.1. Governance in de literatuur

Er is veel literatuur te vinden over governance. De artikelen beschrijven governance steeds vanuit een ander perspectief en geven ook verschillende definities van governance. Er volgen nu enkele benaderingen van governance.

Governance: Benz en Papadopoulos

Benz en Papadopoulos stellen dat governance populair is geworden toen bleek dat het traditionele model van de nationale staat niet meer klopte met wat zich had ontwikkeld. Governance is beter in staat met toenemende mate van complexiteit om te gaan. Er moet niet alleen verticaal, maar ook horizontaal georganiseerd moet worden. Waar de beleidsvorming traditioneel centraal gebeurde, moet nu meer gecoördineerd en samengewerkt worden. De beleidsvorming wordt meer decentraal en integraal. Er ontstaan lijnen tussen instituties, sectoren en gebieden.

Al deze coördinatie kan niet door de publieke organisaties gewaarborgd worden. Zij hebben daarvoor niet het vermogen. Benz en Papadopoulos beschrijven governance als het toevoegen van de kennis, organisatie en autoriteit die de publieke partijen missen in het proces van beleidsvorming. Zij geven de volgende definitie van governance:

“Governance entails the inclusion of non-governmental actors (such as organized interests, third-sector associations or firms among others) in policy networks, and collaborative relations with them that can take the form of delegation, contracts or partnerships. It is a structure of policy-making that consists of several independent decision centres.” (2006: p. 2)

Governance: Kooiman

Kooiman (1993: p. 2) geeft een andere definitie:

“By ‘governance’ we mean the pattern that emerge from governing activities of social, political and administrative actors.”

Bovenstaande twee definities verschillen in gedetailleerdheid. Waar Kooiman het heeft over een patroon dat ontstaat door interactie van activiteiten van sociale, politieke en administratieve actoren voegen Benz en Papadopoulos hier actoren en nieuwe arrangementen aan toe. Zij duiden het toevoegen van niet-publieke en private actoren en geven aan welke relatie ontstaat tussen private en publieke actoren: *“delegation, contracts or partnerships”*.

Governance: White

White (2001: p. 242) verwijst naar de definitie die Kooiman geeft en borduurt hierop voort. Hij stelt dat governance een proces is, meer dan coördinatie tussen partijen in het sociaal-economische domein.

In bovenstaande drie definities komen twee factoren steeds terug. 1) Governance gaat over de afstemming tussen publieke en private actoren. 2) Governance is een proces.

Governance: Börzel en Risse

Börzel en Risse hebben een andere kijk op governance. Zij stellen met hun definitie dat governance niet alleen de samenhang tussen publieke en private partijen beschrijft. Zij beschrijven governance als de manier waarop samenhang in zijn algemeenheid zichtbaar is (dan wel publiek – publiek, dan wel publiek – privaat) en hoe met deze samenhang regels worden opgesteld en publieke goederen worden gerealiseerd. Aan de hand van deze beschrijving geven zij de volgende definitie:

“We define governance as the various institutionalized modes of social coordination to produce and implement collectively binding rules, or to provide collective goods.” (2010: p. 114)

Börzel en Risse onderscheiden governance als *structure* en governance als *process*. De governance structuur refereert naar de manier waarop actoren met elkaar samenhangen. Dit kan zowel enkel om publieke actoren gaan, als om samenhang tussen publieke en private actoren. Bij het governance proces wordt beschreven op welke manier de actoren met elkaar in samenhang zijn bij het opstellen en implementeren van regels en in het voorzien van publieke goederen.

1.2. Governance in dit onderzoek

Uit de literatuur blijkt dat governance op verschillende manieren te definiëren is. In alle definities wordt beschreven dat governance gaat over de afstemming tussen actoren bij het nemen van een besluit. In de Triple Helix is de rol van de private sector van belang. Daarom wordt in de definitie voor dit onderzoek governance beschreven als de afstemming tussen publieke en private actoren. De definitie die gebruikt zal worden is dan ook de volgende:

“Governance beschrijft het proces en de structuur van afstemming tussen publieke en private actoren bij het nemen van een besluit.”

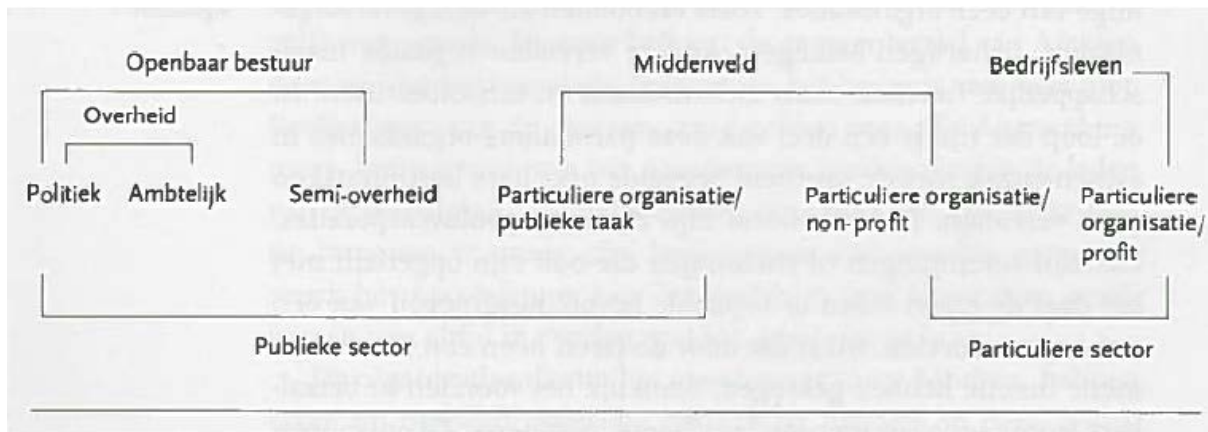
In de analyse is vooral aandacht voor de governance structuur. Deze structuur wordt benoemd door de rol van de verschillende partijen te beschrijven. Tevens wordt gekeken naar een eventuele gedeelde agenda. Een gedeelde agenda geeft aan dat er een gezamenlijk doel is.

Publieke en private actoren

Governance beschrijft de structuur en de interactie tussen publieke en private partijen. Hiervoor is het nodig het onderscheid tussen publieke en private partijen te verhelderen.

Een publieke actor opereert in de publieke sector. Een publieke actor kan een overheidsinstantie, een semi-overheid of een particuliere organisatie met een publieke taak zijn. De private actor handelt in de private sector, ook wel de particuliere sector genoemd. Een private actor kan een particuliere non-profit of profit organisatie zijn. Tussen de private en de publieke sector zit het middenveld. Hiertoe worden organisaties gerekend die particulier zijn georganiseerd, maar in

samenpraak met de overheid openbare bestuurstaken vervullen. (Bovens, 't Hart & van Twist, 2007: p. 24). Voor het gehele overzicht, zie Figuur 4.

Figuur 4 - Publieke vs. particuliere sector (Bovens et al, 2007: p. 24)

1.3. Governance structuren

De structuur tussen publieke en private partijen kan verschillende vormen aannemen, dus zijn verschillende governance structuren te benoemen. Kooiman, Bavinck, Chuenpagdee, Mahon en Pullin (2008) en Börzel en Risse (2010) maken onderscheid in vormen die de governance structuur kan aannemen. Zij doen dit aan de hand van de verhouding tussen publieke en private partijen. Kooiman et al. zijn in hun verdeling van governance structuren summierder dan Börzel en Risse, Börzel en Risse zijn gedetailleerder. Er wordt aan de hand van een verschuiving van governance door de overheid, via governance met de overheid naar governance zonder de overheid onderscheid gemaakt in zeven mogelijke governance structuren.

Onderstaand volgen de governance structuren zoals deze beschreven worden door Kooiman et al. en Börzel en Risse.

Governance structuren: Kooiman et al.

Kooiman et al. onderscheiden drie mogelijke vormen van governance structuur: self-governance, co-governance en hiërarchische governance (2008: p. 9).

- Self-governance wordt beschreven als een structuur waarbij de betrokken actoren zonder invloed van de overheid voor zichzelf kunnen zorgen.
- Bij co-governance is het gemeenschappelijke doel van maatschappelijke organisaties het onderscheidende element. Co-governance is de breedste variant van de verschillende governance vormen, bovendien veronderstelt co-governance een georganiseerde vorm van interactie.
- Hiërarchische governance beschrijft het meest klassieke model van governance. Het beschrijft een top-down benadering van governance, waarbij interactie is tussen overheid en burgers. Sturing en controle van de overheid is in deze vorm het onderscheidende element.

Governance structuren: Börzel en Risse

Börzel en Risse maken onderscheid tussen zeven mogelijke governance structuren (2010: p. 116).

- "Governance" door de overheid
 - Publiekeregulatie: geen interactie met private actoren.
- Governance met de overheid

- Overleg/ coöptatie van private actoren: participatie van private actoren in publieke besluitvorming.
- Co-regulation/ co-production van publieke en private actoren: gezamenlijke besluitvorming van publieke en private actoren.
- Overdragen aan de private actor: participatie van de publieke actor.
- Private self-regulation in de schaduw van de hiërarchie: betrokkenheid van de publieke actor.
- Publieke adaptatie van private regulering: controle door de publieke actor.
- Governance zonder de overheid
 - Private self-regulation: geen invloed van een publieke actor.

Multi level governance

Naast bovenstaande beschrijvingen van governance, kan ook verticale en horizontale gelaagdheid worden aangebracht in de governance structuur. Dit heet multi level governance. Verticale gelaagdheid wordt aangebracht tussen de hogere en lagere lagen van de overheid. Horizontale gelaagdheid wordt aangebracht in de samenwerking op gemeentelijk en regionaal niveau (OECD).

Governance structuren samengenomen

De twee verschillende mogelijkheden voor het onderscheiden van de governance structuur, tonen veel overeenkomsten. De self-governance die Kooiman et al. beschrijven, kan vergeleken worden met private self-regulation van Börzel en Risse. In beide omschrijvingen wordt duidelijk dat de overheid niet interenieert, de private sector bepaalt de governance structuur. Co-governance kan vergeleken worden met alle mogelijke governance structuren van Börzel en Risse die onder “governance met de overheid” vallen. In de beschrijving van Kooiman et al. wordt aangekaart dat co-governance de breedste variant is. Dit blijkt uit de veelheid aan vormen die door Börzel en Risse wordt gegeven. Bij de hiërarchische governance wordt niet geheel duidelijk welke rol is weggelegd voor de private actoren. Wel is duidelijk dat er sprake is van een top-down benadering, waarbij gestuurd en gecontroleerd wordt door de overheid. Of bij hiërarchische governance sprake is van publieke regulatie zoals beschreven door Börzel en Risse kan niet zonder twijfel verondersteld worden. Het zal er niet ver vanaf wijken.

Vanwege de vele overeenkomsten, zal het onderscheid van Börzel en Risse gehanteerd worden. Zij hebben op een gedetailleerdere manier onderscheid aangebracht in mogelijke governance structuren.

Gezien de focus op de Triple Helix in dit onderzoek, zal met name gekeken worden naar de governance met de overheid. In alle drie de gebieden wordt onderzocht hoe de verhouding tussen de publieke en private partijen beschreven kan worden.

2. Governance capacity

Governance beschrijft het proces en de structuur van afstemming tussen publieke en private actoren bij het nemen van een besluit. Governance capacity beschrijft de kracht die uitgaat van de waargenomen processen en de structuur. Dit kan de kracht zijn van het systeem, maar ook van afzonderlijke publieke of private actoren. Beide benaderingen (systeem en afzonderlijke actoren) worden hier toegelicht.

2.1. Governance capacity van het systeem

Innis en Booher

Innis en Booher beschrijven bij governance capacity vooral de essentie van het vermogen te kunnen leren, experimenteren en creatief om te kunnen gaan met bedreigingen en kansen. Zij benadrukken het belang van de samenwerking die in een complexe en veranderende omgeving ontstaat.

Een samenwerking met een hogere mate van governance capacity wordt in grote mate gekenmerkt door collectieve acties. Met een hoge mate van governance capacity wordt in verhouding minder hinder ondervonden van conflicten, er worden verschillende belangen behartigd. In de governance structuur zitten verschillende partijen uit de samenleving met uiteenlopende belangen. Deze partijen zullen elkaar niet tegenwerken, maar juist versterken door gespecialiseerde kennis en expertise. De governance structuur wordt gekenmerkt door vertrouwen en de verschillende partijen erkennen elkaars wederzijdse belangen.

Tot slot noemen Innis en Booher een aantal voorwaarden voor governance capacity. De governance structuur moet op nieuwe omstandigheden, gebeurtenissen, kansen en problemen kunnen reageren. In veranderende omstandigheden moet de governance structuur zich ook fysiek kunnen aanpassen, partijen kunnen aansluiten en verhoudingen kunnen veranderen. Al met al moet de governance structuur veerkrachtig zijn.

De verschillende betrokken publieke en private actoren moeten het vermogen hebben van elkaar en van de situatie waarin zij verkeren te leren. Hiermee blijft de governance structuur continu in ontwikkeling (Innis & Booher, 2003).

González en Healey

Ook González en Healey schrijven over governance capacity vanuit het sociaal innovatieve domein. De definitie die zij hanteren, luidt als volgt:

“By governance capacity, in the urban context, we mean the ability of the institutional relations in a social milieu to operate as a collective actor”. (González & Healey, 2005: p. 2056)

De definitie van González en Healey en de beschrijving van Innis en Booher hebben overkoepelende en losse elementen. De losse elementen worden voornamelijk bepaald door het perspectief van waaruit gekeken wordt. De overkoepelende elementen geven aan dat governance capacity drie essentiële punten bevat:

- De partijen moeten gezamenlijk handelen
- De governance structuur moet een lerend vermogen hebben
- De governance structuur moet veerkrachtig zijn.

2.2. Governance capacity op de afzonderlijke actoren

Knill en Lehmkuhl

Knill en Lehmkuhl beschrijven governance capacity als de kracht van de afzonderlijke actoren, de publieke of de private actor. Zij geven de volgende definitie.

“We define governance capacity as the formal and factual capability of public or private actors to define the content of public goods and to shape the social, economic, and political processes by which these goods are provided” (Knill & Lehmkuhl, 2002: p. 43).

Deze definitie lijkt in essentie op de definitie en beschrijving zoals deze bij de benadering van governance capacity op het systeem is gezien. Een duidelijk verschil is dat Knill en Lehmkuhl het vermogen om publieke goederen te kunnen realiseren noemen. Als teruggekeken wordt naar de definitie van governance van Börzel en Risse is dit geen nieuw element.

Doordat Knill en Lehmkuhl hebben gekozen voor een benadering van capacity van het individu, kunnen governance structuren benoemd worden aan de hand van de governance capacity.

2.3. Governance structuur

Kooiman et al. en Börzel en Risse hebben governance structuren uitgewerkt aan de hand van mogelijke verhoudingen tussen publieke en private actoren. Met de benadering die Knill en Lehmkuhl hanteren, kunnen ook aan de hand van governance capacity governance structuren beschreven worden. Knill en Lehmkuhl maken dit onderscheid aan de hand van een hoge of lage governance capacity van de publieke dan wel private actoren. Al met al kunnen zo vier governance structuren worden benoemd. Tabel 1 geeft een overzicht.

Tabel 1 - Governance structuren (Knill & Lehmkuhl, 2002: p. 49).

		Governance capacity publieke actor	
		Laag	Hoog
Governance capacity private actor	Laag	Interfering Regulation	Interventionist Regulation
	Hoog	Private Self-Regulation	Regulated Self-Regulation

- Interventionist Regulation beschrijft een verhouding tussen publieke en private actoren waarbij de governance capacity van de publieke actoren hoog is en die van de private actoren laag. Deze vorm beschrijft de meest traditionele manier waarop publieke goederen aangeboden kunnen worden. De private actoren kunnen in deze vorm aanwezig zijn, desalniettemin ligt de verantwoordelijkheid voor de publieke goederen bij de overheid. Zij beslissen over de inhoud van het publieke goed. Er is sprake van top-down structuur.
- Bij Private Self-Regulation heeft de private actor een hoge governance capacity en de publieke actor een lage governance capacity. De overheid heeft in deze vorm van governance geen capaciteit om een publiek goed aan te bieden. De voorziening van publieke goederen wordt voornamelijk door private partijen geregeld.
- Regulated Self-Regulation beschrijft een verhouding tussen publieke en private actoren waarbij de governance capacity voor beide partijen hoog is. Bij deze structuur wordt vooral uitgegaan van een hoge mate van interactie tussen publieke en private actoren. Hierbij kunnen nog verschillende vormen aangenomen worden. De private actor kan deelnemen in

het proces van beleid maken, de private actor kan bevoegdheden krijgen, of de regelgeving voor private actoren wordt coöperatief samengesteld.

Ook al wordt bij deze vorm uitgegaan van een publiek-private samenwerking of zelfs een public-private interest, de verantwoordelijkheid voor de publieke goederen is voor de overheid.

In tegenstelling tot Private Self-Regulation heeft de overheid bij Regulated Self-Regulation wel de mogelijkheid in te grijpen bij de private actoren.

- Bij Interfering Regulation hebben zowel de private als de publieke actoren een lage governance capacity. Waar bij Interventionist Regulation de lage mate van governance capacity opgevangen kan worden door de overheid, kan dat bij deze vorm niet (Knill & Lehmkuhl, 2002: p. 50).

De governance structuren die hierboven beschreven worden, kunnen vergeleken worden met de governance structuren van Börzel en Risse. Interventionist Regulation kan vergeleken worden met publieke regulatie. Regulated Self-Regulation kan alle vormen van governance met de overheid aannemen. In de beschrijving van Knill en Lehmkuhl wordt van Regulated Self-Regulation gezegd dat de relatie tussen de publieke en private actoren heel divers kan zijn. Private Self-Regulation wordt door Börzel en Risse al als zodanig benoemd. Wat de overeenkomst tussen Interfering Regulation en het model van Börzel en Risse is, is lastig te benoemen. Bij Interfering Regulation neemt noch de publieke actor, noch de private actor het heft in handen. Voor het vervolg van het onderzoek worden de structuren van Börzel en Risse toegevoegd aan het model van Knill en Lehmkuhl. Het volledige model ziet er dan uit zoals weergegeven in Tabel 2.

Tabel 2 - Governance structuren

		Governance capacity publieke actor	
		Laag	Hoog
Governance capacity private actor	Laag	Interfering Regulation	Interventionist Regulation <ul style="list-style-type: none"> ○ Publieke Regulatie
	Hoog	Private Self-Regulation	Regulated Self-Regulation <ul style="list-style-type: none"> ○ Overleg/ coöptatie van private actoren ○ Co-regulation/co-production van publieke en private actoren ○ Overdragen aan de private actor ○ Private self-regulation in de schaduw van de hiërarchie ○ Publieke adaptatie van private regulering

Bij al deze governance structuren moet opgemerkt worden dat het theoretische structuren van governance zijn. De werkelijkheid zal een gevarieerder beeld laten zien. De vormen bieden wel

houvast bij het vergelijken van de drie economische kerngebieden en het verklaren van eventuele verschillen (Knill & Lehmkuhl, 2002: p. 49).

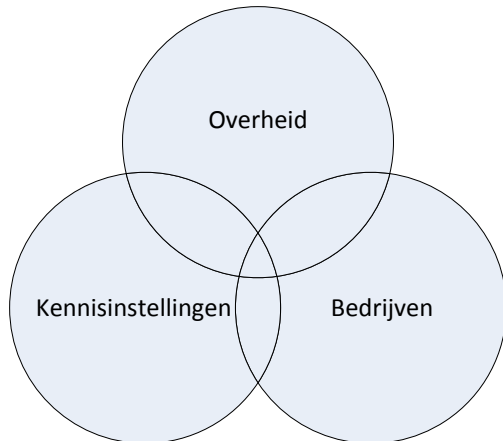
Indicatoren

In Tabel 2 is te zien welke governance structuren in dit onderzoek onderscheiden worden, zodat in de analyse verschillen en overeenkomsten benoemd kunnen worden. Om deze structuren te kunnen meten zijn indicatoren nodig. Er is voor onderstaande drie indicatoren gekozen om de governance capacity van de individuele actoren te kunnen meten.

- **Initiatief**
Bij initiatief wordt gekeken of de actor initiatief neemt om een veranderende situatie of een dreigende situatie op te vangen.
- **Inzet**
Bij de indicator inzet wordt gekeken welke actor de middelen heeft om inzet te tonen en hier bovendien naar handelt.
- **Commitment**
Bij commitment wordt gekeken welke actor commitment toont en daarnaar handelt. Commitment is hierin het leveren van een bijdrage.

3. Triple Helix

Governance is beschreven als de structuur van afstemming tussen publieke en private actoren bij het nemen van een besluit. In de Triple Helix structuur spelen drie soorten actoren een rol: de overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen (Etzkowitz & Dzisah, 2008: p. 661). In het Triple Helix samenwerkingsverband opereren de verschillende actoren niet meer los van elkaar, maar zoeken zij interactie op om zo meer te kunnen bereiken. Hieronder in Figuur 5 is deze relatie schematisch weergegeven.

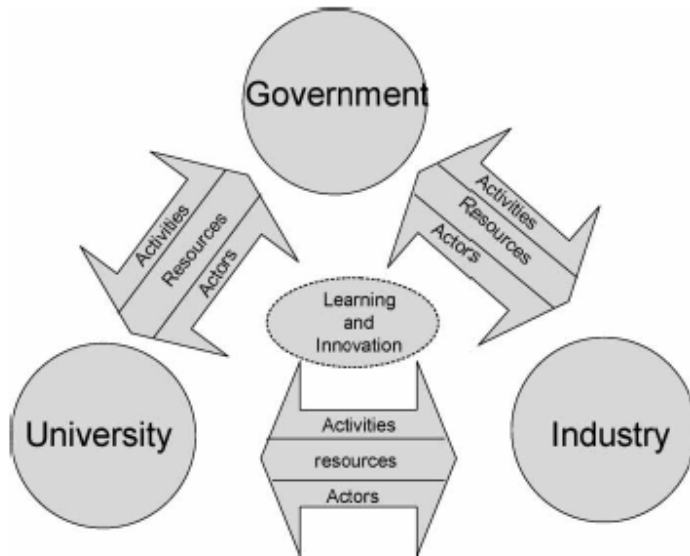

Figuur 5 - Triple Helix

De verschillende actoren behouden in Triple Helix verband hun hoofddoel, daarnaast hebben de actoren een rol in het takenpakket van de andere actor. Voor bijvoorbeeld de universiteit blijft haar hoofddoel het overbrengen van kennis. Voor het bedrijfsleven blijft het hoofddoel het leveren van goederen en diensten. Daarnaast bieden bedrijven steeds vaker trainingen aan. Er wordt onderwijs gegeven binnen het domein waarin het bedrijf zichzelf profileert. De universiteit geeft niet alleen college aan studenten, maar ook aan het bedrijfsleven. Dit voorbeeld beschrijft een bilaterale relatie. Deze relatie kan ook bestaan tussen universiteit en overheid en overheid en bedrijfsleven (Etzkowitz, 2008: p. 9). Wanneer buiten de eigen grenzen gekeken wordt, kan een verschuiving optreden van bilaterale relaties naar trilaterale en kan een Triple Helix structuur zichtbaar worden (Etzkowitz & Dzisah, 2008: p. 661).

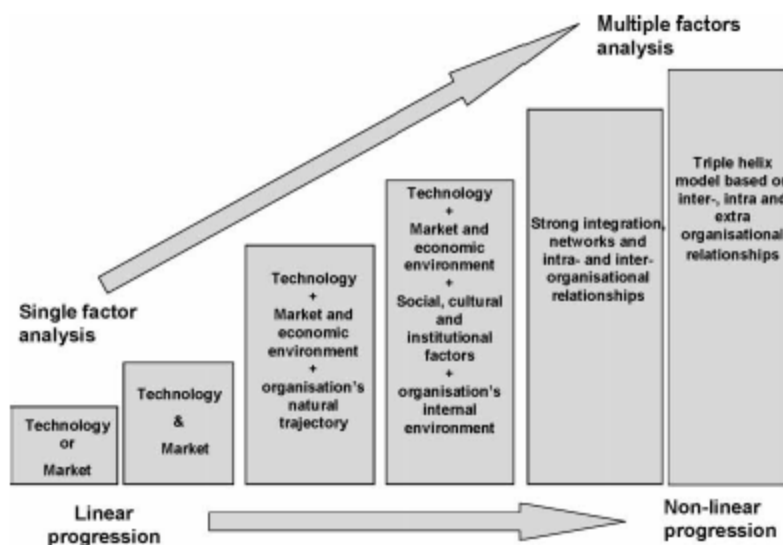
De Triple Helix biedt meerwaarde door de interactie tussen de verschillende partijen. Alle partijen hebben een eigen netwerk waarin zij opereren. Door de Triple Helix worden deze netwerken met elkaar verbonden (Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur, 2013: p. 30). Het doel van een Triple Helix samenwerking is innovatie. Alle betrokken partijen houden de eigen positie, maar door de relaties die tot stand komen, kan innovatie en economische ontwikkeling ontstaan. De Triple Helix komt voort uit het nationale en regionale systeem van innovatie (Saad & Zawdie, 2005: p. 96).

In Figuur 5 wordt de relatie van de Triple Helix voorgesteld met rondjes die elkaar op bepaalde vlakken overlappen. Die overlap ontstaat door activiteiten, resources en actoren. Saad en Zawdie geven de Triple Helix dan ook weer zoals afgebeeld in Figuur 6.

Figuur 6 - Triple Helix (Saad & Zawdie, 2005: p. 95)

De activiteiten kunnen de uitkomsten en de prestaties van het netwerk beïnvloeden. Activiteiten kunnen bestaan uit technische, administratieve, commerciële en andere activiteiten van een organisatie. De resources, zoals technologie, kennis, mankracht en financiën, kunnen de kwaliteit van de relatie beïnvloeden. De belangrijkste resource in een Triple Helix samenwerkingsverband is beschikbaarheid en toegang tot kennis. Tot slot creëert de interactie tussen actoren vertrouwen en synergie binnen de relaties (Saad & Zawdie, 2005: p. 96). De relatie die tussen de actoren bestaat, bepaalt in grote mate het succes van de Triple Helix. Alleen wanneer een relatie op basis van vertrouwen bestaat, zullen actoren hun kennis willen delen. Anders zullen ze geneigd zijn gesloten te blijven. Daarmee beschrijven Saad en Zawdie dat in het Triple Helix model innovatie tot stand komt als een product van een complexe en niet-lineaire set van activiteiten waarin interactie tussen de belangrijkste actoren plaatsvindt. Zij vatten dit proces samen in een normatief model, zie Figuur 7 (2205: p. 97).

Figuur 7 - Innovatie in de Triple Helix (Saad & Zawdie, 2005: p. 97)

3.1. Het ontstaan van een Triple Helix

Een Triple Helix vereist een relatie tussen de overheid, bedrijven en kennisinstellingen, waarin betrokken partijen proberen de andere partijen te verbeteren. Met andere woorden, er moet een situatie zijn, waarin de partijen elkaar vertrouwen en meerwaarde zien in betrokkenheid met de andere partijen. Een Triple Helix is meestal regionaal met specifieke netwerken van gedusterde bedrijven of academische instellingen, waar de overheid door haar rol in het gebied invloed uitoefent op de opkomst van de Triple Helix (Etzkowitz, 2008: p. 8).

Een Triple Helix kan uit twee situaties ontstaan. De eerste situatie beschrijft een model waarin de overheid een controlerende rol heeft over de bedrijven en kennisinstellingen, het static model. Hierin is een duidelijk top-down bureaucratie zichtbaar. De overheid houdt het initiatief in eigen handen, er is geen sprake van commitment tussen de partijen. De tweede situatie wordt beschreven met het laissez-faire model. Bij dit model werken de drie partijen los van elkaar en hebben zij alleen in uitzonderlijke gevallen en binnen scherpe grenzen interactie. In deze situatie heeft geen van de partijen het initiatief en is geen commitment. Wanneer vanuit een van deze situaties naar onafhankelijkheid wordt gezocht, dan wel naar onafhankelijkheid van de overheid, dan wel naar onafhankelijkheid van de institutionele sfeer, kan toegewerkt worden naar een Triple Helix samenwerkingsverband (Etzkowitz, 2008: p. 12). Bekeken met de indicatoren van governance capacity betekent dit dat de drie partijen gezamenlijk initiatief en inzet moeten tonen en commitment met elkaar moeten aangaan.

In de Triple Helix houden de drie partijen een relatief onafhankelijke positie, doordat hun eigen taken behouden blijven. Er wordt 'slechts' gezocht naar overlap, waarin de partijen elkaar kunnen versterken.

Knowledge, consensus en innovation space

Op regionaal niveau kan een Triple Helix locatie tot stand komen wanneer ruimte is voor drie te onderscheiden fasen, waar deze fasen elkaar in willekeurige volgorde kunnen opvolgen. De te onderscheiden fasen zijn knowledge space, consensus space en innovation space.

Knowledge space

De beginfase wordt vaak gekenmerkt door een knowledge space. Bij knowledge space is veel aandacht voor research and development activiteiten, dit geldt als basis voor de ontwikkeling van een gebied. Onderzoeksbeleid moet verweven zijn met het regionale beleid. Onderzoek is nodig voor het ontwikkelen van nieuwe bedrijven en werkgelegenheid. Fondsen mogen niet meer alleen worden gegeven aan bepaalde leidende universiteiten, er moet meer verspreiding komen. Knowledge space werd initieel gebruikt om aan te geven dat government research laboratorities meer gedecentraliseerd werden. Uiteindelijk werden meer kennisinstellingen verplaatst, om meer gebieden de kans van een knowledge space te geven (Etzkowitz, 2008: p. 77).

Consensus space

Het is belangrijk dat alle betrokken partijen zich bewust zijn van hetzelfde doel. Met consensus space wordt bedoeld dat er ruimte is voor deze eenduidige richting. Het Triple Helixmodel gaat uit van gelijkwaardigheid, de verschillende partijen komen in samenspraak tot samenhang, waarbij niet een partij de leidende rol neemt (Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, 2013: p. 30). Een consensus space is neutrale grond, waar de verschillende partijen uit de verschillende sectoren bijeen kunnen komen om draagkracht te ontwikkelen voor nieuwe ideeën (Etzkowitz, 2008: p. 78).

Innovation space

In de innovation space is een wisselwerking zichtbaar tussen enerzijds het proces van innovatie en anderzijds de faciliterende aspecten. Als deze twee samenkomen op het juiste moment, kan er iets onverwachts gebeuren. De innovation space kan zowel beginnen vanaf de knowledge space, als vanaf de consensus space (Etzkowitz, 2008: p. 80).

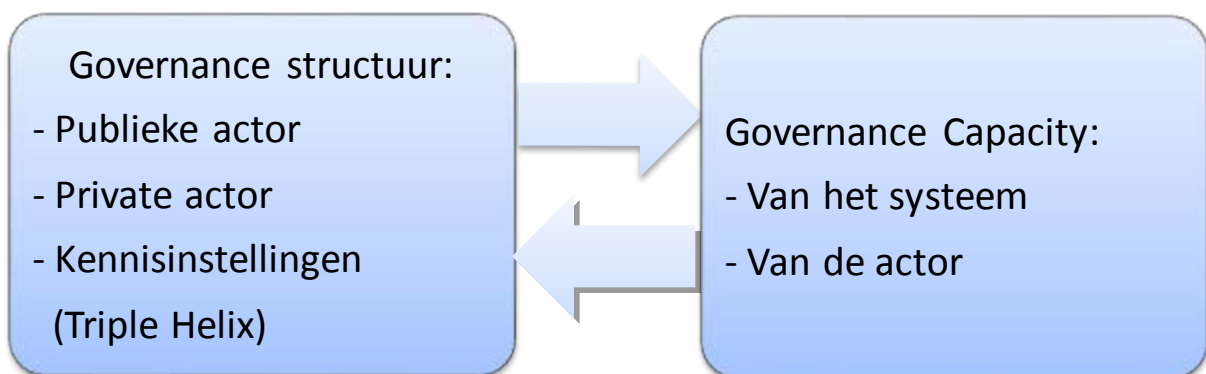
Visualisatie ontstaan vande Triple Helix

Om de beschreven stappen inzichtelijker te maken, wordt hier het proces visueel weergegeven.

Figuur 8 - Ontstaan van de Triple Helix

4. Conceptueel model

Uit de beschreven theorie zijn een aantal centrale begrippen naar voren gekomen. De governance structuur speelt een centrale rol in het onderzoek. De governance structuur wordt bepaald aan de hand van de governance capacity van de actor. Anderzijds drukt de gekozen governance structuur ook de governance capacity van het systeem uit. Er is geen keuze gemaakt welke manier van benaderen van de governance capacity in dit onderzoek de voorkeur heeft. De governance capacity van de actor helpt bij het bepalen van de governance structuur. De governance capacity van het systeem helpt bij het bepalen van overeenkomsten en verschillen in de governance structuren die in de analyse gevonden zullen worden. Figuur 9 geeft het conceptueel model van dit onderzoek weer.

Figuur 9 - Conceptueel model

Het blokje governance structuur laat zien uit welke actoren een governance structuur opgebouwd kan zijn: is het een interactie tussen publieke en private partijen, of hebben ook de kennisinstellingen een rol in deze interactie en is er sprake van een Triple Helix. Het blokje van governance capacity laat zien op welke manieren governance capacity bekeken kan worden: zowel de capacity van het systeem, als de capacity van de actoren. Tussen beide blokjes wordt een wederzijdse relatie verondersteld.

De governance capacity van de actor bepaalt de governance structuur die gekozen wordt. Een actor met een lage governance capacity zal volgens de theorie weinig invloed kunnen uitoefenen op het proces van besluitvorming en zal dus geen of een geringe rol spelen in de governance structuur. De governance structuur heeft op haar beurt weer invloed op de governance capacity van het systeem. Afhankelijk van een vruchtbare samenwerking tussen de verschillende actoren, kan de governance structuur in meer of mindere mate slagen in besluitvorming. Daarmee heeft de governance structuur invloed op de governance capacity van het systeem.

5. Operationalisering

Om de theorie uit hoofdstuk 1 t/m 3 te kunnen gebruiken voor dit onderzoek, moet deze geoperationaliseerd worden. In de operationalisering worden aan kernbegrippen van dit onderzoek indicatoren gekoppeld die het kernbegrip meetbaar maken. Een indicator is een waarneembaar fenomeen dat informatie geeft over het te meten kernbegrip. Door een serie open vragen kunnen de kernbegrippen van dit kwalitatieve onderzoek worden gemeten (Verschuren en Doorewaard, 2007: p. 143). Figuur 9 bevat de centrale begrippen.

Voor de operationalisering wordt eerst de definitie van het begrip gepresenteerd, vervolgens worden indicatoren benoemd die het mogelijk maken het begrip te meten. Aansluitend worden interviewvragen opgesteld zodat het begrip in de te houden interviews meetbaar kan worden gemaakt.

Tabel 3 - Operationalisering van de governance structuur

Begrip	Definitie	Indicatoren
Governance structuur	Governance beschrijft de structuur van interactie tussen publieke en private actoren bij het maken van een besluit	<ul style="list-style-type: none"> • Publieke regulatie • Overleg/ coöptatie van private actoren • Co-regulation/ co-production van publieke en private actoren • Overdragen aan de private actor • Private Self-regulation in de schaduw van de hiërarchie • Publieke adaptatie van private regulering • Private self-regulation • Interfering Regulation
Publieke actor	Een publieke actor opereert in de publieke sector en is een overheidsinstelling, semioverheidsinstelling of particuliere organisatie met een publieke taak.	<ul style="list-style-type: none"> • Overheid • Semi-overheid • Particuliere organisatie met publieke taak
Private actor	Een private actor maakt deel uit van de private sector en is een particuliere non-profit of profit organisatie.	<ul style="list-style-type: none"> • Particuliere organisatie non-profit • Particuliere organisatie profit
Kennisinstelling	Een kennisinstelling is een instelling met als hoofddoel het overbrengen van kennis en informatie.	<ul style="list-style-type: none"> • Universiteit • Hogeschool
Triple Helix	Triple Helix is een specifieke	<ul style="list-style-type: none"> • Afspraken tussen

vorm van governance, waarbij de structuur van interactie plaatsvindt tussen de overheid, bedrijven en kennisinstellingen.

overheid, bedrijven en kennisinstellingen

- Samenwerkingsverbanden

Om inzicht te krijgen in de governance structuur worden onderstaande interviewvragen gesteld:

- Wat is de rol van de overheid in dit samenwerkingsverband?
 - Welke overheden zijn betrokken in dit gebied?
 - Hoe slagvaardig zijn de overheden?
- En wat is de rol van de bedrijven en kennisinstellingen?
- Welke partijen maken het verschil in dit gebied?
 - Hoe doen zij dit en waarom noemt u juist die partijen?
- Hoe zou u de optimale samenwerking beschrijven?
 - Waarom noemt u juist die samenwerking?

In dit onderzoek staat de Triple Helix samenwerking centraal. Daar zal in het interview extra aandacht worden besteed. Onderstaande vragen helpen inzichtelijk te maken hoe de Triple Helix in de verschillende gebieden is opgezet en functioneert.

- Hoe is het proces van het ontstaan van de Triple Helix verlopen?
- In welke tijd werd de Triple Helix opgezet?
 - Hoe zou u de situatie van voor de Triple Helix beschrijven?
- Welke partijen zijn betrokken bij het samenwerkingsverband?
- Hoe verloopt nu het contact tussen de verschillende betrokken partijen?
- Welke voordelen zou u kunnen beschrijven die zijn ontstaan door de Triple Helix? En welke nadelen?
- Wat is de kracht van het samenwerkingsverband? En wat de zwakte?
- Ziet u kansen en bedreigingen voor de toekomst?
 - Hoe kunt u de bedreigingen het hoofd bieden?
 - En hoe wilt u de kansen benutten?

Tabel 4 - Operationalisering governance capacity

Begrip	Definitie	Indicatoren
Governance capacity: <ul style="list-style-type: none"> • van het systeem 	Governance capacity van het systeem beschrijft het vermogen van de governance structuur om te handelen als een collectieve actor.	<ul style="list-style-type: none"> • Gezamenlijk handelen van de partijen • Lerend vermogen van de governance structuur • Veerkracht van de governance structuur
<ul style="list-style-type: none"> • van de actor 	Governance capacity van de actor beschrijft het vermogen van de partijen uit de	<ul style="list-style-type: none"> • Initiatief • Inzet

Om inzicht te krijgen in governance capacity van het systeem zijn onderstaande interviewvragen gesteld:

- Hoe gaan de verschillende partijen met elkaar om?
 - Hoe vaak is er contact tussen de verschillende partijen?
 - Is dit formeel of informeel contact?
 - Wie initieert het contact?
- Is er sprake van een gedeelde agenda in het gebied?
- Wordt er met enige regelmaat geëvalueerd binnen de samenwerking?
- Hoe gaat de samenwerking om met tegenslagen?
- Hoe gaat de samenwerking om met successen?

Om inzicht te krijgen in de governance capacity van individuele actoren worden onderstaande interviewvragen gesteld:

- Welke partij heeft het initiatief genomen tot de samenwerking?
- Hoe wordt het samenwerkingsverband gefinancierd?
- Hoe levert uw organisatie een bijdrage aan de governance structuur? En hoe leveren de andere betrokken organisaties een bijdrage?

Bovenstaande vragen vormen de basis voor de interviews die gehouden worden en bieden daarnaast houvast bij de documentenanalyse. De volledige vragenlijst van het semigestructureerde interview is opgenomen in bijlage B.

6. Methodologische verantwoording

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat voor soort onderzoek uitgevoerd wordt in dit rapport, welke methoden worden gebruikt om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden en hoe de resultaten geanalyseerd zullen worden. Tot slot wordt aangegeven hoe de betrouwbaarheid en validiteit gewaarborgd wordt.

6.1. Onderzoektype

In dit rapport wordt een kwalitatief onderzoek uitgevoerd, dat kan worden gekenmerkt als een casestudy. Er bestaan verschillende soorten casestudies, een enkelvoudige en een meervoudige casestudy. In dit onderzoek wordt een vergelijking gemaakt tussen drie gebieden, er wordt een vergelijking gemaakt tussen drie afzonderlijke cases. Het betreft in dit onderzoek daarmee een meervoudige casestudy.

Ook in de meervoudige casestudy is onderscheid aan te brengen, er kan een hiërarchische of een sequentiële methode toegepast worden. Bij de hiërarchische methode worden verschillende cases afzonderlijk geanalyseerd, waarna de resultaten in de volgende fase vergeleken worden. In de sequentiële methode wordt met een case begonnen en wordt op grond van de analyse een volgende case geanalyseerd.

In dit onderzoek zijn vanaf het begin de drie verschillende cases vastgesteld. Het betreft dus een hiërarchische casestudy.

Kenmerken van een casestudy

Een casestudy heeft verschillende kenmerken

- In een casestudy wordt met een relatief klein aantal onderzoekseenheden gewerkt. Hiermee wordt bedoeld dat een relatief klein aantal cases wordt onderzocht. Dit kan om een case gaan, dan wordt een enkelvoudige casestudy gedaan, of om meerdere cases, dan wordt van een meervoudige casestudy gesproken.
- Een casestudy is voornamelijk een diepgaand onderzoek. Er worden vaak face-to-face interviews gehouden met open vragen. Dit bereikt diepgang ten opzichte van een enquête met gesloten vragen.
- Het derde kenmerk van een casestudy is dat gewerkt wordt met een strategische steekproef. De keuze van de steekproef wordt bewust gemaakt op basis van het opgestelde conceptueel model. Met andere woorden, er wordt op basis van de probleemstelling bewust een keuze gemaakt in de steekproef van te interviewen personen.
- In een casestudy wordt geprobeerd een integraal beeld van het geheel te verkrijgen. Dit kenmerk uit zich in de wijze van dataverzameling, waar in de onderzoeksmethoden verder over uitgeweid zal worden.
- Er wordt op locatie waargenomen. Dit in tegenstelling tot een enquête die telefonisch of via de post wordt afgenomen.
- Met een casestudy worden kwalitatieve gegevens verzameld.

Voor en nadelen van een casestudy

Een casestudy kent uiteraard voor- en nadelen ten opzichte van andere onderzoektypen. Hieronder zijn deze voor- en nadelen opgesomd. Om te beginnen, de voordelen:

- Met een casestudy kan een allesomvattend beeld van het onderzoeksobject verkregen worden.

- Een tweede voordeel van een casestudy is dat het onderzoek veel wendbaarder is in vergelijking met andere onderzoekstypen. Er is minder voorstructurering nodig, waardoor het onderzoek gedurende de tijd wendbaar blijft. Dit voordeel treedt voornamelijk op wanneer onderzoek gedaan wordt naar een veranderende situatie.
- Het laatste voordeel van een casestudy is dat de resultaten beter geaccepteerd worden. Een kwantitatief onderzoek is vaak minder goed te begrijpen en kan een enigszins kunstmatig experiment zijn.

Een belangrijk nadeel van een casestudy is de volgende:

- De externe geldigheid van de resultaten zijn niet altijd even valide. Er kan uit een klein aantal respondenten een conclusie voor het geheel getrokken worden, wat de geldigheid van het onderzoek in gevaar kan brengen (Verschuren & Doorewaard, 2007: p. 183).

Casuselectie

In de inleiding is aangegeven dat de Brainport regio Eindhoven wordt vergeleken met de Mainport regio Rotterdam en Mainport regio Amsterdam. Voor de Brainport regio Eindhoven is gekozen vanwege het MIRT-onderzoek Brainport Avenue dat momenteel loopt. Vanwege de status als economisch kerngebied van de Brainport is besloten de Brainport regio Eindhoven te vergelijken met de andere twee economische kerngebieden. De twee Mainports zijn qua schaalniveau in hun geheel groter dan de Brainport regio Eindhoven. Om de vergelijking op eenzelfde schaalniveau te kunnen doen, is gekozen voor een afbakening van de Mainport regio Rotterdam en Mainport regio Amsterdam.

6.2. Onderzoeksmethoden

Voor het verzamelen van de gewenste informatie kan gebruik gemaakt worden van verschillende bronnen: personen, media, werkelijkheid, documenten en literatuur. Voor dit onderzoek is gekozen gebruik te maken van personen, documenten en natuurlijk de ondersteunende literatuur zoals deze is verwerkt in het theoretisch kader. Met de personen en documenten kan gezocht worden naar de verschillen en overeenkomsten in de governance structuur van de verschillende gebieden. De gegevens die via de personen en documenten verkregen wordt, zal gebruikt worden in de analyse van dit onderzoek.

Personen – interviews

De personen vormen in dit onderzoek de belangrijkste bron van data en informatie. De personen worden ondervraagd op het verschaffen van data over de governance structuur in zijn of haar regio. Hiermee zijn de personen die ondervraagd worden informanten en zijn zij voor dit onderzoek een databron.

Er zijn verschillende mogelijkheden om de informatie die van personen nodig is te ontsluiten. Dit kan via een enquête of een interview. Omdat het in dit onderzoek om een kwalitatief onderzoek gaat, is het voor de hand liggend om personen te interviewen. Er wordt gebruik gemaakt van een semigestructureerd interview, waarbij van tevoren een doel bij het interview is gesteld, waaraan open beginvragen zijn gekoppeld, maar ook kan worden doorgevraagd op de gegeven antwoorden van de informant. In het onderzoek worden de interviews face-to-face en individueel afgenomen.

De interviews worden met actoren uit de verschillende regio's gevoerd. Op die manier kan een duidelijk beeld verkregen worden van de verschillen en overeenkomsten van de governance structuur in de verschillende regio's die voor dit onderzoek onderzocht worden.

Documenten – inhoudsanalyse

Naast de personen die ondervraagd worden door middel van een semigestructureerd interview, kan ook data verzameld worden uit beschikbare documenten. Een voordeel van data verkregen via documenten ten opzichte van data verkregen via personen, is de betrouwbaarheid ervan. Bij documenten is weinig of geen kans op reactief gedrag. Bij personen kan een onderzoek bepaald gedrag uitlokken, wat de betrouwbaarheid van het onderzoek negatief beïnvloedt. De documenten dienen als aanvullend materiaal op de data verkregen van de ondervraagde personen.

De data van documenten wordt verzameld door middel van een inhoudsanalyse. In een inhoudsanalyse wordt tekstueel naar materiaal gekeken vanuit de vragen die uit de vraagstelling naar voren komen. Dit kan zowel kwantitatief als kwalitatief gebeuren. Bij een kwantitatieve inhoudsanalyse wordt de inhoud geturfd in gesloten categorieën. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een kwalitatieve inhoudsanalyse, wat betekent dat de inhoud van documenten gereduceerd wordt om de inhoud te kunnen duiden en begrijpen.

Literatuur – literatuuronderzoek

Voor het opstellen van het theoretisch kader, de informatie waarop het onderzoek gebaseerd is, is literatuur gebruikt. Literatuur is in dit geval een kennisbron. De literatuur schrijft theorieën voor, die gebruikt worden om in dit onderzoek een lijn uit te zetten, waarover gegevens verzameld moeten worden. Om dit duidelijker te maken, een klein voorbeeld. Er is met behulp van literatuur geschreven wat in dit onderzoek mogelijke vormen van governance structuur zijn waarnaar gekeken wordt om de verschillende gebieden die onderzocht worden te begrijpen. Het heeft daarmee de basis gevormd voor het opstellen van interviewvragen, die gebruikt worden voor de analyse. Literatuur biedt een kader waarbinnen gekeken wordt naar de analyse (Verschuren & Doorewaard, 2007: p. 214).

6.3. Validatie en betrouwbaarheid

Het gevaar van een kwalitatief onderzoek is dat de gegevens subjectief zijn. Daarom is het van essentieel belang dat de interne en externe validiteit en de betrouwbaarheid gewaarborgd blijven. Hoe dat in dit onderzoek gebeurt, wordt hieronder toegelicht.

Interne validiteit

Met de interne validiteit wordt de geldigheid van de resultaten beoordeeld, er wordt gekeken of het onderzoek heeft gemeten wat het wilde meten. Voor de interne validiteit worden twee vragen gemeten (van Thiel, 2010: p. 58):

1. Is de operationalisering een goede weergave van het theoretische construct?
De theorie is door middel van een definitie en indicatoren vertaald naar interviewvragen. Op die manier is het theoretisch construct zo goed mogelijk teruggekomen in de operationalisering en wordt met de interviewvragen gemeten wat in de theorie verondersteld wordt.
2. Doet het veronderstelde theoretische verband tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabele zich daadwerkelijk voor?
Het verband tussen governance en governance capacity blijkt in de conclusie te kloppen. De governance structuur wordt gemeten aan de hand van de governance capacity van de actor. De governance capacity van het systeem volgt uit de governance structuur.

Externe validiteit

Met de externe validiteit wordt de generaliseerbaarheid van de conclusie beoordeeld, er wordt gekeken of de conclusies ook voor andere personen, instituties, tijden en plaatsen geldt (van Thiel, 2010: p. 58).

Dit onderzoek is niet geheel extern valide. Het onderzoekt de governance structuren van specifieke gebieden op dit moment. De governance structuur is dynamisch, deze verandert in de tijd. Bovendien is de governance structuur per plaats verschillend.

De validatie kan vergroot worden wanneer triangulatie wordt toegepast. Triangulatie betekent dat meerdere operationalisering, bronnen, methoden, onderzoekers en technieken worden benut. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van meerdere bronnen en methoden, waarmee de informatie verkregen van de verschillende informanten en uit de documentenanalyse ter bevestiging van elkaar gebruikt kan worden (van Thiel, 2010: p. 61).

Betrouwbaarheid

Met betrouwbaarheid wordt gemeten of nauwkeurig en consistent met metingen wordt omgegaan. Een meting is betrouwbaar wanneer metingen bij dezelfde omstandigheden hetzelfde resultaat laten zien. Bij een kwalitatief onderzoek kan een meting minder eenduidig op controleerbaarheid en herhaalbaarheid gecontroleerd worden dan bij een kwantitatief onderzoek. Voor de betrouwbaarheid van een kwalitatief onderzoek is het voornamelijk van belang dat het onderzoek herhaalbaarheid kent. Met herhaalbaarheid wordt de betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot. In het onderzoek wordt de betrouwbaarheid ook vergroot door het bespreken van de resultaten met andere onderzoekers. Het onderzoek is regelmatig besproken met de scriptiebegeleider en de stagebegeleider. Dit vergroot de interonderzoekerbetrouwbaarheid.

Betrouwbaarheid en validiteit zijn verwante begrippen. Wanneer een onderzoek niet betrouwbaar is, kan het ook niet valide zijn, een onderzoek dat niet valide is, kan nog wel betrouwbaar zijn (van Thiel, 2010: p. 57).

Betrouwbaarheid en validiteit van interviews

In het onderzoek wordt veel data verkregen uit de gehouden interviews. Daarom is het van groot belang dat de interviews betrouwbaar en valide zijn. De betrouwbaarheid en validiteit van interviews wordt vergroot als de interviewvragen duidelijk gerelateerd zijn aan het theoretisch kader. De operationalisering is gemaakt aan de hand van het conceptueel model wat gebaseerd is op het theoretisch kader. Hiermee is stap voor stap vanuit het theoretisch kader toegewerkt naar logische interviewvragen voor dit onderzoek. Bovendien wordt elk interview opgenomen en wordt van elk interview een verslag gemaakt. Dit vergroot ook de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek. Tot slot wordt gebruik gemaakt van een breed scala aan informanten. Er wordt gesproken met ambtenaren uit elke laag van de overheid, er wordt gesproken met bedrijven en kennisinstellingen. Deze verscheidenheid aan informanten vergroot de representativiteit en triangulatie (van Thiel, 2010: p. 114).

Deel 2: Empirie

In deel 2 van dit onderzoek worden de empirisch verkregen gegevens verwerkt. Hoofdstuk 7 beschrijft de governance structuur in Nederland en wordt afgesloten met het beschrijven van de verhouding tussen Nederland en de drie economische kerngebieden. Dit hoofdstuk is niet gebaseerd op empirisch verkregen materiaal, maar geeft het startschot tot de empirische beschrijving en analyse van de te onderzoeken gebieden. In hoofdstuk 8, 9 en 10 worden de governance structuren van de Brainport regio Eindhoven, de Mainport regio Rotterdam en de Mainport regio Amsterdam beschreven. Dit gebeurt op basis van interviews en documenten. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een analyse, waar de beschrijving gekoppeld wordt aan de operationalisering. Daarmee wordt op elk van de vragen antwoord gegeven en wordt bepaald welke governance structuur het gebied heeft.

Hieronder een overzicht van partijen die zijn geïnterviewd voor de beschrijving en analyse van de governance structuur in de Brainport en de twee Mainports.

Tabel 5 - Informanten

Brainport regio Eindhoven	Mainport regio Rotterdam	Mainport regio Amsterdam
Provincie Noord-Brabant (informant 1)	Gemeente Rotterdam (informant 9)	Gemeente Amsterdam (informant 12)
SRE (informant 2)	Erasmus Universiteit Rotterdam (informant 10)	Gemeente Amsterdam DIVV (informant 13)
Gemeente Eindhoven (informant 3)	Havenbedrijf(informant 11)	Stadsregio Amsterdam (informant 14)
TU Eindhoven (informant 4)		Schiphol Area Development Corporation (informant 15)
Fontys Hogeschool (informant 5)		Provincie Noord-Holland (informant 16)
ASML (informant 6)		
High Tech Campus (informant 7)		
Brainport Development (informant 8)		

7. Governance structuur in Nederland

In de inleiding is al kort aandacht besteed aan het Huis van Thorbecke. De bestuurlijke organisatie van Nederland is te typeren als een gedecentraliseerde eenheidsstaat. Hoe deze organisatie is ontstaan, wat de organisatie precies inhoudt en wat de verhouding tussen de verschillende publieke en private partijen is, wordt hier nader toegelicht. Het Huis van Thorbecke beschrijft niet wat naast de bestuurlijke organisatie de rol van bedrijven is in de governance structuur van Nederland. Daarom wordt ook het Rijnlands model behandeld.

7.1. Geschiedenis Huis van Thorbecke

Sinds 2 maart 1814 kent Nederland een grondwet. In de grondwet staat de staatsinrichting beschreven en bevat de grondrechten van de burger. Sinds 1814 is de grondwet verschillende keren herzien. Staatsrechtelijk is de belangrijkste herziening in 1848 gedaan. Johan Rudolf Thorbecke beschreef destijds de bestuurlijke organisatie. Vanwege de belangrijke rol van Thorbecke wordt de Nederlandse bestuurlijke organisatie ook wel het Huis van Thorbecke genoemd. De bestuurlijke organisatie van Nederland bestaat grofweg uit vijf lagen: gemeenten, waterschappen, provincies, Rijk en Europa (Nederlandse Grondwet). In een aantal gebieden zijn ook bestuurscommissies – voorheen stadsdelen – stadsregio's en samenwerkingsverbanden op andere niveaus bestuurlijk actief. Deze worden niet meegenomen in de bestuurlijke organisatie van Nederland, omdat per gebied verschillend is wat wel en niet aanwezig is. De gemeenten, waterschappen, provincies, Rijk en Europa kunnen als de primaire bestuurlijke lagen worden beschouwd.

7.2. Bestuurlijke organisatie

Het Huis van Thorbecke is gebouwd op de rechten en plichten van de centrale overheid, op de twaalf provincies en de vele gemeenten die Nederland kent. Figuur 10 hieronder geeft de organisatie schematisch weer.

Gemeenten

De gemeente heeft op bepaalde zaken te maken met algemeen beleid, vastgesteld door het Rijk. Dit geldt bijvoorbeeld bij uitkeringen en de vorm van het paspoort. Andere zaken worden op gemeentelijk niveau besloten. De verschillen in beleid tussen gemeenten hebben te maken met de grootte van gemeenten en de voorkeur van de inwoners. Inwoners kunnen bij de gemeenteraadsverkiezing hun stem laten horen.

Met de huidige decentralisatie worden meer verantwoordelijkheden van de centrale overheid naar de gemeente verplaatst. Op het fysieke domein gebeurt dit al veel, nu worden juist veel taken uit het sociale domein gedecentraliseerd (Ministerie van BZK, 2013: p. 21). De gemeente krijgt de verantwoordelijkheid voor jeugdzorg, werk en inkomen en de zorg voor ouderen en langdurig zieken (Rijksoverheid a).

Financieel is de gemeente grotendeels afhankelijk van het Rijk. 90% van de inkomsten van de gemeente komen van de Rijksoverheid. Het deel dat beschikbaar wordt gesteld uit het Gemeentefonds mag de gemeente naar eigen inzicht besteden. De gemeente ontvangt ook doeluitkeringen, die voor een specifiek doel worden verschaft (overheid c).

Waterschappen

Het is de taak van waterschappen de waterhuishouding van een afgebakend gebied te regelen. In de polder is het van oudsher van belang het waterniveau te kunnen reguleren. Om het water buiten te houden, waren polderbewoners genoodzaakt samen te werken. Hieruit zijn de waterschappen ontstaan.

“Waterschappen vallen onder de provincies, ze worden ingesteld en opgeheven bij provinciale verordening.” (overheid b)

De waterschappen hebben onder andere als taak de zorg voor de waterkering en/ of waterhuishouding. Hier zijn de laatste tijd taken aan toegevoegd. De waterschappen zijn steeds vaker niet alleen verantwoordelijk voor de kwantiteit van het water, maar ook voor de kwaliteit (overheid b).

Provincies

Nederland is opgedeeld in twaalf provincies. De provincies staan bestuurlijk tussen het Rijk en de verschillende gemeentes die in de provincie horen. De taken van de provincies zijn ook zo geformuleerd.

“Ze doen het werk waarvoor het rijk ‘te groot’ en de gemeente ‘te klein’ is.”

De provincie bekijkt de belangen van het gebied als geheel, waarbij het op die manier strategische keuzes maakt. De provincie werkt hiervoor samen met Rijk, gemeenten, waterschappen en bedrijfsleven (overheid d).

Rijk

De Rijksoverheid bestaat uit het Parlement, de regering en ministeries, Hoge Colleges van de Staat en adviesorganen. Het Parlement bestaat uit de Eerste en Tweede Kamer, zij controleren de regering en zijn medewetgever. De regering wordt gevormd door de Koning en de ministers. Elke minister is verantwoordelijk voor een van de twaalf ministeries die Nederland op het moment heeft. Er zijn drie

Hoge Colleges van de Staat: De Raad van State, De Algemene Rekenkamer en de Nationale Ombudsman. De Raad van State brengt voor de regering advies uit over alle wetsvoorstellen. De Algemene Rekenkamer controleert de uitgaven van de Rijksoverheid en controleert de rechtmatigheid en doelmatigheid ervan. Bij de Nationale Ombudsman kunnen burgers met klachten over de overheid terecht (overheid a).

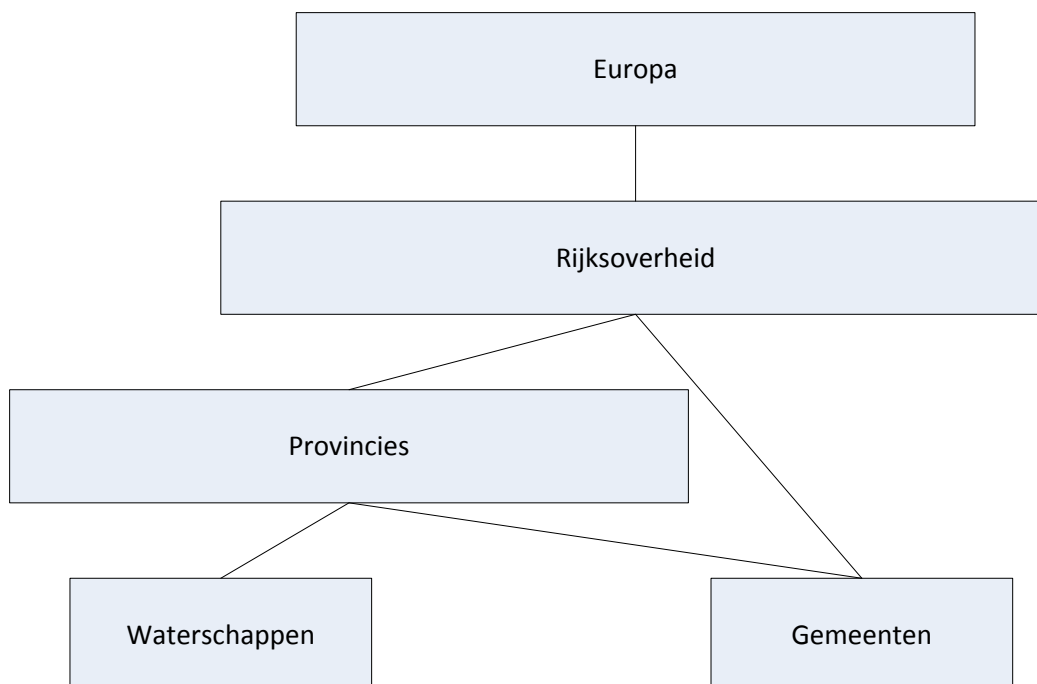
Europa

In 1952 is de eerste stap gezet richting de Europese Unie zoals we deze nu kennen. In 1952 is het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal getekend. Sinds die tijd zijn tot 2007, het tekenen van het Verdrag van Lissabon, negentien verdragen gesloten tussen de aangesloten lidstaten. Op het moment zijn 28 lidstaten aangesloten bij de Europese Unie (Rijksoverheid c).

De EU heeft bepaalde bevoegdheden. Op sommige onderwerpen heeft de EU exclusieve bevoegdheden, bijvoorbeeld bij het douanebeleid en handelsbeleid. Op andere onderwerpen heeft de EU gedeelde bevoegdheid met de lidstaten, bijvoorbeeld bij het energie- en milieubeleid. Bij weer andere onderwerpen ondersteunt de EU de lidstaten bij het opstellen van beleid en op een aantal onderwerpen heeft de EU helemaal geen bevoegdheden (Europa Nu).

Visualisatie bestuurlijke organisatie

Met bovenstaande beschrijving van stadsdelen tot Europa, kan onderstaand organogram van de bestuurlijke organisatie van Nederland worden gemaakt.

Figuur 11 - Bestuurlijke organisatie

7.3. Verhouding Rijksoverheid en de drie economische kerngebieden

In Figuur 11 is globaal weergegeven wat de bestuurlijke inrichting van Nederland is. Als wordt ingezoomd op de verhouding tussen de Rijksoverheid en de drie economische kerngebieden, krijgt deze inrichting middels de gekozen afbakening een specifiekere invulling. Afhankelijk van het domein en het gekozen schaalniveau kan governance een andere invulling krijgen.

In de economische kerngebieden zal de centrale overheid heel duidelijk aanwezig zijn. In andere gebieden, die buiten de scope van dit onderzoek vallen, kan de rol van de centrale overheid heel anders zijn. Dit verschil kan verklaard worden door de grootte van het belang dat Nederland heeft bij het gebied. Door de enorme economische stimulans die gecreëerd wordt door de drie economische kerngebieden, is het belang van Nederland bij het goed functioneren van deze gebieden heel groot.

Rijksoverheid en Brainport regio Eindhoven

De relatie tussen het Rijk en Brainport regio Eindhoven is vrij recent ontstaan, maar nu wel heel duidelijk merkbaar. Pas in de vijfde nota is het belang van de Brainport voor de Nederlandse economie erkend (informant 1). Tot die tijd heeft de Brainport zich zelfstandig zonder overheidsbemoediging ontwikkeld. In 2012 is de Brainport naast de twee Mainports benoemd tot economisch kerngebied. Dit had tot gevolg dat nu samen met het Rijk gekeken wordt naar een mogelijke gebiedsvisie voor de toekomst.

Andersom is wat in de regio speelt van nationaal belang.

“We maken geen regionale strategie, maar een nationale strategie die toevallig regionaal geconcentreerd is. En dat dragen we op die manier ook uit.” (informant 8: p. 4)

De bestuurders uit de Brainport regio Eindhoven acteren nationaal en internationaal op basis van de Brainport strategie, waarbij uitgegaan wordt dat deze strategie ook goed is voor Nederland in zijn geheel. In het buitenland wordt Nederland gepositioneerd door de Brainport naar voren te schuiven. Anderzijds moet de focus niet worden verloren, dan verwatert het gebied juist. Er wordt altijd geredeneerd vanuit Eindhoven als kern, maar de grenzen zijn diffuus.

Rijksoverheid en Mainport regio Rotterdam

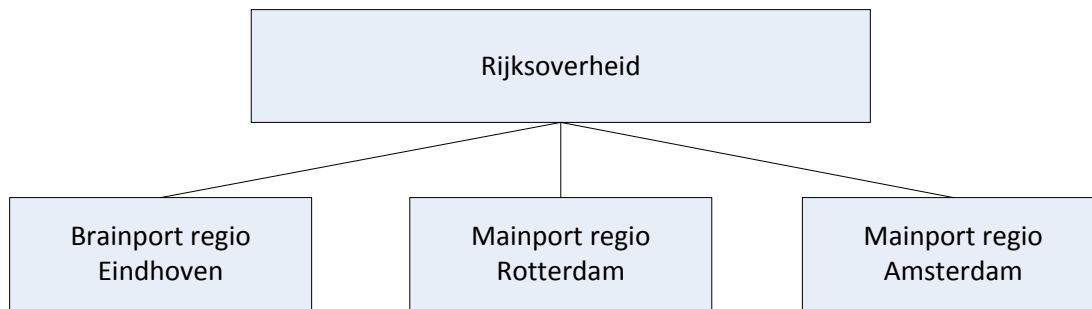
De relatie tussen het Rijk en de Mainport regio Rotterdam is al veel ouder dan de relatie tussen het Rijk en de Brainport. De Mainport regio Rotterdam wordt al veel langer erkend als een economisch kerngebied, waar bovendien de business grotendeels bestaat uit transport. Een goede ontsluiting van het gebied is van groot belang wat een directe betrokkenheid van het Rijk tot gevolg heeft.

Rijksoverheid en Mainport regio Amsterdam

De relatie tussen het Rijk en de Mainport regio Amsterdam is net als de tussen het Rijk en de Mainport regio Rotterdam een relatie die van oudsher bestaat. De reden hiervoor is vergelijkbaar met de betrokkenheid van het Rijk bij de Mainport regio Rotterdam. Door de kenmerkende business van Schiphol geldt ook in dit gebied dat een goede ontsluiting van groot belang is, wat een directe betrokkenheid van het Rijk tot gevolg heeft.

Multi level governance verhoudingen

Met bovenstaande beschrijving van de verhouding tussen de centrale overheid en de drie economische kerngebieden, kan onderstaand model getekend worden.

Figuur 12 - Multi level governance

7.4. Verhouding publiek – privaat

In bovenstaande analyse is de bestuurlijke organisatie van Nederland beschreven. Als op dit schaalniveau wordt gekeken, kunnen slechts algemene uitspraken gedaan worden over de verhouding tussen de publieke en private partijen.

Sinds de jaren '80 is een trend te zien, waarbij de overheid steeds meer taken aan de markt overlaat. In "De toekomst van de stad" wordt hiervoor de volgende verklaring gegeven.

"De overheid werd gezien als te log en te weinig marktgericht om efficiënt en flexibel te kunnen reageren op veranderende economische omstandigheden. In toenemende mate stootte zij taken af naar de markt. Ook het maatschappelijk middenveld werd georganiseerd volgens het principe van marktwerking, wat heeft geleid tot schaalvergrotingsprocessen." (Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur, 2014: p. 49)

De overheid heeft zich zodanig ontwikkeld dat zij steeds minder zaken direct in de maatschappij kan veranderen. Er moeten altijd een soort allianties worden gesloten om te zorgen dat dingen bereikt kunnen worden. Informant 2 zegt hierover het volgende:

"Hoe slimmer je die allianties sluit, hoe sneller dingen gebeuren en hoe meer je bereikt." (informant 2: p. 4)

Deze informant geeft zelfs aan dat deze ontwikkeling ook voor maatschappelijke voorzieningen geldt. Dit betekent dat de overheid het zelfs niet meer op het traditionele overheidsdomein alleen kan en ook daar allianties moet aangaan.

Op grond van bovenstaande inzichten kan verondersteld worden dat de bestuurlijke inrichting op alle niveaus afhankelijk is of begint te worden van de markt. Dit kunnen zowel private instellingen zijn, als burgergroepen of maatschappelijke instituties.

Rijnlands model

Het Huis van Thorbecke is een model dat de bestuurlijke inrichting van Nederland beschrijft. Er zijn echter ook modellen die voorbij de bestuurlijke inrichting kijken. Een voorbeeld daarvan is het Rijnlands model. Dit model heeft betrekking op Noord- en West Europa, Scandinavië, Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland en de Benelux.

"West-Europa heeft op politiek/ maatschappelijk vlak en op het gebied van ondernemerschap een lange en succesvolle traditie. Deze traditie wordt onder andere gekenmerkt door: overleg tussen en

het meenemen van de belangen van alle stakeholders van een organisatie; denken in termen van 'gemeenschap'; rekening houden met maatschappelijke factoren als natuur, milieu en werkgelegenheid bij het ondernemen; innovatie, design en vernieuwingen op het gebied van kunst en wetenschap.” (Bakker et al., 2005: p. 72)

In het Rijnlands model wordt de relatie gelegd tussen de overheid en het ondernemerschap. Het model zegt dat alle stakeholders een rol vervullen. In Figuur 11 is de bestuurlijke organisatie weergegeven. Hierin zouden horizontaal op de verschillende niveaus ook stakeholders toegevoegd moeten worden om het Rijnlands model weer te geven.

8. Governance structuur in de Brainport regio Eindhoven

De governance van de Brainport regio Eindhoven wordt gekenmerkt door de Triple Helix samenwerking. Om tot het benoemen van de governance structuur te komen zal worden toegelicht hoe de Triple Helix in het gebied is ontstaan, vervolgens zal de organisatie van de Triple Helix samenwerking worden beschreven. Daarna zal de rol van de verschillende partijen worden benoemd. Tot slot zal dit resulteren in het benoemen van de governance structuur in de Brainport regio Eindhoven.

8.1. Ontstaan van de Triple Helix in de Brainport regio Eindhoven

Eindhoven en Philips zijn onafscheidelijk met elkaar verbonden. Lange tijd bepaalde Philips de economische situatie in Eindhoven. Daarnaast was DAF een belangrijke werkgever. In de regio werden het minste aantal bedrijven gestart. Jonge werknemers gingen vrijwel allemaal bij Philips of DAF aan het werk. Toen in 1993 DAF klapte en Philips te maken had met grootschalige bezuinigingen, was dit desastreus voor Eindhoven. 30.000 werknemers, dat was 1/3 van de potentiële beroepsbevolking, stonden op straat in die periode. In diezelfde periode zijn drie bestuurders met elkaar om de tafel gaan zitten. De toenmalige burgemeester van Eindhoven, Rein Welschen, iemand uit het college van bestuur van de TU Eindhoven, Henk de Wilt, en de voorzitter van de Kamer van Koophandel, Theo Hurks hebben in die periode het economisch structuurversterkingprogramma ontwikkeld. Hiervoor kregen zij steun vanuit Brussel, waarmee het is gelukt om het programma vorm te geven. De urgentie die er in die periode was, is van groot belang geweest om het economisch structuurversterkingprogramma te starten. Ook de kracht van het persoonlijk leiderschap heeft gezorgd dat het programma kon slagen (informant 1 en 3).

De structuur, het Triple Helix samenwerkingsverband, is ontstaan vanuit de strategie. Voor de Triple Helix structuur zijn een aantal elementen van groot belang (informant 3):

- Beslissingsmacht
- Uitvoeringsmandaat
- Vertrouwen
- Organisatorisch vermogen – korte lijnen
- Informele netwerken
- Een gezamenlijke agenda
- Lobby – zowel de kracht van het geheel, van de gezamenlijke agenda, als het vermogen snel te kunnen reageren.

Publieke organisatie regio Eindhoven 1993

Met bovenstaande beschrijving wordt duidelijk dat in die tijd vooral Brussel namens Europa Eindhoven steunde. In de governance in Nederland wordt een relatie verondersteld tussen Europa en de Rijksoverheid en tussen de Rijksoverheid en de gemeente Eindhoven, zie Figuur 11. Met dit praktijkvoorbeeld wordt duidelijk dat er niet altijd een relatie tussen de Rijksoverheid en de gemeente is en er ook een relatie tussen Europa en een gemeente kan zijn.

8.2. Organisatie Triple Helix

In 1993 is de Triple Helix als structuur ontstaan bij een strategie die door drie bestuurders werd opgesteld. Nu is dit samenwerkingsverband veel groter geworden, de hele keten is aangesloten bij de Triple Helix. Aan de kant van de private partijen zijn naast grootbedrijven als ASML en Philips, ook hun toeleveranciers aangesloten. Aan de kant van de kennisinstellingen zijn de Fontys Hogeschool,

de ROCs en de Universiteit van Tilburg aangesloten. Aan de kant van de publieke partijen zijn een aantal gemeenten – Best, Helmond en Veldhoven – aangesloten en is het Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE) aangesloten. De structuur zoals deze nu is, zal in de toekomst ook blijven veranderen. De Triple Helix wil niet datgene wat er is behouden, maar beweegt mee met de markt. De samenstel van actoren zal steeds aan verandering onderhevig zijn, hoe die verandert, is een vraag die steeds opnieuw gesteld moet worden (informant 3).

Om deze breder geworden Triple Helix heen is organisatie geformaliseerd. De drie verschillende soorten partijen zijn verenigd in de Stichting Brainport. Om ook mankracht te hebben om programma's uit de kunnen voeren, is de ontwikkelorganisatie Brainport Development ontstaan.

Stichting Brainport

Het bestuur van de Stichting Brainport bestaat uit vijftien bestuurders, waarbij de herkomst van de bestuurders evenredig is verdeeld. Er zijn vijf bestuurders van overheidspartijen, vijf van bedrijven en vijf van kennisinstellingen. Zij bepalen gezamenlijk de strategie en zijn samen eigenaar van de regionale agenda. Deze bestuurders proberen elk in hun eigen organisatie de gekozen strategie handen en voeten te geven.

De Stichting Brainport vergadert drie tot vier keer per jaar. Daarnaast zien de bestuurders elkaar regelmatig in wisselende verbanden. Er is veel informeel contact tussen de verschillende bestuurders. Een volledig overzicht van de bestuurders in de Stichting Brainport staat in bijlage C.

Brainport Development

Brainport Development is een ontwikkelmaatschappij die werkt aan het versterken van de Brainport regio Eindhoven. De organisatie handelt in overeenstemming met de strategie van de Stichting. Er is een nauwe samenwerking tussen de Stichting en Brainport Development, zodat de slagkracht geoptimaliseerd kan worden.

Brainport Development werkt aan projecten die van belang zijn voor de regio, maar niet door bedrijven of kennisinstellingen zelf opgepakt kunnen worden. Een project kan bijvoorbeeld gaan over een algemeen probleem voor de regio waarbij het niet gewenst is dat bijvoorbeeld Philips of ASML het oppakt, omdat er dan een Philips of ASML ingestoken oplossing komt en waarvoor de TU Eindhoven bijvoorbeeld te klein is om een krachtige oplossing te kunnen ontwikkelen. In een dergelijk geval start Brainport Development het project op, biedt het een projectleider en faciliteiten en worden alle betrokken actoren aan tafel gevraagd. Voor het opstarten van een dergelijk project is het echter wel noodzakelijk dat er vanuit de markt vraag naar is. Brainport Development is een vraag gedreven organisatie. Dit geeft Brainport Development een krachtige positie in Den Haag. Zij kunnen altijd terugvallen op een groep bedrijven die achter het project staan.

De huidige agenda van de Brainport staat beschreven in Brainport2020. Hierin worden naast het governance domein vier domeinen onderscheiden: Basics, Business, Technology en People. Een toelichting op deze domeinen staat gegeven in bijlage D. Brainport Development heeft in elk van deze domeinen een verschillende rol.

- Basics domein: Brainport Development heeft in dit domein een lobby rol en ondersteunt het de overheid.
- Business domein: Brainport Development heeft een prominente rol.
- Technology domein: Brainport Development heeft een lobby rol.
- People domein: Brainport Development heeft een prominente rol.

Brainport Development is een overheid nv. De Stichting Brainport is 50% aandeelhouder en de vijf gemeentes die tevens in de Stichting zitten, zijn van de andere 50% aandeelhouder. Vanuit de vijf gemeentes zijn de wethouders van Economische Zaken verantwoordelijk voor dit aandeelhouderschap. In de Stichting zitten juist de burgemeesters van de verschillende gemeentes. Dit voorkomt dat de Stichting een strategie bepaalt die in strijd is met de politieke voorkeur van de wethouder. De burgemeester wordt geacht boven politieke partijen te staan (informant 8).

8.3. Rol van de verschillende partijen

Alle partijen die aan de Triple Helix samenwerking verbonden zijn, zijn verantwoordelijk voor hun eigen rol, maar ook voor het functioneren van het totaal. Er moet gehandeld worden met respect naar ieder zijn rol, waarbij de Brainport strategie als gezamenlijke agenda dient. De huidige agenda is vastgelegd in Brainport2020. De rol van de verschillende partijen is afhankelijk van het thema en van de tijd. Binnen de partijen is geen formele hiërarchie. Binnen de partijen is wel onderscheid aan te wijzen in grootte en belang van de organisatie voor de regio. De eventuele hiërarchie die er is, wordt veroorzaakt door persoonlijke eigenschappen als charisma, verbale kwaliteiten en betrokkenheid. Hieronder wordt de rol van de verschillende soorten partijen toegelicht.

Rol van de overheid

De rol van de overheid in het algemeen wordt beschreven als ondersteunend aan de bedrijven en kennisinstellingen. Zij zijn daarmee verantwoordelijk voor het Basics domein zoals dit beschreven staat in Brainport2020. Met het creëren van randvoorwaarden voor het uitvoeren van de agenda, geeft de overheid ondersteuning aan de wensen van de bedrijven. Over de invulling van deze randvoorwaarden hebben de bedrijven een gemeenschappelijke stem. Hoe groot de rol van de overheid moet zijn, staat continu ter discussie. Wel is heel duidelijk dat de overheid niet teveel aanwezig moet zijn. Enerzijds is de rol van de overheid ontzettend belangrijk, bedrijven en kennisinstellingen zijn afhankelijk van de ondersteuning vanuit de overheid, anderzijds moet de invulling ervan heel subtiel zijn. Zo wordt gesteld dat wanneer de overheid oververtegenwoordigd is in de Triple Helix, de Triple Helix niet meer kan functioneren.

Provincie Noord-Brabant

Met de terugtrekkende beweging van de centrale overheid heeft de provincie meer ruimte gekregen om eigen beleid op te stellen. Waar de provincie vroeger voornamelijk een uitvoeringskantoor van de centrale overheid was, hebben zij nu een eigen agenda. Dit is bijvoorbeeld ook zichtbaar in hun relatie met de TU Eindhoven. De provincie heeft sinds kort een eigen agenda op het gebied van innovatie, die interessante samenwerkingsmogelijkheden met de TU Eindhoven mogelijk maakt. De provincie onderhoudt steeds meer relaties met bedrijven en kennisinstellingen uit de regio. Ook is de provincie betrokken bij de agenda van de regio, er zit iemand in de Brainport2020 commissie en bij het directeurenoverleg. Hoewel de provincie niet in de Stichting Brainport zit, hebben zij wel een standing invitation voor hun vergaderingen. Dit brengt echter wel een gevaar met zich mee.

“Daar moeten we subtiel opereren, omdat het risico levensgroot is dat je de overheid zo zwaar maakt, dat de Triple Helix niet meer draait.” (informant 1: p. 5)

Voor de provincie is het zoeken naar de juiste institutionalisering. Op zo'n hoog niveau is het voor mensen al gauw te ver van hun eigen bed om de materie te kunnen bevatten.

De provincie en de gemeente delen dezelfde ambitie. Hoewel wordt aangegeven dat de relatie niet altijd volledig soepel verloopt, is deze gezamenlijke ambitie van groot belang.

Samenwerkingsverband Regio Eindhoven (SRE)

In het SRE zitten 21 gemeenten uit de regio Eindhoven. De samenwerking tussen de gemeenten is vastgelegd in een gemeenschappelijke regeling. De samenwerking komt voort uit economisch en maatschappelijke urgentie. In de regio is een grote intern regionale verbinding, wat de samenhang maatschappelijk urgent maakt.

Het SRE zit in de Stichting Brainport. De 21 gemeenten die het SRE vormen bepalen het functioneren van het SRE. Met de plek van het SRE in de Stichting, wordt de hele regio Eindhoven vertegenwoordigd (informant 2).¹

Gemeente Eindhoven

Via het SRE zijn de 21 gemeenten uit de regio Eindhoven betrokken bij de Triple Helix samenwerking. Daarnaast zitten nog vier gemeenten ook zelfstandig in de Stichting Brainport. Dit zijn de gemeenten Eindhoven, Helmond, Veldhoven en Best. In de Stichting worden de gemeenten vertegenwoordigd door de burgemeester van de stad. In de rol van investeerder voor Brainport Development worden de gemeenten vertegenwoordigd door de Wethouder van Economische Zaken.

Europa: Brussel

Ook Brussel speelt een, zei het kleine, rol in de Brainport. In verschillende interviews wordt de relatie met Brussel aangehaald. Deze relatie begint al in 1993 wanneer Brussel het economische structuur versterkingsprogramma erkend en de regio steunt met geld.

“We zeggen in de regio ook heel vaak Brussel was eerder in Eindhoven dan Den Haag om de helpende hand toe te steken”. (informant 1: p. 1)

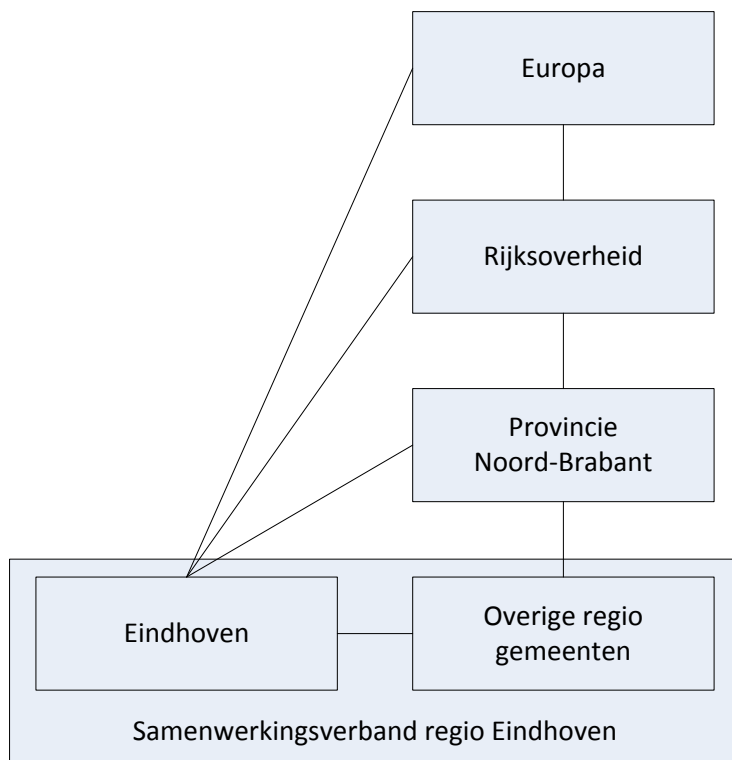
Rijksoverheid

De verhouding tussen het Rijk en de Brainport regio Eindhoven is al aan bod gekomen in hoofdstuk 8 van dit onderzoek. Sinds de Brainport is benoemd als een economisch kerngebied voor Nederland, is de rol van de Rijksoverheid in de Brainport regio Eindhoven zeer sterk aanwezig.

Bestuurlijke organisatie Brainport regio Eindhoven

Met behulp van bovenstaande beschrijvingen en de verhouding tussen de Brainport regio Eindhoven en de Rijksoverheid zoals in hoofdstuk 8 al is gegeven, kan Figuur 13 over de bestuurlijke organisatie van de Brainport regio Eindhoven worden gemaakt.

¹ N.B. Eind 2012 is besloten de SRE te moderniseren. Daarom wordt sinds maart 2014 de SRE omgezet naar de Metropoolregio Eindhoven, de MRE. In 2014 staan beide samenwerkingsverbanden nog naast elkaar. In de planning staat dat de SRE vanaf 1 januari 2015 volledig is omgezet naar de MRE. De MRE bestaat net als de SRE uit 21 gemeenten (Metropoolregio Eindhoven).

Figuur 13 - Bestuurlijke organisatie Brainport regio Eindhoven

Rol van de bedrijven

Bedrijven hebben een leidende rol in de Triple Helix in de Brainport regio Eindhoven. De overheid en de kennisinstellingen zijn volgend op het gekozen pad van de bedrijven (informant 8). De overheid is verantwoordelijk voor het creëren van randvoorwaarden voor de bedrijven. Deze rolverdeling komt voort uit de oorspronkelijk dominante positie van Philips. Alles in Eindhoven was Philips. Veel bedrijven die nu onder een andere naam in Eindhoven gevestigd zijn, zijn afsplitsingen van Philips.

Deze dominantie positie van een bedrijf, is een mogelijke verklaring voor de huidige organisatie waarbij het bedrijfsleven in de lead wordt gezet. Daarnaast weet de private sector al lange tijd het algemeen belang in het oog te houden. Zo steunt bijvoorbeeld ASML het muziekcentrum en de voedselbank. Enerzijds gebeurt dit uit maatschappelijke ondersteuning, anderzijds heeft een bedrijf als ASML ook belang bij een muziekcentrum, om zo de leefomgeving voor haar (internationale) kenniswerkers aantrekkelijk te kunnen houden (informant 6).

De bedrijven en kennisinstellingen hebben afstemming over het onderwijsprogramma. Als bedrijven om een bepaalde instroom vragen, wordt door kennisinstellingen het onderwijsprogramma daarop afgestemd (informant 4).

Al met al draait de Triple Helix om gezamenlijkheid, daarin zijn de bedrijven agenda zettend.

Binnen de organisatie van de Triple Helix hebben de bedrijven een rol bij het trekken van de projecten en het brengen van inhoud. Bovendien bepalen de bedrijven in samenwerking met de kennisinstellingen de inhoud van de strategie (informant 3).

De grote bedrijven

De regio Eindhoven kent een aantal bedrijven, die van groot belang zijn voor de regio. Twee van deze grote bedrijven zitten in de Stichting Brainport: Philips en VDL. Andere grote bedrijven zijn bijvoorbeeld ASML, DAF, OC, NXP en FEI. Al deze bedrijven hebben zelfstandig contact met de

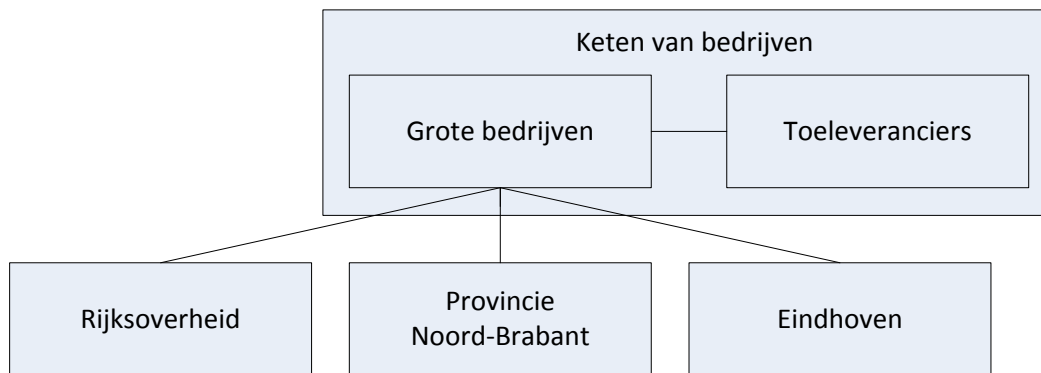
Rijksoverheid, maar doen dit wel vanuit met een afgestemde agenda. Zo kan er meer overeenstemming in het gebied worden bereikt (informant 2).

Toeleveranciers

Al deze grote bedrijven hebben een hele keten aan toeleveranciers. Zo heeft alleen ASML al zo'n 700 toeleveranciers. Hier gaat een bepaalde afhankelijkheid vanuit. ASML is voor haar bedrijvigheid afhankelijk van deze toeleveranciers, de toeleveranciers zijn op hun beurt afhankelijk van de afname van ASML. Deze keten zou ook beschreven kunnen worden als een ecosysteem dat zichzelf ontwikkeld (informant 6).

Organisatie tussen bedrijven en overheid

Er is een wederzijdse afhankelijkheid tussen de grote bedrijven en de toeleveranciers. Bovendien staan de bedrijven in de lead. Vanuit het gezichtspunt van de bedrijven, kan onderstaande organisatie worden weergegeven.

Figuur 14 - Relatie grote bedrijven en toeleveranciers

Rol van de kennisinstellingen

Kennisinstellingen en het bedrijfsleven

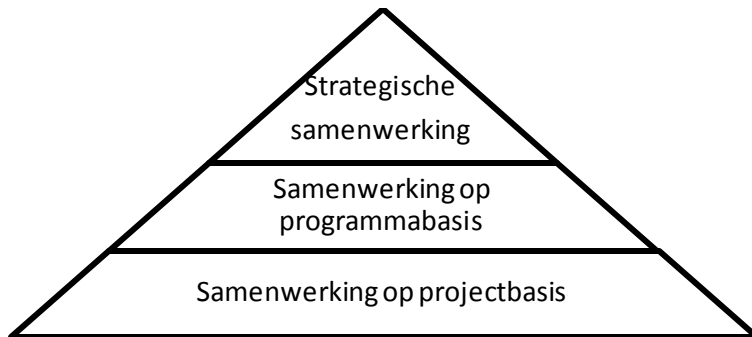
Bedrijven uit de regio, zowel de grote als de toeleveranciers, hebben veel belang bij de kennisinstellingen uit de regio. De kennisinstellingen zijn de grootste toeleveranciers van toekomstige collega's voor de bedrijven uit de regio. Anderzijds geeft bijvoorbeeld ASML ook aan collega's te hebben die deeltijd hoogleraar aan bijvoorbeeld de TU Eindhoven zijn. Op die manier hebben bedrijven een directe link met de kennisinstellingen (informant 6).

De TU Eindhoven en Fontys Hogeschool hebben ook veel contacten met bedrijven. Bij de grote bedrijven als Philips, ASML, NXP en OC gebeurt dit op bestuurlijk niveau. Op het gebied van onderwijs vindt afstemming plaats met deze bedrijven. Met de toeleveranciers gebeurt dit op een lager niveau, maar wel op zeer frequente basis.

Er wordt op drie niveaus samengewerkt. Op het onderste niveau gebeurt de samenwerking op projectbasis, contacten lopen via onderzoekers en wetenschappers rechtstreeks met hun counterparts in het bedrijfsleven. Bij projecten is altijd een hele reeks van kleinere bedrijven te zien die meewerken. In de laag daarboven wordt op programma's samengewerkt. Dit zijn de grotere onderzoeksprogramma's op de TU Eindhoven, op het gebied van mobiliteit, energie en gezondheidszorg. Hier vindt afstemming plaats tussen de mensen die verantwoordelijk zijn voor de onderzoeksprogramma's. Op het hoogste niveau vindt strategische afstemming plaats. Dit contact is tussen de bestuurders. Hierbij wordt bijvoorbeeld gekeken wat bedrijven in de toekomst van studenten verwachten, waar de TU Eindhoven het onderwijsprogramma daarop kan aanpassen. Een

voorbeeld is een bachelor die vorig jaar is ingevoerd, die over de faculteiten heen een programma heeft. Deze programma's zijn vooral gericht op energie, mobiliteit en gezondheidszorg, de drie maatschappelijke focuspunten van de TU Eindhoven (informant 4).

De niveaus van afstemming zijn hieronder weergegeven in Figuur 15.

Figuur 15 - Samenwerking kennisinstellingen en bedrijven

Kennisinstellingen en de overheid

De kennisinstellingen hebben veel contact met de regio en met Den Haag. In de regio is dit contact verdeeld tussen de provincie en de gemeente. In Den Haag is dit contact grotendeels met het ministerie van OC&W (eerste geldstroom). Daarnaast ook in mindere mate contact met het ministerie van EZ en I&M.

Met de provincie heeft bijvoorbeeld de TU Eindhoven contacten over innovatiebeleid. Dit is verschoven van Den Haag naar de provincie. De provincie heeft hier sinds kort een agenda in. Met de gemeente wordt op verschillende vlakken samengewerkt. Bijvoorbeeld bij het "krijgen" van living labs, afspraken over de DTW, Glow en DDW. Bovendien wonen de studenten van de TU Eindhoven veelal in het centrum (informant 4).

Campussen in de regio

De Brainport regio Eindhoven kent een aantal campussen waar bedrijven en kennisinstellingen samenwerken aan innovatie (Buck Consultants International, 2013: p. 19).

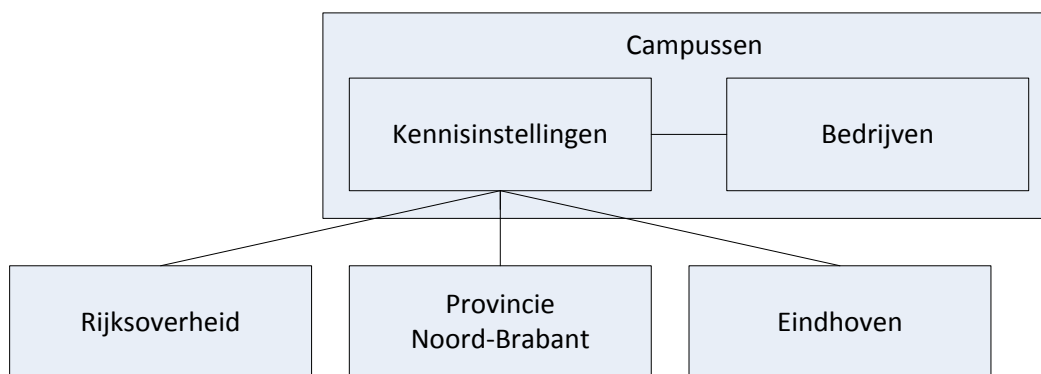
- High Tech Campus (HTC)
- Philips Medical Health Care Campus
- Science Park
- Strijp S
- Automotive Campus
- TU Eindhoven
- ASML
- Brainport Industries Campus (BIC: in ontwikkeling)

Op deze campussen zitten de bedrijven en kennisinstellingen in elkaars fysieke nabijheid. Als naar uitgaven aan research and development wordt gekeken, is High Tech Campus Eindhoven de grootste. Op deze campus zitten zo'n 125 bedrijven, met totaal 10.000 werknemers op een vierkante kilometer. Dit maakt dat veel informeel contact mogelijk is en zo voortdurend nieuwe slimme verbindingen tussen professionals binnen een netwerk kunnen ontstaan. Door de fysieke nabijheid neemt de kans op informele kruisbestuiving toe. Op deze campus wordt veel aandacht besteed aan

de relatie tussen kennisinstellingen en bedrijven. Studenten worden vroeg in contact gebracht met de bedrijven die op de campus gevestigd zijn. Dit gebeurt vanuit het gemeenschappelijk belang. Opvallend is het grote aantal campussen in de regio Eindhoven. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat gezien wordt dat een campus van duidelijke toegevoegde waarde is voor de regionale economische ontwikkeling. Het soort bedrijvigheid in de regio, veel research and development en hoogwaardige maakindustrie, maakt campussen aantrekkelijk. Het is duur om als bedrijf zelf alle hardware en research infrastructuur aan te moeten schaffen. Op een campus kunnen deze kosten en risico's gedeeld worden. Bovendien kan het belang van nabijheid in innovatie niet worden onderschat. Twee weten meer dan een. En nabijheid draagt bij aan het vertrouwen en de transparantie van het netwerk. Daardoor worden verbindingen sneller gemaakt. Op de campussen komen ook de kenmerkende elementen van de Triple Helix, vertrouwen en de traditie van samenwerken, naar voren.

Organisatie kennisinstellingen en campussen

Kennisinstellingen hebben veel contact met alle lagen van de overheid en bovendien op verschillende niveaus met de verschillende bedrijven uit de regio. Daarnaast komen kennisinstellingen en bedrijven samen op campussen. Met bovenstaande informatie over de rol van de kennisinstellingen en de campussen kan onderstaande organisatie worden weergegeven.

Figuur 16 - Relatie kennisinstellingen

8.4. Kracht en zwakte van de Triple Helix in de Brainport regio Eindhoven

De Triple Helix samenwerking brengt zowel een aantal positieve elementen, als een aantal negatieve elementen met zich mee. Om dit in beeld te brengen is naar de kracht en zwakte van de Triple Helix gezocht. Bovendien is ook gezocht naar kansen en bedreigingen die in het licht van de Triple Helix te benoemen zijn. Deze methode wordt gebruikt om inzicht te krijgen in de positie van de governance structuur.

Kracht

Door de verschillende informanten worden verschillende krachten van de Triple Helix genoemd. Veel genoemde krachten zijn de hoge mate van vertrouwen in de regio, het hebben van een gezamenlijke agenda en het hebben van een platform waarop de partijen elkaar tegen kunnen komen. Informant 7 benoemt deze laatste kracht als volgt:

“Je kunt heel snel de juiste spelers aan tafel krijgen om te bespreken waar we naartoe willen en wat ervoor nodig is. Daar hebben we wel degelijk profijt van, anders moet je dat steeds weer opnieuw ontdekken.” (informant 7: p. 3)

Naast deze drie krachten die in de meeste interviews terugkomen, worden ook andere elementen als kracht van de Triple Helix benoemd. Informant 8 noemt nog de bereidheid om flexibel te werken, de focus die is aangebracht in de regio en de krachtige positie van de private sector als positieve elementen van de Triple Helix. Informant 1 ziet de Triple Helix als een krachtig samenwerkingsverband doordat de regionale eigenheid wordt gerespecteerd, doordat sterk wordt ingezet op partnership, ook naar de Rijksoverheid toe, en doordat er besef is dat het aanpassingsvermogen heel belangrijk is. Tot slot noemt informant 5 de eigen kennis als voordeel.

“Die motor, dat systeem, mensen hebben heel goed in de gaten waar hun toegevoegde waarde zit. Het systeem als geheel moet het doel zijn.” (informant 5: p. 2)

Zwakte

Een punt dat genoemd wordt, is het feit dat samenwerken tijd kost (informant 4). Hierop inhakend is ook de bestuurlijke organisatie van Nederland een zwakte. Er moet met drie overheden worden samengewerkt, dit maakt dat er veel afstemming en coördinatie nodig is (informant 1). Een tweede nadeel dat genoemd wordt van de Triple Helix is dat de samenwerking voornamelijk regionaal werkt. In de regio wordt daardoor heel erg naar zichzelf gekeken. Daardoor kent iedereen in de regio elkaar wel, maar daarbuiten, richting de Rijksoverheid zouden de lijnen meer en beter moeten zijn (informant 3).

Een laatste zwakte zit in de breedte van de arbeidsmarkt in de regio. De TU Eindhoven is een kleine universiteit en de bedrijven in de regio hebben daar enorm veel studenten van nodig.

“Als ASML dan 1200 mensen zoekt, dan beïnvloedt dat de arbeidsmarkt van de concurrent.” (informant 1: p. 6)

Hieraan kan een artikel van het Technisch Weekblad gekoppeld worden. Raspe stelt daarin dat Eindhoven te klein is om een schaa sprong te kunnen maken. Er moet volgens hem samengewerkt worden met de Randstad om de regio ook aantrekkelijk te maken voor internationale kenniswerkers (Verdonk, 2014).

Tot slot wordt als nadeel genoemd dat de kennisinstellingen en onderzoekscentra kortcyclus worden gefinancierd. Dit maakt hun bestaansrecht naar de toekomst toe onzeker (informant 1).

Kansen

Kansen voor de regio en de Triple Helix zitten voornamelijk in het maken van juiste keuzes naar de toekomst toe. Hiermee wordt bedoeld dat het een kans is om nu al te kunnen benoemen welke speerpunten in de toekomst belangrijk zullen zijn. Informant 4 verwoordt deze kans als volgt:

“Als je met elkaar eens kunt worden welke speerpunten in de toekomst belangrijk zijn en hoe die speerpunten invulling krijgen, dan kun je daar ook heel specifiek bedrijven op gaan inrichten, nu al beginnen met producten ontwikkelen, wetende dat ze straks gevraagd gaan worden. Nu al studenten daarvoor opleiden, nu al kennis daarvoor ontwikkelen.” (informant 4: p. 6)

Een tweede kans is de internationale connectiviteit. De samenwerking is het internationale netwerk is erg belangrijk voor de regio (informant 1).

Een laatste kans zit in de vocabulaire van de verschillende partijen uit de Triple Helix. Al deze partijen hebben een andere manier van spreken. Vaak willen ze hetzelfde, maar ontstaan conflicten door de manier waarop met elkaar wordt gesproken. Als deze verschillen er niet meer zouden zijn, zou dat de samenwerking bevorderen (informant 2).

Bedreigingen

Als eerste kans is het kunnen benoemen en invullen van speerpunten genoemd. Dit vormt meteen ook een bedreiging. Wanneer je als regio inzet op speerpunten die in de toekomst toch anders ingevuld worden, dan kun je als regio een hele achterstand oplopen. Daarom moet ingezet worden op verschillende paden, zodat een tunnelvisie wordt voorkomen en moet ook op tijd bijgestuurd kunnen worden als dat nodig blijkt te zijn. Hiervoor is communicatie binnen de regio van zeer groot belang (informant 4).

Hiernaast wordt aangegeven dat tijd en geld in de toekomst een bedreiging kunnen vormen. De Rijksoverheid heeft minder geld beschikbaar en de gemeente en provincie hebben het financieel ook moeilijk. Er zijn wel investeringen nodig om krachtig te blijven.

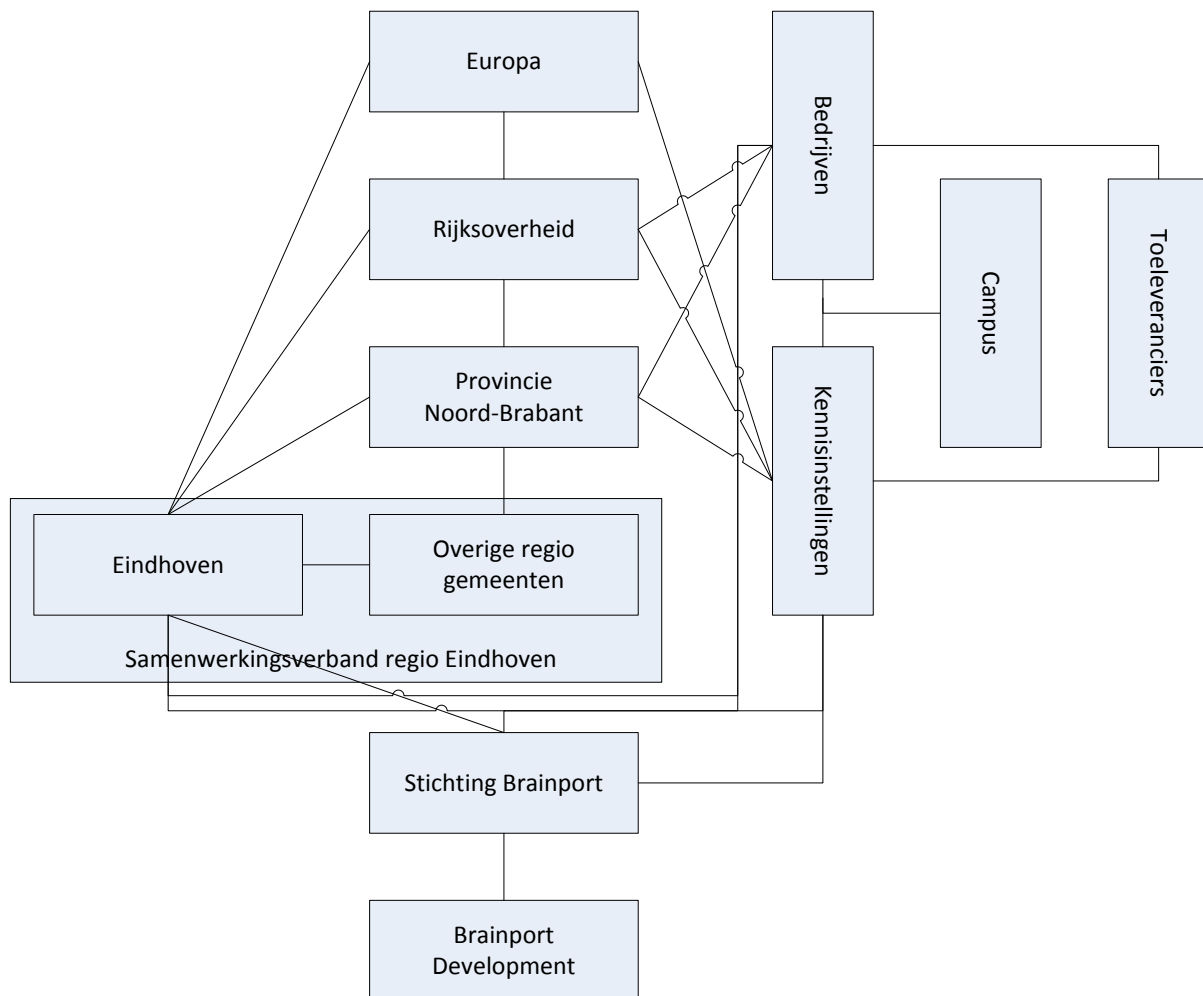
“En als het bedrijfsleven daar niet voor kan of wil betalen, dan wordt het ingewikkeld hoe je dat dan wel kunt organiseren.” (informant 8: p. 4)

Tot slot wordt ook de opkomst van andere regio's als potentiële bedreiging gezien.

“De vraag is gaan die regio's met elkaar concurreren of gaan die elkaar versterken. De vraag is hoe zich dat gaat ontwikkelen. Het kan een bedreiging zijn, maar het kan ook een kans zijn.” (informant 5: p. 3)

8.5. Governance structuur Brainport regio Eindhoven

In dit hoofdstuk is de rol van alle verschillende betrokken partijen benoemd, de overheid, de bedrijven en de kennisinstellingen zijn aan bod gekomen. Met alle tussentijdse plaatjes en alle tekst en uitleg, kan nu in Figuur 17 de volledige governance structuur van de Brainport regio Eindhoven worden weergegeven.

Figuur 17 - Multi level governance Brainport regio Eindhoven

8.6. Analyse

In het theoretisch kader zijn de theorieën benoemd die gebruikt worden in dit onderzoek. In de operationalisering zijn deze theorieën via indicatoren omgezet in interviewvragen. Met de beschrijving van hierboven, kan teruggekeken worden naar de operationalisering. Daarmee kan antwoord worden gegeven op de vraag welke governance structuur zichtbaar is in de Brainport regio Eindhoven.

De governance capacity van de actor wordt gemeten aan de hand van drie indicatoren: initiatief, inzet en commitment. Uit de beschrijving blijkt dat drie groepen partijen te onderscheiden zijn: de overheid, bedrijven en kennisinstellingen. Tot 1993 werd in Eindhoven grotendeels de dienst uitgemaakt door Philips en DAF. Toen zij hun commitment terugtrokken, is dit door drie partijen opgevangen: de gemeente Eindhoven, de Kamer van Koophandel en de TU Eindhoven, met steun vanuit Brussel. In 1993 waren twee dingen zichtbaar. Enerzijds nam de governance capacity van Philips en DAF af; zij onderbraken hun commitment. Anderzijds nam de governance capacity van de gemeente, de Kamer van Koophandel en de TU Eindhoven toe; zij toonden initiatief, inzet en commitment om de dreigende situatie te ondervangen. De gemeente Eindhoven is een overheidsorgaan, de Kamer van Koophandel is een belangenorganisatie van het bedrijfsleven, met adviserende taken richting de overheid, en de TU Eindhoven is een kennisinstelling. Met deze informatie kan de governance structuur in 1993 benoemd worden als co-regulation. Tegenwoordig heeft de structuur die in 1993 is ingeslagen meer handen en voeten gekregen. Er is organisatie

omheen gekomen in de vorm van de Stichting Brainport en Brainport Development. In de Stichting Brainport zitten vijf overheidspartijen, vijf private partijen en vijf kennisinstellingen. Al deze partijen tonen initiatief, inzet en commitment om de strategie van de Brainport uit te blijven voeren. Er is dus ook nu nog sprake van een Triple Helix samenwerking en de governance structuur kan getypeerd worden als co-regulation.

De Stichting Brainport heeft een gedeelde agenda opgesteld, namelijk Brainport2020. Het lerend vermogen heeft zich bewezen toen zich in 1993 een grote bedreiging vormde. Ook de veerkracht wordt onderkend. Informant 1 noemt dit een van de sterke punten van de Triple Helix. Bovendien stelt informant 3 dat de structuur moet volgen op de strategie. Dit duidt op veerkracht en lerend vermogen, de structuur moet niet in beton gegoten zijn, maar mee bewegen met de veranderingen in de tijd. De governance structuur van de Brainport regio Eindhoven heeft een grote governance capacity, het is een vitale governance structuur.

Om de analyse helder te maken, is de analyse samengevat in onderstaande Tabel 6.

Tabel 6 - Analyse Brainport regio Eindhoven

Begrip	Indicator	Toelichting
Governance capacity van de actor	<ul style="list-style-type: none"> • Initiatief • Inzet • Commitment 	Momenteel zijn publieke actoren, private actoren en kennisinstellingen geformeerd in de Stichting Brainport. Alle partijen tonen initiatief, inzet en commitment en hebben dus een hoge governance capacity.
Governance structuur	<ul style="list-style-type: none"> • Publieke regulatie • Overleg/ coöptatie van private actoren • Co-regulation/ co-production van publieke en private actoren • Overdragen aan de private actor • Private Self-regulation in de schaduw van de hiërarchie • Publieke adaptatie van private regulering • Private self-regulation • Interfering Regulation 	De governance capacity van zowel de publieke als de private actoren is hoog. Er is dus sprake van een co-regulation governance structuur.
Triple Helix	<ul style="list-style-type: none"> • Afspraken tussen overheid, bedrijven en kennisinstellingen • Samenwerkingsverband 	Er wordt samengewerkt tussen overheid, bedrijven en kennisinstellingen. Er is sprake van een Triple Helix.

Governance capacity van het systeem	<ul style="list-style-type: none"> • Gezamenlijk handelen van de partijen • Lerend vermogen van de governance structuur • Veerkracht van de governance structuur 	De partijen hebben een gezamenlijke agenda. Er wordt dus gezamenlijk gehandeld. De partijen zijn zich bewust van de noodzaak de structuur te laten volgen op de strategie en te leren van de veranderende omgeving. Er is een krachtige governance capacity van het systeem, er is sprake van een vitale governance structuur.
-------------------------------------	---	--

8.7. Discussie

Bovenstaande beschrijving geeft inzicht in de relaties tussen de verschillende partijen in de Brainport regio Eindhoven. Aan de hand van de beschrijving dienen drie onderwerpen nader bekeken te worden: de belangen die spelen bij de campussen in de regio, de invulling van de Stichting Brainport en de gedeelde agenda. Bovendien wordt in de discussie ook het MIRT-onderzoek Brainport Avenue in het licht van de analyse gezet.

Belangenverstrengeling

Bij de kracht van de Triple Helix wordt genoemd dat de partijen een gezamenlijke agenda hebben. Die gezamenlijke agenda is er, namelijk Brainport2020. Echter wil dit niet zeggen dat de partijen daarin dezelfde belangen hebben en geen tegenstrijdige belangen kunnen hebben. Deze belangenverstrengeling is bijvoorbeeld bij de High Tech Campus te zien. De High Tech Campus is een volledig privaat gefinancierde campus. In de Brainport Industries Campus en het ontwikkelgebied Strijp S is de gemeente Eindhoven investeerder (Brainport Industries Campus en ontwikkeling Strijp S). Dit heeft wellicht tot effect dat de gemeente in die gebieden dubbele belangen heeft. Enerzijds speelt het belang van een gebied dat economisch van grote invloed is. Daarin heeft de gemeente een groter belang bij de High Tech Campus dan bij de andere twee gebieden, omdat de High Tech Campus een grotere economische impuls geeft dan de andere twee gebieden. Anderzijds heeft de gemeente geïnvesteerd in BIC en Strijp S en geldt dat in veel mindere mate voor de High Tech Campus. Daarmee is het belang voor de gemeente bij het goed functioneren van het gebied groter voor BIC en Strijp S dan voor de High Tech Campus.

Invulling Stichting Brainport

Het tweede discussiepunt gaat over de samenstelling van de Stichting Brainport. Zoals in bijlage C te zien is, zijn vijf van de vijftien plekken niet gevuld. De posities worden gevuld door statutair vastgelegde principes. Elke positie wordt uit hoofde van de functie bij de betreffende organisatie gevuld. Dat een aantal plekken niet gevuld zijn, komt door een wisseling van de wacht bij de betreffende organisatie. Daarnaast is de Stichting aan het overwegen te reorganiseren. Tien jaar geleden was het bestuur van de Stichting kleiner. Toen heeft de gemeente Best aangegeven aandeelhouder te willen worden van Brainport. Daarmee is destijds de Stichting Brainport uitgebreid. Om evenredigheid te bewaren is toen ook aan de bedrijvenkant en aan de kennisinstellingen kant een partij aangesloten. Nu wordt aangegeven dat de Stichting weer meer inhoudelijk bij de agenda betrokken wil zijn. Dit kan niet wanneer het bestuur uit vijftien bestuurders bestaat. Er wordt nog nagedacht hoe deze ontwikkeling precies invulling moet krijgen (informant 8).

Gedeelde agenda

In de Brainport regio Eindhoven is een gedeelde agenda opgesteld door de Triple Helix partijen, Brainport2020. In deze agenda staat de strategie van Brainport beschreven, in bijlage C staat hier een samenvatting van. Deze agenda is actiegericht, er is benoemd welke acties worden ondernomen om de strategie in te kunnen vullen.

MIRT-onderzoek

Het laatste discussiepunt heeft te maken met de rol van de bedrijven, de rol van de overheid en hun rollen in het MIRT-onderzoek Brainport Avenue. In de analyse wordt veel gesproken over bedrijven die in de lead staan, de overheid die niet over vertegenwoordigd moet zijn en de overheid die moet voorzien in de randvoorwaarden voor het belang van de bedrijven. Als met deze informatie gekeken wordt naar het MIRT-onderzoek Brainport Avenue kunnen een aantal opmerkingen gemaakt worden. Het MIRT-onderzoek Brainport Avenue doet onderzoek naar mogelijke ontwikkelperspectieven voor de Brainport Avenue voor de periode 2020 – 2040. In dit onderzoek wordt dus onder andere gekeken hoe de randvoorwaarden in de toekomst beter kunnen worden, zodat het gebied economisch verder kan groeien. Dit onderzoek is dus een voorbeeld waar de overheid de randvoorwaarden zoveel mogelijk optimaliseert.

9. Governance structuur in de Mainport regio Rotterdam

De governance structuur van de Mainport regio Rotterdam wordt gekenmerkt door een verscheidenheid aan samenwerkingsverbanden en onderlinge relaties. Hoewel in de inleiding van dit onderzoek de Mainport regio Rotterdam is begrensd, blijkt uit de interviews al snel dat het lastig is om de Mainport regio Rotterdam binnen grenzen te vatten: waar houdt een systeem dat zo diffuus is als Rotterdam op?

In dit hoofdstuk worden eerst de verschillende samenwerkingsverbanden benoemd, daarna zal de rol van de verschillende partijen worden beschreven. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een deelconclusie waarin de governance structuur wordt benoemd aan de hand van het theoretisch kader.

9.1. Samenwerkingsverbanden in de Mainport regio Rotterdam

In de Mainport regio Rotterdam zijn verschillende samenwerkingsverbanden. Er zijn samenwerkingen tussen het Havenbedrijf en kennisinstellingen, er is een samenwerking met de Triple Helix partijen en er zijn publieke samenwerkingen.

Erasmus Smart Port en Port Research Centre

Er is samenwerking tussen het Havenbedrijf en de universiteiten in de regio. Waar het Havenbedrijf samenwerkt met de Erasmus Universiteit Rotterdam heet dit samenwerkingsverband Erasmus Smart Port. De samenwerking tussen het Havenbedrijf en de TU Delft heet Port Research Centre. Deze samenwerkingsverbanden worden verder toegelicht bij de analyse van de rol van de kennisinstellingen (informant 10).

Rotterdam Partners

Daarnaast is een samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen en bedrijven: Rotterdam Partners. Deze samenwerking is recent ontstaan door het samenvoegen van drie oude samenwerkingsverbanden. Op dit punt moet nog verbeterd worden. Het is onduidelijk welke partij of welk samenwerkingsverband waarvoor verantwoordelijk is.

“... er moeten nog goede samenwerkingsovereenkomsten komen, welk domein bestrijken zij en ROM Zuidvleugel en wat doet het Havenbedrijf en hoe kun je samen een boodschap hebben.” (informant 9: p. 5)

Hoewel in Rotterdam Partners zowel overheden, kennisinstellingen en bedrijven geformeerd zijn, vindt informant 9 het geen Triple Helix.

“... het is niet een Triple Helix organisatie, het is gewoon een van de partijen die een duidelijke rol heeft. Het is niet een netwerk van kennisinstellingen, overheden en bedrijven. Daar zijn ze wel onderdeel van, maar het is niet zo dat dat nou het vehicle is om dat vorm te geven. Ze hebben gewoon een duidelijk rol en pakken die rol. Ze pakken die rol, maar er zijn meerdere partijen actief op dat vlak.” (informant 9: p. 5)

Publieke samenwerkingsverbanden

Naast deze samenwerkingsverbanden waar ook private partijen en/of kennisinstellingen bij aangesloten zijn, zijn er ook publieke samenwerkingsverbanden: de stadsregio Rotterdam, Metropoolregio Rotterdam Den Haag en de Zuidvleugel. De stadsregio Rotterdam bestaat uit

Rotterdam en de veertien omringende gemeenten. Veel zaken betreffende de haven worden op het niveau van de stadsregio Rotterdam georganiseerd. De stadsregio wordt momenteel omgevormd naar de Metropoolregio Rotterdam Den Haag (Stadsregio Rotterdam). Deze Metropoolregio zal groter zijn dan de huidige stadsregio Rotterdam en zal uit 24 gemeenten bestaan. Het doel van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag is om de internationale concurrentiepositie van de regio te versterken (Metropoolregio Rotterdam Den Haag). Tot slot is de Zuidvleugel een actief samenwerkingsverband. Dit is een samenwerking tussen de gemeenten Den Haag en Rotterdam, de regio's Holland Rijnland, Drechtsteden, Midden-Holland, Stadsgewest Haaglanden, Stadsregio Rotterdam en de provincie Zuid-Holland. Het doel van de Zuidvleugel is de zuidelijke Randstad door te ontwikkelen tot een van de economische topregio's van Europa (Zuidvleugel).

9.2. Rol van de verschillende partijen

Uit de interviews blijkt dat een aantal partijen de hoofdrol spelen in de Mainport regio Rotterdam. Het Havenbedrijf, Deltalinqs, de gemeente Rotterdam, de provincie Zuid-Holland en het ministerie van Infrastructuur en Milieu en Economische Zaken vormen de kern in de Mainport regio Rotterdam. Dit zijn samen met Rijkswaterstaat ook de partijen die de havenvisie hebben opgesteld. In de havenvisie staat de visie op de ontwikkeling van de haven beschreven. Door het ondertekenen van de havenvisie is op het hoogste niveau commitment tussen de partijen afgesloten. In de havenvisie staan ook acties, voor elke actie is een van de partijen in de lead. De rol van de verschillende partijen is daarmee heel divers. De partijen komen elkaar steeds op wisselende momenten en in wisselende hoedanigheden tegen (informant 9).

“Per actie om de visie te realiseren is bepaald welke partij daar de leader in is. ... Rondom elke actie kom je elkaar tegen.” (Informant 9: p. 2)

Naast de overleggen voor de benoemde acties komen de partijen van de havenvisie twee keer jaar bijeen, om de voortgang van de havenvisie te bespreken. Tijdens deze bijeenkomsten is het Havenbedrijfvoorzitter.

Rol van de overheid

Het Havenbedrijf is een publieke nv, het Havenbedrijf is geprivatiseerd, maar de overheid is 100% aandeelhouder. De gemeente Rotterdam heeft 2/3 van de aandelen, het Rijk heeft 1/3 van de aandelen. Hiermee is de rol van de overheid tweeledig. Enerzijds hebben de aandeelhouders een aandeelhoudersrol, anderzijds is de overheid betrokken bij het opstellen van beleid. Deze twee rollen zijn apart georganiseerd. Voor de gemeente geldt dat de wethouder van Financiën verantwoordelijk is voor de aandeelhoudersrol, de wethouder Haven is verantwoordelijk voor de beleidsinhoudelijke rol. Bij het Rijk is deze opdeling gemaakt tussen de ministeries. Het ministerie van Financiën is verantwoordelijk voor de aandeelhoudersrol. De ministeries van Infrastructuur & Milieu en Economische Zaken zijn verantwoordelijk voor de beleidsinhoudelijke rol (informant 9). Omdat de overheid volledig aandeelhouder van de uitvoeringsorganisatie, het Havenbedrijf, is, is de rol van de overheid behoorlijk groot.

Provincie Zuid-Holland

De provincie heeft zich via de havenvisie gecommitteerd aan de Mainport regio Rotterdam. In de havenvisie zijn allerlei acties benoemd. Per actie is een bepaalde samenhang aan partijen aan zet. De provincie is bijvoorbeeld zeer betrokken bij acties rondom milieu en ruimtelijke ordening.

“De gemeente Rotterdam maakt de bestemmingsplannen, maar voor een nieuwe oeververbinding of het afspraken maken over geluidscontouren, vraagt ook het vastleggen in provinciale structuurvisies.”
(informant 9: p. 2)

Gemeente Rotterdam

De haven was ooit in handen van de gemeente. Nu is de gemeente aandeelhouder van het Havenbedrijf. Vanwege dit aandeelhouderschap is de gemeente in allerlei verbanden actief in de Mainport regio Rotterdam.

De gemeente heeft een aandeelhoudersrol en een beleidsinhoudelijke rol bij de ontwikkelingen van de haven. Hoewel deze twee rollen formeel gescheiden zijn, wordt door de gemeente aangegeven dat ze in de praktijk ook wel door elkaar lopen. Tussen de wethouders zitten maar korte lijnen, wat het strikt gescheiden houden van de rollen bemoeilijkt. Doordat de verantwoordelijkheden van de haven bij wethouders liggen, komen in de uitvoering politieke voorkeuren terug. Hoewel de havenvisie is vastgelegd in de gemeenteraad van december 2012, is toch afstemming nodig wanneer deze visie botst met het partijprogramma van een betrokken wethouder. Daarentegen geeft informant 9 wel aan dat veel zaken betreffende de haven op regionaal niveau georganiseerd worden.

“Heel veel dingen liggen op regionale schaal. Rotterdam is onderdeel van de stadsregio, waarin alle gemeenten samenwerken. Dus heel veel, zeker op het vlak van verkeer en vervoer, die verantwoordelijkheden liggen niet bij de gemeente Rotterdam, maar die liggen bij de stadsregio of de provincie.” (informant 9: p. 6)

Europa: Brussel

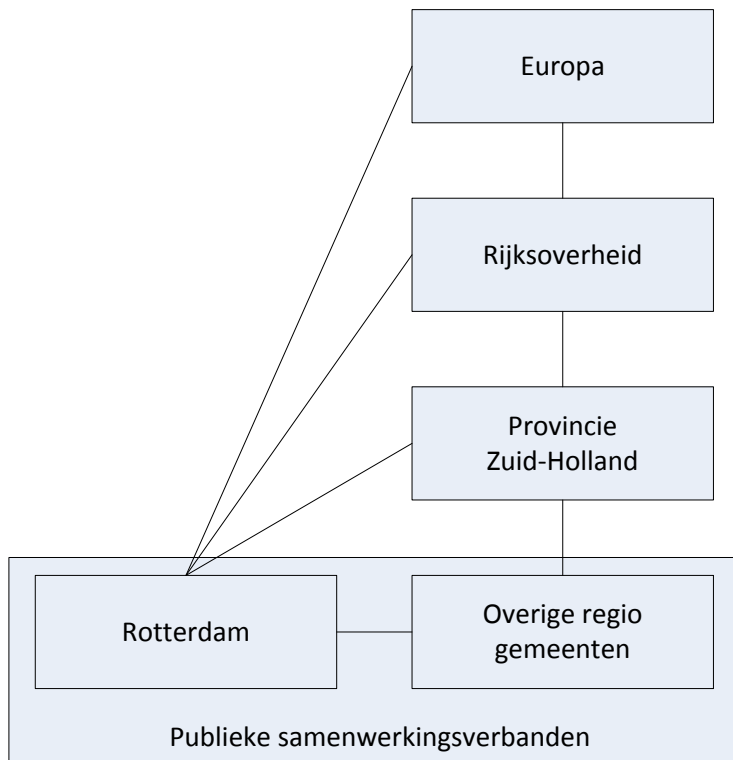
Via wet- en regelgeving is de EU betrokken bij de Mainport regio Rotterdam. Een voorbeeld hoe de EU nu betrokken wordt, is het verbod om als nationale overheid te investeren in de haven, om zo een eerlijke concurrentiepositie met de omringende havens te kunnen waarborgen. Uit onderzoek blijkt dat omliggende landen wel investeren in hun haven(s). Dit leidt tot een oneerlijke concurrentiepositie voor de Nederlandse havens in het algemeen. Daarom wordt nu door het Rijk beroep gedaan op de EU, om deze oneerlijke positie aan te pakken (informant 9).

Rijksoverheid

Van de Rijksoverheid zijn twee ministeries van groot belang voor het Havenbedrijf: het ministerie van Infrastructuur en Milieu en het ministerie van Economische Zaken. De betrokkenheid van het Rijk is een natuurlijke betrokkenheid, te verklaren door de bedrijvigheid van de haven.

Bestuurlijke organisatie Mainport regio Rotterdam

Aan de hand van bovenstaande beschrijving kan de bestuurlijke organisatie van de Mainport regio Rotterdam worden afgebeeld.

Figuur 18 - Bestuurlijke organisatie Mainport regio Rotterdam

Rol van de bedrijven

In de Mainport regio Rotterdam zitten twee grote bedrijven met een verbindende rol tussen alle betrokken partijen: het Havenbedrijf en Deltalinqs.

Havenbedrijf Rotterdam

De rol van het Havenbedrijf is tweeledig. Enerzijds is het een facilitator. Het Havenbedrijf is eigendom van de grond, welke wordt gehuurd door de verschillende bedrijven. Anderzijds is het Havenbedrijf een ondernemer, omdat het Havenbedrijf ook inkomsten probeert te genereren. Informant 11 zegt het volgende over de rol van het Havenbedrijf:

“Als een soort huisbeheerder, als iemand die het appartementencomplex beheert, probeert het netjes te houden, de grond verhuurt en probeert een paar dingen te ontwikkelen, zodat het geheel er een beetje goed uitziet en zich goed ontwikkelt.” (informant 11: p. 1)

Deze rol is in de loop van de tijd verandert. Waar het Havenbedrijf eerst de haven netjes wilde houden, is zij nu ook steeds meer bezig met efficiëntie, duurzaamheid en innovatie (informant 11).

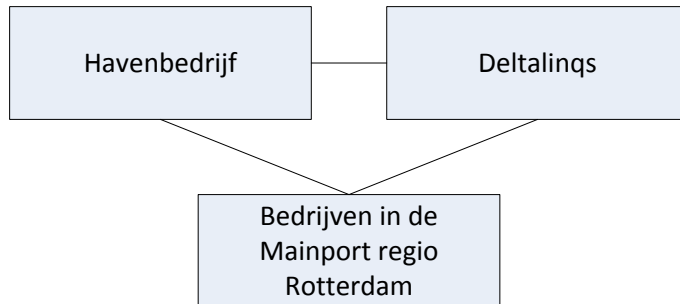
Deltalinqs

In de haven zitten zo’n 3000 bedrijven. Deltalinqs behartigt de belangen van deze bedrijven richting het Havenbedrijf, maar ook richting de gemeente.

“Deltalinqs is de belangenvereniging voor alle bedrijven in de haven.” (informant 11: p. 2)

Organisatie van bedrijven

Het Havenbedrijf heeft een relatie met alle bedrijven in de Mainport regio Rotterdam als zijnde hun huisbeheerder. Veel contact met de bedrijven in de haven loopt via Deltalinqs. De organisatie van de bedrijven in de Mainport regio Rotterdam ziet eruit zoals hieronder weergegeven.

Figuur 19 - Relatie bedrijven

Rol van de kennisinstellingen

De betrokkenheid van kennisinstellingen uit de regio wordt grotendeels gevuld door twee universiteiten: de Erasmus Universiteit Rotterdam en de TU Delft. Vanuit de traditionele rol van kennisinstellingen zijn de universiteiten voornamelijk betrokken bij de Mainport regio Rotterdam als kennisleverancier. Deze twee kennisinstellingen hebben twee zelfstandige samenwerkingsverbanden gecreëerd. De Erasmus werkt in het samenwerkingsverband Erasmus Smart Port, de TU Delft werkt in het samenwerkingsverband Port Research Centre.

“Smart Port en PRC is een samenwerking met universiteiten om kennis rondom de haven te ontwikkelen.” (informant 11: p. 2)

De Erasmus Universiteit is op het gebied van beleid, management en economie betrokken bij de haven van Rotterdam, de TU Delft juist op technisch gebied. Deze twee samenwerkingsverbanden hebben onderlinge contacten, er wordt ook wel samengewerkt en de kennis wordt uitgewisseld. Op andere momenten hebben de partijen juist een concurrerende relatie. Informant 10 benoemd de relatie als volgt:

“Wij zijn een beetje con collega’s zou je kunnen zeggen. Waar mogelijk werken we samen en soms zijn wij ook concurrenten van elkaar.” (informant 10: p. 2)

De twee samenwerkingsverbanden zullen in de toekomst samengevoegd worden en mogelijk worden ook andere universiteiten betrokken. Voor het blijven bestaan van deze samenwerkingsverbanden is commitment vanuit de directie van het Havenbedrijf nodig.

“ Als er niemand is die zich er hard voor maakt, kan het best zijn dat het een keer ophoudt.” (informant 11: p. 3)

Kennisinstellingen en de overheid

De twee samenwerkingsverbanden tussen het Havenbedrijf en de Erasmus Universiteit Rotterdam en de TU Delft worden onder andere gefinancierd door de gemeente. De gemeente is daarnaast niet

aangehaakt als partij in het samenwerkingsverband. Informant 10 vindt de relatie met de gemeente lastiger dan de relatie met het Havenbedrijf.

“Dat is toch meer een lastige organisatie, meer diffuus.” (informant 10: p. 1)

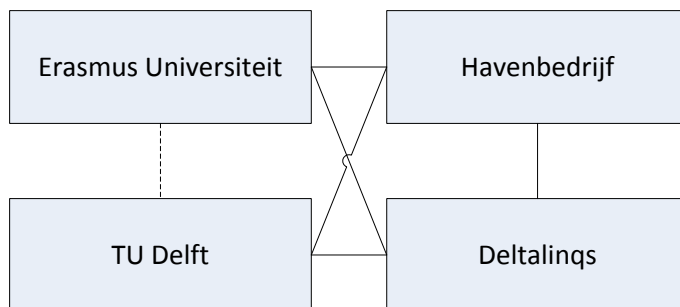
Naast de financieringsfunctie van de gemeente bij het samenwerkingsverband, zijn ook verschillende medewerkers van de gemeente die promoveren aan de TU Delft. Daarmee is de gemeente ook rechtstreeks verbonden aan deze kennisinstelling (informant 9).

Kennisinstellingen en bedrijven

Via de twee samenwerkingsverbanden zijn de Erasmus Universiteit en de TU Delft rechtstreeks betrokken bij het Havenbedrijf en Deltalinqs. Bovendien zijn deze twee bedrijven samen met de gemeente Rotterdam financier van het samenwerkingsprogramma. Hieruit kan worden opgemaakt dat de bedrijven belang hebben bij de betrokkenheid van de universiteiten.

Organisatie kennisinstellingen

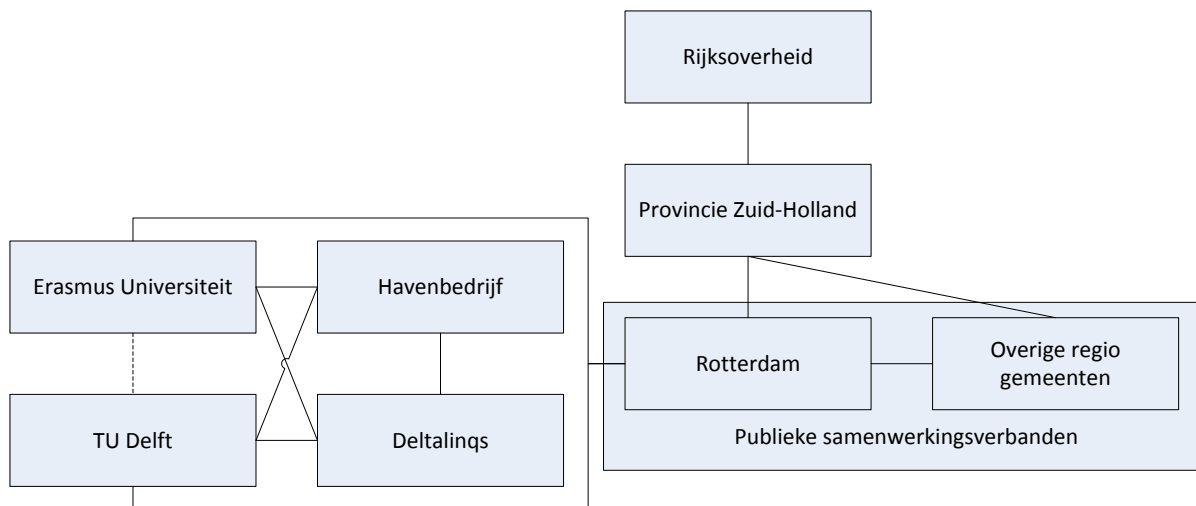
Het Havenbedrijf heeft een relatie met de Erasmus Universiteit en TU Delft voor kennisontwikkeling in de haven. Deze relatie kan worden afgebeeld zoals weergegeven in Figuur 20. De stippellijn tussen de Erasmus Universiteit en TU Delft geeft de relatie weer waar zij soms samenwerken en soms concurrerend zijn.

Figuur 20 - Relatie kennisinstellingen

9.3. Governance structuur Mainport regio Rotterdam

In dit hoofdstuk is de rol van de verschillende partijen benoemd in de Mainport regio Rotterdam. Aan de hand van de analyse en tussentijdse afbeeldingen kan onderstaand Figuur 21 worden opgesteld.

Figuur 21 - Multi level governance Mainport regio Rotterdam

9.4. Analyse

Met de beschrijving van dit hoofdstuk kan teruggekeken worden naar de operationalisering en kan de governance structuur van de Mainport regio Rotterdam worden benoemd. Hieronder wordt eerst de governance capacity van de verschillende actoren behandeld, waarna de governance structuur kan worden bepaald. Tot slot zal de governance capacity van het systeem worden benoemd.

In de Mainport regio Rotterdam zijn in wisselende samenwerkingen publieke actoren, private actoren en kennisinstellingen actief. Waar de publieke en private actoren samenwerkingen, tonen beide groepen partijen initiatief, inzet en commitment. Beide groepen hebben zich gecommitteerd aan de havenvisie en stoppen daar tijd en geld in. Waar de private partijen samenwerken met de kennisinstellingen, komt de inzet wat betreft geld van de private partijen en de gemeente. Hoewel het samenwerking tussen het Havenbedrijf en de kennisinstellingen is, heeft de overheid dus toch een rol in dit samenwerkingsverband. Alle betrokken partijen tonen commitment, anders zou het samenwerkingsverband niet meer bestaan. Al met al blijkt uit deze beschrijving dat de governance capacity van de publieke en private partijen hoog is. De governance capacity van de kennisinstellingen is lager. Zij scoren immers niet goed op de indicator inzet. Omdat er de governance structuur wordt bepaald door zowel de publieke als private actoren, is er sprake van een co-regulation structuur.

De partijen uit de governance structuur hebben een gezamenlijke agenda opgesteld, de havenvisie. Alle partijen hebben zich hieraan verbonden, waarmee de partijen in essentie gezamenlijk handelen. In de praktijk zal bij elke actie een coalitie van partijen worden opgesteld die verantwoordelijk is voor de actie. Dit laat ook zien dat de partijen veerkrachtig zijn. Een actie waar zij niet over gaan, wordt niet door hun behandeld. De partijen staan niet vast in een samenwerking. Over het lerend vermogen van de partijen kan op basis van de beschrijving niet een eenduidige uitspraak worden gedaan. De governance capacity van de governance structuur in de Mainport regio Rotterdam is vitaal. Er wordt gezamenlijk gehandeld en er wordt veerkrachtig omgegaan met verschillende situaties.

Tot slot moet nog enige aandacht worden besteed aan het samenwerkingsverband Rotterdam Partners. Dit samenwerkingsverband bezit alle elementen van een Triple Helix: er wordt samengewerkt door de overheid, bedrijven en kennisinstellingen. Het maakt in de Mainport regio Rotterdam echter geen deel uit van de governance structuur. Rotterdam Partners hebben een bepaalde taak die zij uitvoeren, zij hebben echter geen invloed op het beleid van de haven.

Onderstaand in Tabel 7 wordt de analyse samengevat.

Tabel 7 - Analyse Mainport regio Rotterdam

Begrip	Indicator	Toelichting
Governance capacity van de actor	<ul style="list-style-type: none"> • Initiatief • Inzet • Commitment 	De governance capacity van de publieke en private actoren is hoog: zij tonen beide initiatief, inzet en commitment.
Governance structuur	<ul style="list-style-type: none"> • Publieke regulatie • Overleg/ coöptatie van private actoren • Co-regulation/ co-production van publieke en private actoren • Overdragen aan de private actor • Private Self-regulation in de schaduw van de hiërarchie • Publieke adaptatie van private regulering • Private self-regulation • Interfering Regulation 	De governance capacity van zowel de publieke als de private actoren is hoog. Er is dus sprake van een co-regulation governance structuur.
Triple Helix	<ul style="list-style-type: none"> • Afspraken tussen overheid, bedrijven en kennisinstellingen • Samenwerkingsverband 	Er wordt samengewerkt tussen overheid, bedrijven en kennisinstellingen. Er is sprake van een Triple Helix samenwerkingsverband. Deze samenwerking maakt echter geen deel uit van de governance structuur, want zij hebben geen invloed op het beleid van de haven.
Governance capacity van het systeem	<ul style="list-style-type: none"> • Gezamenlijk handelen van de partijen • Lerend vermogen van de governance structuur • Veerkracht van de governance structuur 	De partijen hebben een gezamenlijke agenda. Er wordt dus gezamenlijk gehandeld. Bovendien is de samenwerking niet in beton gegoten, er is dus ook sprake van een veerkrachtige structuur. Er is sprake van een vitale governance structuur.

9.5. Discussie

Bovenstaande beschrijving geeft inzicht in de relaties tussen de verschillende partijen in de Mainport regio Rotterdam. Aan de hand van de beschrijving twee onderwerpen nader bekeken te worden: de uiting van de Triple Helix in dit gebied en de gedeelde agenda.

Triple Helix

Rotterdam Partners wordt door informant 9 weggeschreven als Triple Helix instelling. Als naar de analyse wordt gekeken, blijkt dat Rotterdam Partners wel alle elementen bezit van een Triple Helix en dat het volgens de theorie ook als zodanig getypeerd kan worden. De vraag is dus waarom informant 9 Rotterdam Partners niet als Triple Helix samenwerkingsverband ziet. Wat wel gesteld kan worden is dat het samenwerkingsverband weinig leeft in de Mainport regio Rotterdam. Informant 10 geeft in het interview aan nog nooit van Rotterdam Partners te hebben gehoord en informant 11 laat het ook niet landen in het interview. Waar in Eindhoven het Triple Helix samenwerkingsverband de governance bepaalt, is dat in de Mainport regio Rotterdam niet zo. Rotterdam Partners is een partij waar wel alle Triple Helix partijen inzitten, maar die niet bepalend is voor de governance structuur van de regio. Wellicht is dat ook de reden waarom informant 9 Rotterdam Partners niet als Triple Helix samenwerking ziet en is dit een indicator die mist in de operationalisering.

Gedeelde agenda

In de Mainport regio Rotterdam is met de havenvisie een gedeelde agenda vastgelegd. Deze havenvisie is actiegericht. Anders dan Brainport2020, de agenda van de Brainport, is de havenvisie geen agenda van de Triple Helix, maar een agenda van de haven. Kennisinstellingen zijn niet betrokken bij deze agenda

10. Governance structuur in de Mainport regio Amsterdam

In de Mainport regio Amsterdam is een grote verscheidenheid aan samenwerkingsverbanden actief. De meeste samenwerkingsverbanden zijn publiek, bij enkele zijn ook private partijen en kennisinstellingen betrokken. Door deze samenwerkingsverbanden kan de governance structuur als complex getypeerd worden, of zoals sommigen het ook wel noemen, als een bestuurlijke spaghetti. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de verschillende samenwerkingsverbanden, wordt de rol van de verschillende partijen benoemd en zullen de voor- en nadelen van deze governance structuur worden beschreven. Aan het eind van dit hoofdstuk volgt een deelconclusie, waarin de governance structuur gekoppeld wordt aan het theoretisch kader.

10.1. Samenwerkingsverbanden in de Mainport regio Amsterdam

In de Mainport regio Amsterdam was lange tijd het Bestuursforum Schiphol actief, een regionaal afstemmingsplatform voor de ruimtelijk economische ontwikkeling van de regio Schiphol. In dit platform werkten Schiphol, de gemeente Haarlemmermeer, de gemeente Amsterdam en de provincie Noord-Holland samen om beleid af te stemmen en zich te richten tot de ontwikkelingsmaatschappijen. Lange tijd waren de economische effecten van dit platform duidelijk zichtbaar. Toen dat verminderde, had het platform voor de betrokken politici minder urgentie en verloor het zijn effectiviteit. In die periode zijn verschillende afzonderlijke platforms ontstaan: onder andere het Amsterdam Economic Board, de Metropoolregio Amsterdam (MRA) en de Stadsregio Amsterdam (informant 15). In bijvoorbeeld het Amsterdam Economic Board zijn duidelijk de drie Triple Helix partijen actief. In andere platforms zijn het voornamelijk overheidspartijen die samenwerken aan beleid, zoals in de Metropoolregio Amsterdam, waar gemeenten en provincies samenwerken.

Amsterdam Economic Board

De Amsterdam Economic Board is een vrij nieuw samenwerkingsverband. De Board is ontstaan op advies van een rapport van het OECD. In dit rapport wordt beschreven dat veel kennis aanwezig is in de Metropoolregio Amsterdam, maar dat die kennis slecht gebundeld was. Het doel van de MRA is de economische concurrentiepositie te verbeteren. Met de bundeling van kennis in de Amsterdam Economic Board, kan de economische concurrentiepositie verder worden versterkt. Informant 12 beschrijft het samenwerkingsverband als volgt:

“Het is een samenwerkingsverband van een aantal grote commerciële partijen, publieke partijen en kennisinstellingen. ... De Amsterdam Economic Board is vanuit de gemeente geïnitieerd. Het wordt wel steeds breder, er haken ook partijen bij aan, daardoor wordt het regionaler.” (informant 12: p. 2)

De samenstelling van de Amsterdam Economic Board is een Triple Helix, de Amsterdam Economic Board is gevormd door overheden, bedrijven en kennisinstellingen. Een overzicht van alle partijen uit de Amsterdam Economic Board is te vinden in bijlage E. De Board is een informeel samenwerkingsverband, zij hebben geen bevoegdheden overgedragen gekregen van publieke partijen. Ze hebben wel een uitvoeringsorganisatie, de Stichting Amsterdam Economic Board. De Board is een adviesorgaan.

“Het adviseert niet formeel, maar het is wel een flinke stempel. Dat is de potentie, vooral vanwege de mensen en bedrijven die erin zitten.” (informant 16: p. 4)

Het doel van de Board is strategie te maken en dit ook uit te voeren. De strategie is met name gericht op innovatie. De Amsterdam Economic Board heeft een rol rondom economische zaken.

De Amsterdam Economic Board gaat ruimtelijke gezien over dezelfde regio als de MRA. Zij staan echter wel los van de MRA (informant 16).

Publieke samenwerkingsverbanden

In Amsterdam zijn verschillende publieke samenwerkingsverbanden actief. De stadsregio Amsterdam is een samenwerking tussen zestien gemeenten. Zij zijn een formeel samenwerkingsverband en hebben bepaalde bevoegdheden. De stadsregio is voornamelijk betrokken bij verkeer en vervoer, er zijn daarom plannen om de stadsregio om te vormen tot een vervoerregio. Deze vervoerregio zou moeten groeien tot MRA-niveau (informant 14).

De Metropoolregio Amsterdam bestaat uit 36 gemeenten, de provincie Noord-Holland en Flevoland en de stadsregio Amsterdam. De MRA is een informeel samenwerkingsverband. Zij hebben geen bevoegdheden. Het is meer een forum waar de partijen met elkaar afstemmen over bepaalde zaken. Het MRA is verdeeld in drie platfora: het platform Bereikbaarheid Metropoolregio (PBM), het platform Ruimtelijke Ordening (PBO) en het platform Economische Zaken (PRES). Onder deze platfora hangen programma's. Onder PRES is bijvoorbeeld het programma Plabeka actief, dit staat voor platform kantoren en bedrijven. Dit programma houdt zich bezig met het overschot aan kantoorruimte. Onder PRES opereert ook de Amsterdam Economic Board (informant 16).

“PRO, PRES en PBM zijn overheden, maar het besef dat je niet zonder bedrijven kunt is volkomen helder.” (informant 16: p. 4)

Een laatste publiek samenwerkingsverband in de regio Amsterdam is de Noordvleugel. Dit is nog groter dan de MRA. Ook Utrecht maakt deel uit van de Noordvleugel. Informant 12 beschrijft deze verhouding als volgt:

“Daarbij heb je nog de Noordvleugel, dat is een samenwerkingsverband van MRA en Utrecht. Hoewel dat in het MIRT als landsdelen wordt gezien en dan heb je het over de hele provincie Noord-Holland en heel Flevoland en Utrecht. In de praktijk vormen de MRA en Utrecht de gesprekspartners voor de minister aan de MIRT-tafel.” (Informant 12: p. 4)

10.2. Rol van de verschillende partijen

De rol van de verschillende partijen is erg divers. Niet alleen komen ze in verschillende hoedanigheden in de samenwerkingsverbanden voor, ook de gelaagdheid van de bestuurlijke organisatie maakt de lijnen diffuus. De partijen komen elkaar zowel formeel als informeel tegen. Hierbij is het informele nodig om op formeel niveau stappen te kunnen zetten. Er zijn een aantal overleggen waar de knelpunten in de regio worden besproken. In de Structuurvisie Mainport Amsterdam Schiphol Haarlemmermeer, SMASH, wordt gesproken over de ruimtelijke ordening van het gebied. In de Bestuurlijke Regiegroep komen overheden samen om knelpunten te bespreken en aan de Alderstafel worden ook afspraken gemaakt, die als advies worden meegegeven aan de Rijksoverheid.

“Het is bij Schiphol ontzettend belangrijk dat alle verschillende partijen constant met elkaar in gesprek blijven.” (informant 16: p. 3)

Rol van de overheid

De overheid is sterk aanwezig in de Mainport regio Amsterdam. Hoewel Schiphol geprivatiseerd is en daarmee een commerciële partij is geworden, zijn de aandelen van Schiphol wel volledig in publieke handen. Het Rijk en de gemeente Amsterdam hebben het overgrote deel van de aandelen in handen, zie voor het volledige lijstje bijlage F. Naast de samenwerking tussen de publieke partijen en commerciële partijen in de Amsterdam Economic Board, is ook een samenwerking tussen Amsterdam, Schiphol en KLM (ASK).

Provincie Noord-Holland

De provincie heeft een zeer diverse rol in het gebied. Een belangrijke taak is de ruimtelijke ordening van Schiphol en de gemeenten daaromheen. De provincie is betrokken bij SMASH, de Alderstafel en de Bestuurlijke Regiegroep. Informant 16 zegt het volgende over de betrokkenheid bij het dossier Schiphol:

“De provincie heeft een vrij centrale rol in dat dossier.” (informant 16: p. 1)

Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam heeft als aandeelhouder van Schiphol een aandeelhoudersrol in de Mainport regio Amsterdam. Daarnaast is Amsterdam betrokken bij SMASH, de Structuurvisie Metropoolregio Amsterdam Schiphol Haarlemmermeer, en het luchthavenindelingsbesluit (LIB). De ruimtelijke keuzes die bij SMASH worden gemaakt, worden vastgelegd in het LIB. Bij de gemeente Amsterdam is in principe de afdeling economische zaken verantwoordelijk voor het dossier Schiphol, maar bij ruimtelijke vraagstukken wordt juist de Dienst Ruimtelijke Ontwikkeling (DRO) betrokken (informant 12).

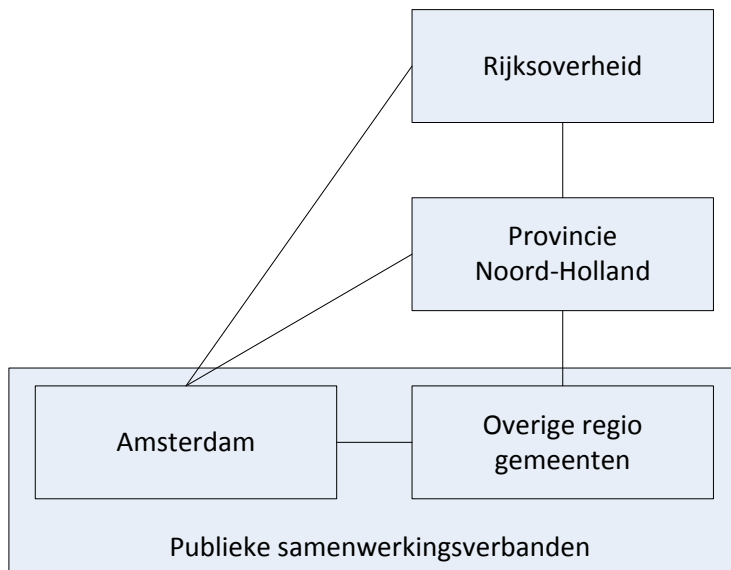
Rijksoverheid

Zoals in hoofdstuk 8 al is benoemd is de betrokkenheid van de Rijksoverheid te verklaren door de natuurlijke belangen van het Rijk bij de Mainport Schiphol. Informant 16 bevestigt de sterke betrokkenheid.

“Bij I&M zijn ze ook stevig bezig met de luchtvaartsector.” (informant 16: p. 1)

Bestuurlijke organisatie Mainport regio Amsterdam

Aan de hand van bovenstaande beschrijving kan de bestuurlijke organisatie van de Mainport regio Amsterdam worden afgebeeld.

Figuur 22 - Bestuurlijke organisatie Mainport regio Amsterdam

Rol van de bedrijven

In de Mainport regio Amsterdam is voornamelijk Schiphol als private partij een belangrijke speler. Hierbij dient nogmaals opgemerkt te worden dat Schiphol dan wel geprivatiseerd is, maar dat de aandelen van Schiphol nog steeds in publieke handen zijn. Schiphol is een publieke nv. Verder wordt door de informanten aangegeven dat Schiphol bij vrijwel alle overlegtafels vertegenwoordigd is. Schiphol heeft op zijn beurt weer een groot belang bij KLM, de homecarrier van Schiphol. Daarmee heeft ook de gemeente Amsterdam belang dat KLM aan Schiphol gekoppeld blijft. Om deze reden zijn de drie partijen geformeerd in een samenwerkingsverband Amsterdam, Schiphol, KLM (informant 12).

Naast Schiphol die bij vrijwel alle tafels vertegenwoordigd is, is er een beweging zichtbaar waarbij steeds vaker bedrijven betrokken worden. Informant 14 benoemt dit als volgt:

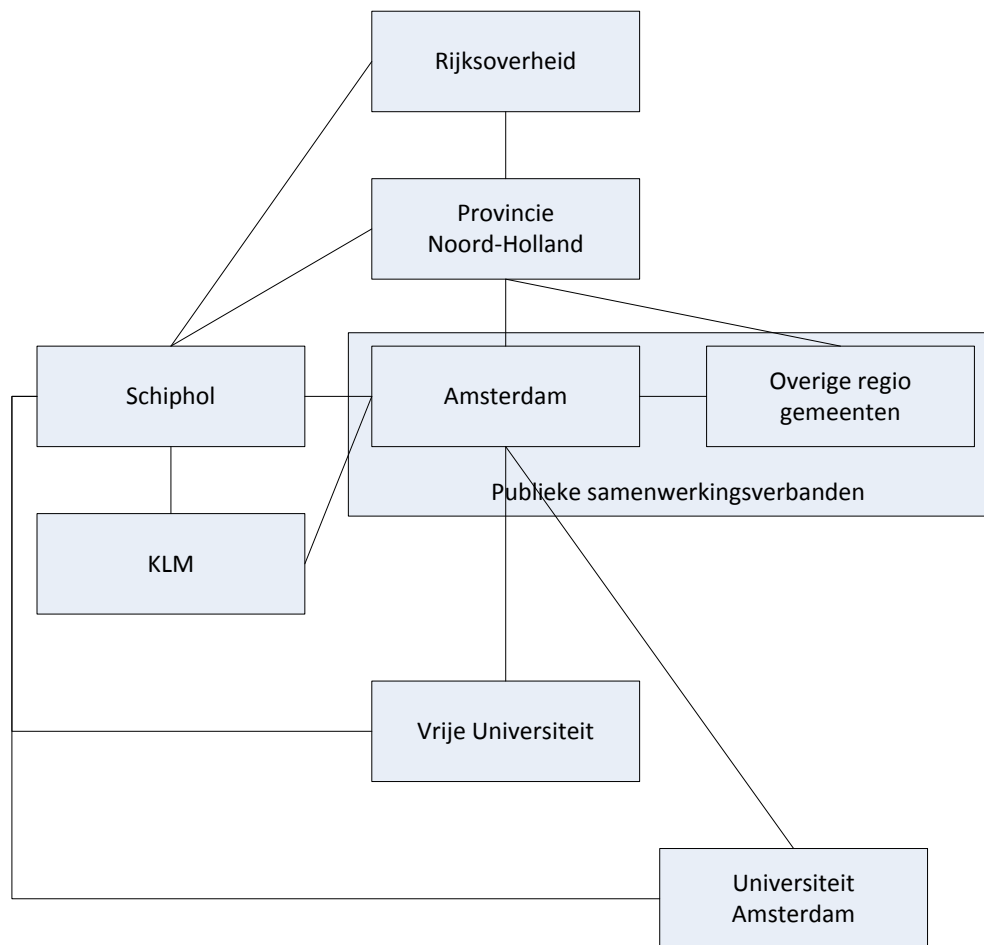
“Kortom iets breder kijken dan je traditionele manier van overheden, er is meer, er is een soort tweede belangrijke schil.” (informant 14: p. 4)

Rol van de kennisinstellingen

De kennisinstellingen zijn betrokken via de Amsterdam Economic Board. Daarnaast worden de kennisinstellingen soms aan tafel gehaald om ergens iets van te vinden. In de Amsterdam Economic Board zijn de kennisinstellingen betrokken bij het opstellen van strategie. Daarbuiten zijn de kennisinstellingen vooral bij losse projecten betrokken (informant 12 en 16).

10.3. Governance structuur Mainport regio Amsterdam

In dit hoofdstuk is de rol van de verschillende partijen in de Mainport regio Amsterdam benoemd. Aan de hand van de analyse kan onderstaand figuur worden opgesteld.

Figuur 23 - Multi level governance Mainport regio Amsterdam

10.4. Analyse

Met bovenstaande beschrijving zal nu teruggekeken worden naar de operationalisering, zodat de governance structuur in de Mainport regio Amsterdam kan worden benoemd. Er wordt aandacht besteed aan de governance capacity van de actoren, zodat de governance structuur kan worden benoemd. Vervolgens wordt aan de hand van de governance structuur de governance capacity van het systeem behandeld.

In de Mainport regio Amsterdam zijn verschillende samenwerkingsverbanden. Veel van deze samenwerkingsverbanden bestaan uit publieke actoren. Dit zegt echter niet dat de private actoren in de Mainport regio Amsterdam geen rol spelen. Waar in interviews al snel gepraat wordt over het MRA, moet niet vergeten worden dat ook Schiphol en KLM een belangrijke stem hebben in de Mainport regio Amsterdam. Momenteel wordt in samenwerking tussen de publieke en private partijen een gedeelde agenda opgesteld, de SMASH. Zowel de publieke als private partijen tonen initiatief, inzet en commitment. Van beide soort partijen is de governance capacity hoog, wat duidt op een co-regulation governance structuur.

De partijen uit de governance structuur zijn bezig met het opstellen van een gezamenlijke agenda. Er is te weinig inzicht verkregen om antwoord te kunnen geven op het lerend vermogen en de veerkracht van de governance structuur. Een eenduidige conclusie over de governance capacity van het systeem kan dus niet worden gegeven. Uit het feit dat de gezamenlijke agenda nu gemaakt wordt, kan met enige voorzichtigheid wel gesteld worden dat de governance capacity van het systeem vitaler aan het worden is.

Tot slot moet nog aandacht worden besteed aan de Amsterdam Economic Board. In deze samenwerking zitten de drie Triple Helix partijen. Deze streven een gezamenlijk economisch doel na, waar de Mainport regio Amsterdam deel van uitmaakt als een economische motor voor de MRA. De Amsterdam Economic Board bepaalt niet de governance structuur, het is eerder omgekeerd. Schiphol Group maakt onderdeel uit van de Amsterdam Economic Board.

Tabel 8 - Analyse Mainport regio Amsterdam

Begrip	Indicator	Toelichting
Governance capacity van de actor	<ul style="list-style-type: none"> • Initiatief • Inzet • Commitment 	Er zijn publieke en private actoren actief in de Mainport regio Amsterdam. Zowel de publieke als de private actoren hebben een hoge governance capacity. Beide groepen partijen tonen initiatief, inzet en commitment.
Governance structuur	<ul style="list-style-type: none"> • Publieke regulatie • Overleg/ coöptatie van private actoren • Co-regulation/ co-production van publieke en private actoren • Overdragen aan de private actor • Private Self-regulation in de schaduw van de hiërarchie • Publieke adaptatie van private regulering • Private self-regulation • Interfering Regulation 	Er is sprake van een co-regulation governance structuur. De governance capacity van zowel de publieke als de private actoren is hoog.
Triple Helix	<ul style="list-style-type: none"> • Afspraken tussen overheid, bedrijven en kennisinstellingen • Samenwerkingsverband 	Er is sprake van een Triple Helix samenwerkingsverband, want in de Amsterdam Economic Board wordt samengewerkt tussen de overheid, bedrijven en kennisinstellingen. De Board maakt echter geen deel uit van de governance structuur in de Mainport regio Amsterdam.
Governance capacity van het systeem	<ul style="list-style-type: none"> • Gezamenlijk handelen van de partijen • Lerend vermogen van 	Er wordt momenteel gewerkt aan een gedeelde agenda, wat laat zien dat aandacht wordt

de governance structuur	gegeven aan het gezamenlijk handelen. Over het lerend vermogen en de veerkracht kunnen geen uitspraken worden gedaan. Het feit dat aan een gedeelde agenda wordt gewerkt, laat zien dat de governance capacity van het systeem vitaler wordt.
• Veerkracht van de governance structuur	

10.5. Discussie

Bovenstaande beschrijving geeft inzicht in de relaties tussen de verschillende partijen in de Mainport regio Amsterdam. Aan de hand van de beschrijving dient een onderwerp nader bekeken te worden: de gedeelde agenda in deze regio.

Gedeelde agenda

In de analyse van de Brainport regio Eindhoven en Mainport regio Rotterdam zijn heel duidelijk een gedeelde agenda naar voren gekomen: Brainport2020 en de havenvisie. In de Mainport regio Amsterdam lijkt deze gedeelde agenda te ontbreken. In SMASH zullen een aantal onderwerpen landen, waarmee dat een gedeelde agenda kan worden genoemd. Of deze agenda net zo actiegericht zal zijn als de Brainport2020 en de havenvisie is nu niet aan te geven. Bovendien is deze gedeelde agenda net als de havenvisie geen agenda van de Triple Helix. Het is een agenda van de Mainport, waarin de kennisinstellingen geen rol spelen.

Deel 3: Advies

In de analyse is de governance van de drie gebieden benoemd en de theorie is gekoppeld aan de praktijk. Nu rest een advies op basis van dit onderzoek.

Dit deel “het advies” bestaat uit drie hoofdstukken: de discussie, de conclusie en de aanbevelingen.

In de discussie worden opvallende elementen uit de analyse opgehaald voor de lezer. Er wordt bovendien beschreven wat beperkingen van dit onderzoek zijn. In de conclusie wordt een antwoord gegeven op de hoofdvraag. Wat zijn de overeenkomsten en verschillen in de governance tussen de drie economische kerngebieden en welke verklaringen kunnen hiervoor worden gegeven. Tot slot worden aanbevelingen gedaan richting het MIRT-onderzoek Brainport Avenue Eindhoven.

11. Discussie

In het theoretisch kader zijn drie theorieën beschreven die zijn gebruikt voor dit onderzoek. Deze theorieën komen in de discussie nog een keer terug: wat was nuttig aan de theorie, waar is in de analyse tegenaan gelopen en wat kan een aanvulling zijn voor de theorie, na inzichten verkregen uit de analyse. Tot slot worden beperkingen van de onderzoekopzet benoemd.

Governance en governance structuur

Governance is een veelbesproken onderwerp, dat in verschillende contexten verschillende definities krijgt. In dit onderzoek is een definitie gekozen, welke zicht richt op de relatie tussen publieke en private partijen. Voor dit onderzoek is deze keuze toereikend gebleken. In andere onderzoeken zal een andere keuze wellicht beter passen. Daarnaast geeft de definitie aan dat governance een proces en een structuur is. In dit onderzoek is voornamelijk aandacht geweest voor de governance structuur. Toch komt in sommige delen ook het proces impliciet naar voren. De definitie die voor dit onderzoek is gekozen is toereikend gebleken.

De governance structuren die zijn gekozen lijken in theorie bruikbaar om verschillen aan te geven. In de analyse is gebleken dat in alle drie de gebieden sprake is van een co-regulation governance structuur. Als de beschrijving wordt gelezen, zijn echter verschillen aan te wijzen, dan de benoeming van de governance structuur doet vermoeden. Het blijven theoretische governance structuren, die in de praktijk bruikbaar zijn om de structuur een naam te geven, maar waar met voorzichtigheid mee omgegaan moet worden.

Governance capacity

Governance capacity is een begrip met potentie. Er is al het nodige over geschreven, er wordt veel over nagedacht, maar het is zoeken naar het operationeel maken van dit begrip. In het theoretisch kader zijn drie indicatoren voor de governance capacity van de individuele actoren gekozen: initiatief, inzet en commitment. En er zijn drie elementen benoemd die een hoge mate van governance capacity op het systeem mogelijk maken: gezamenlijk handelen, lerend vermogen en een veerkrachtige structuur. Nu de analyse volledig is uitgevoerd, kan terugkijkend nog een element voor de governance capacity van het systeem worden benoemd. Een element indicator is de mate van vertrouwen.

Triple Helix

In de praktijk is gebleken dat de theorie over de Triple Helix in principe goed bruikbaar is, maar dat er in nuance toch wat mist. Zo lijken in de Mainport regio's Rotterdam en Amsterdam Triple Helix samenwerkingsverbanden te zijn, die geen deel uitmaken van de governance structuur, waar het Triple Helix samenwerkingsverband in de Brainport regio Eindhoven dat wel doet. In de praktijk moet bij de Triple Helix steeds goed worden gekeken op welk schaalniveau de Triple Helix opereert. In de Brainport regio Eindhoven is de Triple Helix op een hoger schaalniveau dan in de Mainport regio's Rotterdam en Amsterdam.

Beperkingen van de onderzoekopzet

De nadruk van dit onderzoek heeft op de Brainport regio Eindhoven gelegen. Dit heeft nadelen met betrekking tot de validiteit van de analyse van de Mainport regio's Rotterdam en Amsterdam. In de twee Mainports is met minder informanten gesproken dan in de Brainport regio Eindhoven. De betrouwbaarheid van de gehouden interviews is altijd gewaarborgd. Door het relatief kleine aantal

informanten in de Mainport regio's Rotterdam en Amsterdam is de validiteit van die analyse niet overtuigend gewaarborgd.

De laatste beperking zit in het verloop van dit onderzoek. In eerste instantie was het conceptueel model anders opgesteld en waren ook de interviewvragen anders. Pas tegen het einde zijn de interviewvragen over de governance capacity van het systeem opgesteld. Hier was in de Brainport regio Eindhoven al wel enige informatie over verkregen, in de twee Mainports echter niet. Deze beperking is terug te vinden in de analyse van de twee Mainports. Daar worden slechts beperkt uitspraken gedaan over de governance capacity van het systeem.

12. Conclusie

Dit onderzoek begon met de vraag wat verschillen en overeenkomsten zijn in governance structuur tussen de drie economische kerngebieden: Brainport regio Eindhoven en de Mainport regio's Rotterdam en Amsterdam. De focus ligt op de manier waarop de Triple Helix partijen, overheden, bedrijven en kennisinstellingen met elkaar samenwerken. Vanuit de governance structuur in Nederland is ingezoomd op de drie gebieden. Aan de hand van documentenanalyses en interviews is de governance structuur geanalyseerd. Nu de verhouding per kerngebied expliciet zijn gemaakt, kunnen verschillen en overeenkomsten worden benoemd.

12.1. Verschillen en overeenkomsten in governance structuur

Triple Helix

Uit de analyse komt naar voren dat in de regio Eindhoven een Triple Helix samenwerking actief is. Deze samenwerking werkt volgens een gezamenlijke agenda, waarbij de drie Triple Helix partijen, overheden, bedrijven en kennisinstellingen vertegenwoordigd zijn. Bovendien heeft Eindhoven onder de Triple Helix samenwerking de Stichting Brainport en een uitvoeringsorganisatie, Brainport Development. In de Brainport regio Eindhoven is iedereen zich bewust van de Triple Helix en de gemeenschappelijke agenda.

In de Mainport regio Rotterdam is een aantal samenwerkingsverbanden actief, waarbij in een samenwerkingsverband de drie Triple Helix partijen samenwerken: Rotterdam Partners. Dit samenwerkingsverband is minder bekend dan de Stichting Brainport in de Brainport regio Eindhoven. Bovendien werkt dit samenwerkingsverband op een ander schaalniveau. In de Brainport regio Eindhoven is het Triple Helix samenwerkingsverband actief op een hoger en omvattender schaalniveau. Rotterdam Partners is een van de vele samenwerkingsverbanden in de regio, waarbij geen eenduidigheid bestaat wie waarvoor verantwoordelijk is. Waar de Triple Helix in de Brainport regio Eindhoven de governance structuur bepaald, maakt in de Mainport regio Rotterdam het Triple Helix samenwerkingsverband Rotterdam Partners geen deel uit van de governance structuur.

In de Mainport regio Amsterdam bestaan verschillende samenwerkingsverbanden. In de meeste verbanden werken alleen publieke partijen samen. Er is een samenwerkingsverband dat als Triple Helix is geformeerd, de Amsterdam Economic Board. De Board werkt net als de Stichting Brainport samen aan een strategie voor economische ontwikkeling en heeft een uitvoeringsorganisatie. Een groot verschil is de samenstel van partijen. Waar de Stichting Brainport voor evenredigheid van de partijen kiest, is dit bij de Amsterdam Economic Board niet het geval. Bovendien is de Board groeiende, er sluiten nog steeds partijen aan. De Amsterdam Economic Board is vanuit de gemeente geïnitieerd, waar de Stichting juist uit gezamenlijkheid is ontstaan. Ook de Amsterdam Economic Board heeft betrekking op een ander schaalniveau dan Rotterdam Partners. De Amsterdam Economic Board maakt geen deel uit van de governance structuur in de Mainport regio Amsterdam. Wel is Schiphol Group een van de aangesloten partijen in de Board.

In Figuur 7 in hoofdstuk 3 is een normatief model weergegeven hoe in een Triple Helix innovatie tot stand komt. Als met bovenstaande informatie naar dit model wordt gekeken kunnen de Brainport regio Eindhoven en de Mainport regio's Rotterdam en Amsterdam worden geplaatst. De Brainport regio Eindhoven staat helemaal rechts in het model, terwijl de Mainport regio's Rotterdam en Amsterdam in de derde pijler van links geplaatst kunnen worden. Dit betekent dat de opzet van de Triple Helix structuur in de Brainport regio Eindhoven beter is benut dan in de twee Mainports.

Governance structuur

Op basis van de theorie hebben de governance structuren in de gebieden een naam gekregen. In alle drie de regio's is sprake van een co-regulation governance structuur. Dezelfde positionering in het model doet vermoeden dat in alle drie de regio's een vergelijkbare governance structuur is. Toch levert de beschrijving een ander beeld op. Naast het verschil in de positie van de Triple Helix, is ook een verschil te duiden in de positie van bedrijven. In Brainport regio Eindhoven wordt sterk gehandeld vanuit het belang van bedrijven. Voor bedrijven moeten de basisvoorwaarden kloppen, dus zij worden in de lead gezet. Overheden en kennisinstellingen zijn volgend op het door bedrijven gekozen pad.

In de Mainport regio's Rotterdam en Amsterdam hebben overheden een prominentere positie, dit geldt op lokale en regionale schaal. Het Havenbedrijf en Schiphol zijn publieke nv's en deels in handen van respectievelijk de gemeente Rotterdam en Amsterdam. Hiermee is op natuurlijke wijze al een grotere rol weggelegd voor de lokale overheid. Daarnaast is de bedrijvigheid in de Mainport regio's Rotterdam en Amsterdam afhankelijk van infrastructuur. Hiermee is een natuurlijke rol weggelegd voor interventie vanuit het Rijk.

Gedeelde agenda, actie gericht

De Brainport regio Eindhoven heeft vanuit de Triple Helix samenwerking een gedeelde agenda, Brainport 2020. Aan deze agenda zijn acties gekoppeld, waarbij duidelijk is aangegeven welke partij voor welke actie verantwoordelijk is.

De Mainport regio Rotterdam heeft de havenvisie als gedeelde agenda voor het havengebied. Deze havenvisie is opgesteld door overheden en het Havenbedrijf en ook door alle partijen vastgelegd, waarmee commitment is gegeven aan de visie. Ook deze gedeelde agenda is actiegericht, waarbij de partijen voor elke actie in andere hoedanigheden en samenstellingen optrekken. Hiertegenover staat dat op andere vlakken geen eenduidige agenda aanwezig is en partijen elkaar tegenwerken of concurrerend zijn. Dit is bijvoorbeeld te zien tussen het samenwerkingsverband Rotterdam Partners en de Zuidvleugel.

Mainport regio Amsterdam heeft een minder eenduidig gedeelde agenda. Er zijn allerlei overleggen waar afspraken worden gemaakt, zoals de Alderstafel en de Bestuurlijke Regiegroep. Er wordt ook een Structuurvisie opgesteld voor de Mainport Amsterdam Schiphol Haarlemmermeer, maar deze is nog niet vastgesteld. De MRA, dus breder dan alleen de Mainport regio Amsterdam, heeft wel een gedeelde agenda.

Gebied

Tot slot bestaan er opvallende verschillen tussen de onderzochte gebieden. Waar Eindhoven eigenlijk niet meer is dan de Brainport regio Eindhoven, zijn Rotterdam en Amsterdam meer dan de Mainport. Rotterdam en Amsterdam zijn groter dan Eindhoven. In Eindhoven bruist de hightech. De haven van Rotterdam betreft maar een deel van de stad en Schiphol ligt fysiek buiten Amsterdam. Amsterdam heeft naast de Mainport Schiphol ook de haven van Amsterdam en de Zuidas. Waar in Eindhoven iedereen bewust is van de bedrijven in de regio en de agenda van de Brainport, is deze eenduidigheid veel minder merkbaar in Rotterdam en Amsterdam.

Uit de analyse blijkt dat de governance van Brainport regio Eindhoven gestructureerd en vooruitstrevend is. Dit is terug te zien in de opbouw van de Triple Helix en de manier waarop informanten hier kennis van hebben. De governance in de Mainport regio's Rotterdam en Amsterdam is complexer en minder eenduidig. De Mainport regio Rotterdam en de Mainport regio Amsterdam maken deel uit van een groter en veelzijdiger systeem en hebben een governance

structuur ontwikkeld dat daarmee om kan gaan. Hoewel de gebieden vergelijkbaar zijn vanwege hun status als economisch kerngebied, blijkt uit de analyse dat de gebieden in de praktijk in allerlei opzichten van elkaar verschillen. Dit is onder andere merkbaar in de governance structuur die zich heeft ontwikkeld. De Brainport regio Eindhoven relatief overzichtelijk, de twee Mainport complexer en diffuser.

13. Aanbevelingen

Op basis van de beschrijving, analyse, discussie en conclusie, kan een aantal aanbevelingen gedaan worden richting het MIRT-onderzoek Brainport Avenue Eindhoven. Hieronder worden deze aanbevelingen nader toegelicht.

Ga samenwerkingen aan

Het is steeds belangrijker om samen te werken om zaken te kunnen bereiken. Dit betekent dat steeds weer het contact gezocht worden met verschillende partijen om in beweging te blijven. Om te kunnen samenwerken, moet er bovenal vertrouwen zijn in de verschillende partijen en moet er een gezamenlijk gedragen agenda zijn. Deze elementen zijn op het moment duidelijk aanwezig in de Brainport regio Eindhoven, ook in de toekomst moet dat zo blijven.

Wees veerkrachtig in de structuur

In de Brainport regio Eindhoven wordt de governance nu als Triple Helix gekenmerkt. Deze structuur werkt bij de strategie die is gekozen in de regio. Governance is echter dynamisch en de Triple Helix wordt ook wel een trend genoemd die weer kan vervliegen. Daarom is het van groot belang dat de structuur flexibel ingericht is, zodat in de toekomst ook een andere structuur gekozen kan worden. Governance moet niet in beton gegoten zijn. Als het schaalniveau van Eindhoven groeit, moet de governance van Eindhoven mee kunnen groeien.

Zet in op korte lijnen

De Brainport regio Eindhoven is een relatief klein gebied. Voordeel daarvan is dat de governance structuur die is gekozen kan bestaan, doordat het gebied als een familie functioneert. Voor een schaa sprong zou de grootte van het gebied echter een nadeel kunnen zijn. Raspe stelt dat Eindhoven simpelweg te klein is. Hiervoor is het belangrijk dat de infrastructuur goed is zodat kenniswerkers zich makkelijk kunnen verplaatsen. Hier is het ministerie van Infrastructuur & Milieu met onder andere het MIRT-onderzoek mee bezig.

Daarnaast is het om dezelfde reden belangrijk de lijnen tussen overheden, bedrijven en kennisinstellingen kort te houden. De Triple Helix heeft zich in het verleden bewezen en zal ook in de toekomst een krachtige governance vorm zijn om de kennis in de regio voorop te laten staan.

Literatuurlijst

Amsterdam Economic Board. Over de Board. [<http://www.amsterdameconomicboard.com/over-de-board>] 9 juli 2014.

Bakker, P., Evers, S., Hovens, N., Snelder, H. & Weggeman, M. (2005). Het Rijnlands model als inspiratiebron. *Septentia*, 103, 72 – 81.

Börzel, T.A. & Risse, T. (2010). Governance without a state: Can it work? *Regulation & Governance*, 4, 113 – 134.

Boskalis. *Gemeente Rotterdam*. [<http://boskalisbeheerslufteer.nl/nl/herkomstgebieden/gemeente-rotterdam.html>] 11 juli 2014.

Bovens, M.A.P., Hart, P. 't & Twist, M.J.W. van (2007). *Openbaar bestuur. Beleid, organisatie en politiek*. Kluwer.

Brainport Development (2011a). *Brainport2020. Top Economy, Smart Society*.

Brainport Development (2011b). *Brainport2020. Top Economy, Smart Society. Samenvatting*.

Brainport Development. *Samenstelling bestuur Stichting Brainport*. [<http://www.brainportdevelopment.nl/over-brainport-development/stichting-brainport/samenstelling-bestuur-stichting-brainport>] 25 april 2014

Brainport Industries. *Brainport Industries Campus*. [http://www.brainportindustries.com/en/market__value_chain/brainport_industries_park/] 16 juni 2014

Brainport Region Eindhoven. *Financial Times voorspelt Eindhoven gouden toekomst*. [<http://www.brainport.nl/ondernemen-investeren/financial-times-voorspelt-eindhoven-gouden-toekomst>] 21 februari 2014.

Brainport Region Eindhoven. *Over Brainport*. [<http://www.brainport.nl/over-brainport>] 5 maart 2014.

Buck Consultants International (2013). *Analyse ontwikkeling Brainport Avenue Eindhoven*.

Etzkowitz, H. (2008). *The Triple Helix. University – Industry – Government. Innovation in action*. New York, Routledge.

Etzkowitz, H. & Dzisah, J. (2008). Rethinking development: circulation in the triple helix. *Technology Analysis & Strategic Management*, 20: 6, 653-666.

Europa Nu. *Bevoegdheden Europese Unie*. [http://www.europa-nu.nl/id/vg9pn1p65vi9/bevoegdheden_europese_unie] 3 juni 2014

Gemeente Eindhoven. *Ontwikkeling Strijp S (2011)*. [<http://www.eindhoven.nl/artikelen/Ontwikkeling-StrijpS.htm>] 16 juni 2014

González, S. & Healey, P. (2005). A Sociological Institutional Approach to the Study of Innovation in Governance Capacity. *Urban Studies*, 42, 2055 – 2069.

Innis, J. E. & Booher, D.E. (2003). *The impact of Collaborative Planning on Governance Capacity. Institute of Urban & Regional Development.*

Jong, A. de. *Staatkundige vernieuwing niet nodig en niet zinvol.*

[http://www.refdag.nl/nieuws/politiek/staatkundige_vernieuwing_niet_nodig_en_niet_zinvol_1_738278] 25 april 2014.

Knill, C. & Lehmkuhl, D. (2002). Private Actors and the State: Internationalization and Changing Patterns of Governance. *Governance: An international Journal of Policy, Administration and Institutions*, Vol. 15, 42 – 63.

Kooiman, J. (1993). *Modern Governance. New government – society interaction.* Sage Publications Ltd.

Kooiman, J., Bavinck, M., Chuenpagdee, R., Mahon, R. & Pullin, R. (2008). Interactive Governance and Governability: An introduction. *The Journal of Transdisciplinary Environmental Studies*, 7, 1 – 11.

Metropoolregio Eindhoven. [<http://metropoolregioeindhoven.nl/>] 8 juli 2014.

Metropoolregio Rotterdam Den Haag. [<http://mrdh.nl/>] 11 juli 2014.

Ministerie van BzK (2013). *Bestuur in samenhang. De bestuurlijke organisatie in Nederland.*

Nederlandse Grondwet.

[<http://www.denederlandsegrondwet.nl/9353000/1/j9vvihlf299q0sr/vih9dp4hyqv1>] 28 mei 2014

OECD. *Multi-Level Governance and Public Finance.*

[<http://www.oecd.org/gov/regional-policy/multi-levelgovernance.htm>] 9 juli 2014.

Port of Rotterdam. *Uitvoering Havenvisie 2030.*

[<http://www.portofrotterdam.com/nl/Over-de-haven/haven-rotterdam/havenvisie2030/Documents/ConvenantUitvoeringHavenvisie2030.pdf>] 5 maart 2014.

Projectgroep MIRT-onderzoek (2013). *MIRT-onderzoek Gebiedsontwikkeling Brainport Avenue 2020 – 2040 Plan van aanpak fase 1.*

Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (2013). *Sturen op samenhang. Governance in de metropolitane regio Schiphol/Amsterdam.* Den Haag.

Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (2014). *De toekomst van de stad, de kracht van nieuwe verbindingen.* Den Haag

Rijksoverheid (a). *Decentralisatie van overheidstaken naar gemeenten.*

[<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gemeenten/decentralisatie-van-overheidstaken-naar-gemeenten>] 16 april 2014.

Rijksoverheid (b). *MIRT Projectenboek.*

[<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ordening-en-gebiedsontwikkeling/mirt-projectenboek>] 12 februari 2014.

Rijksoverheid (c). *Welke landen horen bij de Europese Unie?*

[<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/europese-unie/vraag-en-antwoord/welke-landen-behoren-tot-de-europese-unie-eu-en-de-europese-economische-ruimte-eer.html>] 3 juni 2014

Saad, M. & Zawdie, G. (2005). From technology transfer to the emergence of a triple helix culture: the experience of Algeria in innovation and technology capability development. *Technology Analysis & strategic management*, 17:1, 89 – 103.

Schiphol Group. *Aandeelhouders Schiphol Group*.

[<http://www.schiphol.nl/SchipholGroup1/InvestorRelations/Aandeelhoudersinformatie/AandeelhoudersSchipholGroup.htm>] 30 juni 2014.

Stadsregio Rotterdam. *Over de stadsregio*. [<http://stadsregio.nl/over-de-stadsregio>] 11 juli 2014.

Thiel, S. van (2010). *Bestuurskundig onderzoek: een methodologische inleiding*. Coutinho.

Verdonk, A. (2014). *Een toppositie op de lijstjes zegt lang niet alles*. Technisch Weekblad, 13 juni 2014.

Verschuren, P.J.M. & Doorewaard, H.J.A.C.M. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag, Boom Lemma uitgevers.

Vossers, A. (2014). *Eindhoven en Brabant scoren op ranglijst Financial Times*. Elsevier, 17 februari 2014.

[<http://www.elsevier.nl/Economie/nieuws/2014/2/Financial-Times-investeren-in-Eindhoven-en-Brabant-is-gunstig-1464765W/>] 26-02-2014.

Overheid (a). *Rijksoverheid*.

[<http://www.overheid.nl/zowerktdeoverheid/wievormendeoverheid/centraleoverheid>] 3 juni 2014

Overheid (b). *Waterschappen*.

[<http://www.overheid.nl/zowerktdeoverheid/wievormendeoverheid/waterschappen>] 3 juni 2014

Overheid (c). *Wat is de gemeente*.

[<http://www.overheid.nl/zowerktdeoverheid/wievormendeoverheid/degemeente>] 3 juni 2014

Overheid (d). *Wat is de provincie*.

[<http://www.overheid.nl/zowerktdeoverheid/wievormendeoverheid/deprovincie>] 3 juni 2014

White, L. (2001). 'Effective governance' through complexity thinking and management science. *Systems Research and Behavioral Science*, 18, 241-257.

Wittenberg, E. (2014). *Eindhoven na Londen en Helsinki beste Europese investeringsstad*. NRC.nl, 17 februari 2014.

[<http://www.nrc.nl/nieuws/2014/02/17/ft-eindhoven-na-londen-en-helsinki-beste-europese-stad-om-te-investeren/>] 26-02-2014.

Zuidvleugel. [<http://www.zuidvleugel.nl/>] 11 juli 2014.

Bijlagen

In de bijlagen zijn een aantal stukken te vinden die zijn gebruikt voor het onderzoek.

- Bijlage A – Verkennend interview
- Bijlage B – Interview
- Bijlage C – Samenstelling Stichting Brainport
- Bijlage D – Strategie van de Brainport
- Bijlage E – Samenstelling Amsterdam Economic Board
- Bijlage F – Aandelen Schiphol

Bijlage A – Verkennend interview

Voordat aan de analyse werd begonnen, was enig inzicht gewenst in het opzetten van Triple Helix. Hiervoor is een verkennend interview gehouden. De opzet van dit semigestructureerde interview is hieronder te lezen.

- U bent betrokken geweest bij het opzetten van de Triple Helix, kunt u iets vertellen over het proces?
 - Wat was de rol van de gemeente in dit proces en wat was uw rol?
- Kunt u iets vertellen over de tijd waarin de Triple Helix is opgezet?
 - Hoe was de onderlinge relatie voordat de Triple Helix werd opgezet?
- Welke partijen waren hierbij betrokken?
 - Zitten deze allemaal nog in de “Triple Helix”?
- Hoe verloopt het contact nu tussen de verschillende betrokken partijen?
- Welke voordelen treden op door het samenwerkingsverband? En welke nadelen?
- Als u terug kijkt, zou u het als een succesvol proces beschouwen?
- Is de Triple Helix nog een actueel samenwerkingsverband of is het aan vernieuwing toe?

Nu is een trend zichtbaar waarbij de samenleving steeds meer initiatieven naar zich toetrekt. PBL noemt dit de energieke samenleving, waarbij de overheid meer een ondersteunende i.p.v. verzorgende rol moet invullen.

- In hoeverre is de gemeente zich bewust van deze veranderingen in de samenleving?
- Houdt de gemeente rekening met deze veranderingen?
- Komt dit ook ter sprake in het samenwerkingsverband van de Triple Helix?

Bijlage B – Interview

In de operationalisering zijn de kernbegrippen van het onderzoek aan de hand van een definitie, indicatoren en interviewvragen meetbaar gemaakt. Deze vragen vormen de basis voor het documenten onderzoek en de semigestructureerde interviews die gehouden worden. In deze uitwerking van de vragenlijst voor de semigestructureerde interviews zijn aan de vragen uit de operationalisering nog een aantal inleidende vragen toegevoegd.

- Kunt u iets vertellen over uw functie?

Voor mijn onderzoek wil ik de governance structuur in beeld brengen. De volgende vragen zijn bedoeld om daar meer inzicht in te kunnen krijgen.

- Wat is de rol van de overheid in dit samenwerkingsverband?
 - Welke overheden zijn betrokken in dit gebied?
 - Hoe slagvaardig zijn de overheden?
- En wat is de rol van de bedrijven en kennisinstellingen?
- Welke partijen maken het verschil in dit gebied?
 - Hoe doen zij dit en waarom noemt u juist die partijen?
- Hoe zou u de optimale samenwerking beschrijven?
 - Waarom noemt u juist die samenwerking?
- Hoe gaan de verschillende partijen met elkaar om?
 - Hoe vaak is er contact tussen de verschillende partijen?
 - Is dit formeel of informeel contact?
 - Wie initieert het contact?
- Is er sprake van een gedeelde agenda in het gebied?
- Wordt er met enige regelmaat geëvalueerd binnen de samenwerking?
- Hoe gaat de samenwerking om met tegenslagen?
- Hoe gaat de samenwerking om met successen?
- Welke partij heeft het initiatief genomen tot de samenwerking?
- Hoe wordt het samenwerkingsverband gefinancierd?
- Hoe levert uw organisatie een bijdrage aan de governance structuur? En hoe leveren de andere betrokken organisaties een bijdrage?

In uw gebied wordt de governance gekenmerkt door de Triple Helix samenwerking.

- Hoe is het proces van het ontstaan van de Triple Helix verlopen?
- In welke tijd werd de Triple Helix opgezet?
 - Hoe zou u de situatie van voor de Triple Helix beschrijven?
- Welke partijen zijn betrokken bij het samenwerkingsverband?
- Hoe verloopt nu het contact tussen de verschillende betrokken partijen?
- Welke voordelen zou u kunnen beschrijven die zijn ontstaan door de Triple Helix? En welke nadelen?

Dan wil ik het graag nog over het samenwerkingsverband in het algemeen hebben.

- Wat is de kracht van het samenwerkingsverband? En wat de zwakte?
- Ziet u kansen en bedreigingen voor de toekomst?
 - Hoe kunt u de bedreigingen het hoofd bieden?
 - En hoe wilt u de kansen benutten?

Bijlage C – Samenstelling Stichting Brainport

- Overheid
 - de heer R. (Rob) van Gijzel – Burgemeester Eindhoven, tevens voorzitter van de stichting
 - mevrouw P.J.M.G. (Elly) Blanksma-van den Heuvel – Burgemeester gemeente Helmond
 - de heer drs. J.M.L.N. (Jack) Mikkers – Burgemeester gemeente Veldhoven
 - de heer drs. A.G.T. (Anton) van Aert – Burgemeester gemeente Best
 - SRE – vacature
- Bedrijven
 - de heer ir. J.J. (Hans) de Jong – Directievoorzitter Philips Electronics Benelux, tevens plaatsvervangend voorzitter
 - de heer Ing. W.G.S.M. (Wim) Van der Leegte – Directievoorzitter VDL Groep
 - de heer ir. M.H. (Marc) Hendrikse, Voorzitter Brainport Industries Cooperatie U.A.
 - Brabants-Zeeuwse Werkgeversvereniging (BZW) – vacature
 - Kamer van Koophandel Brabant – vacature
- Kennisinstellingen
 - TU/e – vacature
 - de heer drs. A.H.P.M. (Antoine) Wintels – Voorzitter College van Bestuur Summa College
 - mevrouw drs. E.C. (Nienke) Meijer – Voorzitter Raad van Bestuur Fontys Hogescholen
 - de heer dr. K. M. (Koen) Becking – Voorzitter College van Bestuur Tilburg University
 - TNO – vacature (Brainport Development)

Bijlage D – Strategie van de Brainport

In Eindhoven zijn vijf speerpuntsectoren benoemd. De focus gaat uit naar de High Tech Systems & Materials, Food & Technology, Automotive, Lifetech & Health en Design. Deze focus is bewust gekozen en wordt gebruikt om vanuit dat frame de regio vorm te geven.

De strategie die de Brainport regio Eindhoven naleeft is vastgelegd in Brainport Navigator en Brainport2020. In Brainport2020 worden vijf domeinen onderscheiden waarin beschreven wordt hoe moet worden omgegaan met de gekozen strategie. Deze domeinen zijn People, Technology, Business, Basics en Governance.

People

In het People domein staan drie zaken centraal: (1) mensen, (2) het werk en (3) de ‘fit’ tussen mensen en werk. Voor dit domein zijn projecten ontwikkeld die gaan over de arbeidsmarkt, het ontwikkelen van competenties en het bevorderen van ondernemerschap. Er worden vier actielijnen benoemd, die het domein moeten stimuleren (Brainport Development, 2011a: p. 127).

- Excellent onderwijs op alle niveaus passend bij de behoefte van de clusters
- Hogere instroom en aantrekken van (internationaal) technisch talent
- Flexibel werkende arbeidsmarkt
- Duurzame inzetbaarheid van de beroepsbevolking (leven lang leren)

Het doel van het People domein is als volgt geformuleerd:

“Voldoende en gekwalificeerde arbeidskrachten op alle niveaus met competenties die aansluiten op de topclusters en de clusters in ontwikkeling.” (Brainport Development 2011b: p. 16)

Technology

In het Technology domein staan twee zaken centraal: (1) het versterken en aantrekken van onderzoekscentra en (2) het stimuleren van innovatie, samenwerking en kennisoverdracht. Er worden vier actielijnen benoemd, die het domein moeten stimuleren.

- Waarborgen van het open innovatie ecosysteem
- Creëren van massa in het publieke R&D-infrastructuur
- Betere verbinding van publieke en private R&D-capaciteit
- Optimale benutting van de vooraanstaande kennis- en technologiepositie van Brainport binnen de Europese kennisinfrastructuur

Het doel van het Technology domein is als volgt geformuleerd:

“Een internationale toppositie in onderzoek en ontwikkeling en valorisatie van kennis in de topsectoren en gericht op maatschappelijke vragen.” (Brainport Development, 2011a: p. 143)

Business

In het Business domein wordt niet zozeer gesproken van projecten, maar worden juist maatregelen genoemd. Deze maatregelen zijn gericht op drie zaken: (1) het creëren en versterken van netwerken,

(2) het aantrekken van investeringen uit binnen- en buitenland die het Brainport profiel versterken en (3) het helpen van startende ondernemers en het bevorderen van innovatie in het midden- en kleinbedrijf. Er worden vier actielijnen benoemd, die het domein moeten stimuleren.

- Meer startende en sneller groeiende innovatieve bedrijven
- Meer innovatie, ondernemerschap samenwerking in het MKB en in supply chains
- Versterkte rol van de publieke sector als aanjager van innovatie
- Investeringsbevordering: gericht en proactief export- en acquisitiebeleid

Het doel van het Business domein wordt als volgt geformuleerd:

“De concurrentie op achterstand zetten door uit te blinken op gebied van ondernemersdynamiek, concurrentievermogen en ondernemersklimaat. Bestaande bedrijven groeien in Zuidoost-Nederland sneller door. Er ontstaan hier meer en tevens meer succesvolle nieuwe bedrijven. Er worden meer business- en researchactiviteiten vanuit het buitenland aangetrokken. Kortom: de slagingskansen voor bedrijven in gekozen clusters zijn hier beter dan elders”. (Brainport Development, 2011a: p. 165)

Basics

Het Basics domein is gericht op de randvoorwaarden voor een sterke regio. In dit domein staan de infrastructuur en het vestigingsklimaat centraal. Er worden vier actielijnen benoemd, die dit domein moeten stimuleren.

- Excellente (inter)nationale bereikbaarheid
- Toplocaties voor de kennisindustrie
- Een attractieve woon- en leefomgeving voor inwoners en (internationale) kenniswerkers
- Draagvlak in de regio en een herkenbaar imago in de wereld

Het doel van het Basics domein wordt als volgt geformuleerd:

“Het creëren van excellente basisvoorwaarden waarmee Zuidoost-Nederland de internationale concurrentiestrijd kan aangaan met concurrerende kennisomgevingen wereldwijd, tot uitdrukking komend in

- *Een internationaal attractief vestigingsklimaat voor inwoners, bedrijven en (toekomstige) arbeidskrachten*
- *Een innovatief imago en sterke internationale profilering*
- *Een goede bekendheid bij ingezetenen, bezoekers en professionals.”* (Brainport Development, 2011a: p. 187)

Governance

Het governance domein is gericht op samenwerking waarmee de strategie Brainport2020 uitgevoerd kan worden. In dit kader wordt zowel gesproken van de samenwerking in Triple Helix verband, als de samenwerking tussen verschillende (internationale) regio's en verschillende lagen van de overheid. Voorwaarde voor de governance is dat de bedrijven een sturende rol hebben. Voor de governance worden drie samenwerkingsverbanden onderstreept (Brainport Development, 2011a: p. 211).

- Brainport2020 samenwerking van Rijk en regio
- Samenwerking bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheid
- Samenwerking internationaal.

Het doel van het Governance domein wordt als volgt geformuleerd:

“Een slagvaardig resultaatgerichte uitvoering van het Brainport 2020 programma door de triple helix (bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden). Grensoverschrijdende en internationale allianties.”
(Brainport Development, 2011b: p. 21)

Bijlage E – Samenstelling Amsterdam Economic Board

- Overheid
 - Burgemeester Amsterdam – Eberhard van der Laan
 - Burgemeester Almere – Annemarie Jorritsma
 - Wethouder EZ gemeente Amstelveen – Jan Willem Groot
- Bedrijven
 - CTO Tata Steel Europe – Hans Fischer
 - Chairman, IBM Europe and Country General Manager, IBM Netherlands – Harry van Dorenmalen
 - Lid Raad van Bestuur Kamer van Koophandel – Piet van Staalduinen
 - Global Head Janssen center of Excellence for Immunoprophylaxis Johnson & Johnson Medical B.V. – Jaap Goudsmit
 - CEO Flora Holland, Cluster Tuinbouw & Agrifood – Lucas Vos
 - CEO Amsterdam Arena – Henk Markerink
 - Directeur Koninklijke Verkade N.V. – Dick Kuiper
 - CEO Schiphol Group – Jos Nijhuis
 - CEO Utrecht Sustainability Institute – Jacqueline Cramer
 - CTO Shell Netherlands and Executive VP Innovation R&D – Gerald Schotman
 - Lid Raad van Bestuur ING Bank – Hans van der Noorda
 - Lid Management Board THNK – Bas Verhart
 - Voorzitter VNO-NCW metropoolregio Amsterdam – Marry de Gaay Fortman
- Kennisinstellingen
 - Hoogleraar Universiteit van Amsterdam – Henriette Maassen van den Brink
 - Voorzitter College van Bestuur Vrije Universiteit – Jaap Winter
 - Voorzitter College van Bestuur Universiteit en Hogeschool van Amsterdam – Louise Gunning
- Young Board Member
 - Simon Douw
 - Suzanne de Boer

(Amsterdam Economic Board)

Bijlage F – Aandelen Schiphol

Aandelen Schiphol (Schiphol Group):

- Staat der Nederlanden 129.880 (69,77%)
- Gemeente Amsterdam 37.276 (20,03%)
- Gemeente Rotterdam 4.099 (2,20%)
- Aéroports de Paris S.A. 14.892 (8,00%)
- Totaal 186.147 aandelen (100,00%)